

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

37

PROZĂ:

Augustin Buzura

Aurel-Dragoș Munteanu

(Paginile 12-13, 14-15)

ORIZONT LARG ÎNVĂȚĂMÎNTULUI

CA DEOBICEL, în ziua de 15 septembrie se inaugurează noul an de învățămînt pe întreg cuprinsul țării, învățămînt de toate gradele, de la cel elementar pînă la cel universitar. Ca atare, o asemenea zi capătă proporții de veritabil eveniment la scara națională, prin implicarea a milioane de suflete, de la „șoimii Patriei”, pînă la elevi și studenți, cărora li se adaugă și alte categorii de cetățeni integrați în multiple și variate forme ale Școlii. Este — aceasta — una din izbînzile cele mai eficiente ale revoluției culturale pe care o implică mersul înainte al societății socialiste multilateral dezvoltate. Așa cum arată însuși Programul Partidului, stabilit la Congresul al XI-lea: „Dezvoltarea economico-socială în ritm înalt a țării impune măsuri hotărîte pentru ridicarea nivelului general al învățămîntului pentru pregătirea forței de muncă, creșterea calificării și organizarea reciclării oamenilor muncii din toate domeniile de activitate”. Cu argumentul, plenar: „De realizarea acestor măsuri depinde însăși înfăptuirea programului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și trecerea spre comunism”.

Este ceea ce în acești ani de ample și rodnice eforturi, marcate cu atît mai semnificativ de cincinalul revoluției tehnico-științifice, dezvoltarea și continua îmbunătățire a sistemului nostru de învățămînt s-a concretizat tot mai eficient, într-o perspectivă tot mai luminoasă pentru propășirea generală a civilizației și culturii României socialiste. Polivalența acestei dezvoltări este într-adevăr uriașă. Un exemplu din cele mai pregnante îl aflăm chiar în aceste zile, cînd au loc lucrările Congresului Național de Chimie. Așa cum afirma tovarăsa acad. dr. ing. Elena Ceaușescu, în cuvîntul de deschidere, la acest congres iau parte oameni de știință, cercetători din cadrul Institutului Central de Chimie care grupează, prin cele 27 de unități ale sale, întregul potențial de cercetare și proiectare din domeniul chimiei, precum și cadre didactice din învățămînt, cadre tehnice din întreprinderi industriale chimice. Așadar, se poate spune că, prin însăși componența participanților, congresul exprimă concepția unitară a integrării cercetării, învățămîntului și producției, constituind un larg forum național de dezbateri democratice a problemelor legate de activitatea acestei importante ramuri a economiei naționale — ramură pentru dezvoltarea căreia în actualul cincinal s-a alocat aproape o cincime din volumul investițiilor pe întreaga industrie, ceea ce-i asigură creșterea într-un ritm mediu anual de 17 la sută, superior ritmului mediu prevăzut pe economie.

Asemenea rezultate confirmă prin ele însele perfecționarea continuă a procesului de învățămînt, atît în ce privește orientarea lui spre a putea satisface un tot mai larg orizont de discipline, cu sectoarele lor, tot mai variate, cit și crearea unui climat stimulator în direcția continuei multiplicări de preocupare și — am spune — de sensibilitate în proiectarea aceluși „om total” de care vorbea Marx în viziunea lui de construire științifică deplin conștientă a unei societăți, a unei lumi într-adevăr noi, pe măsura dimensiunilor — infinite — ale geniului uman.

Patria noastră a ajuns la un asemenea stadiu de dezvoltare — afirma tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvîntarea la cea de-a XI-a Conferință a Uniunii Asociațiilor Studenților Comunisti din România (la 24 februarie 1978), încît extinderea cercetării tehnico-științifice și introducerea rapidă în practică a rezultatelor ei constituie factorul determinant al progresului ei multilateral, al edificării societății socialiste multilateral dezvoltate. Căci numai dispunînd de cadre și muncitori de înaltă calificare, cu înalt simț de răspundere față de destinele patriei și ale socialismului, avem garanția deplină a înfăptuirii cu succes a minunatului Program adoptat la Congresul al XI-lea, care prevede ridicarea României pe noi culmi de civilizație, depășirea stadiului de țară în curs de dezvoltare și inserarea în rîndul statelor cu o economie dezvoltată, a înaintării ferme pe calea civilizației noi, comuniste.

Cu această imagine a certitudinii autentice revoluționare în propășirea țării și a poporului, imagine în proiectarea căreia pe un orizont tot mai larg se profilează cu necesitate învățămîntul nostru, oamenii de artă, scriitorii, în primul rînd, au a se dăruie cu noi și noi opere, cu noi și noi manifestări menite a contribui în plus la frumusețea acestui orizont, la continua îmbogățire a spiritualității noastre, pe care o însușează și o sollicită în primul rînd generațiile tinere, cu mereu și mereu adăugite puteri de depășire a ceea ce construim în prezent. Cum sublinia tot secretarul general al Partidului la Conferința Națională a Scriitorilor: „Arta trebuie să înfățișeze universul spiritual tot mai bogat al constructorilor socialismului, efortul lor pentru autodepășire, să surprindă și să redea cu fidelitate diferitele ipostaze în care se manifestă atitudinea înaintată față de muncă, virtuțile și trăsăturile morale ale omului nou. Situndu-se pe pozițiile înaintate ale socialismului, ale partidului, scriitorii trebuie să contribuie prin creațiile lor la perfecționarea continuă a societății, la lupta pentru mersul înainte al patriei”.

Nobile, insuflețitoare cuvinte, în vibrația cărora scriitorii au și trecut la crearea altor și altor opere de o largă audiență. Cu atît mai spornic, mesajul lor de efervescentă spirituală întîmpină evenimentul de mine.

„România literară”

STEFAN LUCHIAN:
Tufănele (Colecția
Zambaccian - Mu-
zeul colecțiilor de
artă)

Bătaia cu aur

Din bătaia cu aur nu vreau să ies infrînt.

Aștept. Fața nu mi se vede. Cavalerul

în zale

Încă legat, încă tulburat de pămînt

Așteaptă ivirea Măriei sale...

Vara, duhovnic în odăjdii cerești

Trecu peste țară cu dăruire și teamă.

Ți se cuvine tot ce dorești ?

Fructele zilei se arată și cheamă.

Care-i marginea, cită ispita, cine să știe ?

Alunecare-i ceasul și neoprire.

Și chipul iubit cu melancolie...

Tomnatică involburare, oprește-te !

Crengile pline spun de iubire

Și aurul lor ne cade pe creștete.

Ion Horea

Dinamica difuzării literelor române

IN mină cu superbul volum **Sur.sul Hiroșimei** de Eugen Jebeleanu în cinci limbi, poți medita cu încredere asupra șanselor de difuzare a literelor române în spații lingvistice din ce în ce mai largi. Literatura, ca orice cimp al valorilor, își are dinamica ei, forța ei — mai mare sau mai mică — de expansiune. Este firesc ca, într-o epocă a comunicărilor din ce în ce mai intense, să ne preocupe soarta valorilor culturale române transpuse în spații străine. De aceea, urmărind verbul poetic al aceluia care a închipuit straniu tulburătoarea viziune a uneia din marile catastrofe umanității dezunite din acest secol, putem imagina o participare infinit mai activă a creației noastre artistice-literare la concursul universal al literelor și artelor decât și-ar putea închipui predecesorii noștri din secolul trecut ori chiar din prima jumătate a acestui secol.

Adeseori reprivind mersul sinuos al istoriei noastre culturale, am avut prilejul să regretăm lipsa unor punți de comunicare pe care producția noastră literară sau artistică să fi pătruns în conștiința literară mai largă a culturii europene sau universale. Nu putem decât să regretăm relativa izolare, a unor scrieri de valoare românești, în trecut mai mult ori mai puțin îndepărtat. Eminescu, deși tradus destul de timpuriu în limba germană, ca și în alte câteva limbi, nu s-a bucurat în timpul său și mult prea multă vreme, mai târziu, de un talmăcitor de marcă, de un spirit congenial. Tot astfel Creangă și Caragiale și, mai apoi, Sadoveanu, Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, și Blaga, și Argezi, și Bacovia, și Barbu. După cum opere de valoare ale culturii noastre au rămas mult prea multă vreme în manuscris, fiind receptate tirzii și asimilate — amintesc doar câteva notorii al **Tiganiadei** lui Budai-Deleanu — tot astfel lucrări de seamă, produse ale geniului românesc cantonate în spațiul strict al culturii naționale, nefuzându-se la vremea lor într-un perimetru cultural mai larg.

Sînt numeroși factorii care au determinat în trecut o asemenea stare de lucruri. Nu urmează să facem o asemenea analiză a trecutului, adeseori refractar, din interior ori din afară, comunicărilor culturale. Dar într-o epocă a universalizării producției, a unei curiozități (dacă ne mulțumim doar cu un asemenea mecanism psihologic primar) pentru creația străină, într-o epocă a intensificării continue a relațiilor, a difuzării informațiilor, este firesc ca producția culturală românească — din trecut și din prezent — să cunoască în străinătate o prezență sporită, o difuzare mult mai activă decât în trecut. Mai activă prin deschiderea mai mare a străinătății față de valorile românești, dar mai ales prin dinamica răspîndirii acestor valori pe diversele căi ale comunicării moderne. Necesitatea răspîndirii acestor produse ale culturii s-a recunoscut și în trecut, dar abia în ultimul timp s-au luat măsuri concrete, eficiente, în vederea realizării unei prezențe reale, a unei difuzări masive a acestor bunuri de preț ale geniului creator românesc.

Deschiderea spre univers al valorilor spirituale, proces cu două aspecte majore — receptare a bunurilor culturale universale, răspîndire a valorilor culturale române în străinătate — este unul din fenomenele importante, caracteristice ale istoriei noastre spirituale contemporane. Am amintit în dese rânduri datele simptomatice ale acestei deschideri, îndeosebi traducerea operelor reprezentative. Cunoașterea se întemeiază pe existența elementelor necesare cunoașterii. Or, acestea, în cazul nostru, al difuzării literelor române, sînt de ordin lingvistic și strict literar. E un fenomen dintre cele mai semnificative acela al apariției, îndeosebi în ultimii ani — pe lângă centrele de romanistică știute — a unor cercuri de studii ale limbii române

în străinătate. Studenți, cercetători din mai multe țări, grupați în jurul unor centre universitare, studiază limba română. În orice țară europeană, și în multe din cele extra-europene te-ai duce, descoperi convecțiile de studiu ai limbii române, cunosători ai folclorului, ai literaturii sau artelor române. Numeroase seminarii, în țară și în străinătate, propagă valorile limbii, folclorului, literaturii noastre clasice și moderne. Studii din ce în ce mai numeroase, aparținînd unor cercetători străini, sînt dedicate istoriei culturii române. La congrese de specialitate, istorie literară, literatură comparată, lingvistică etc. — ne surprinde numărul crescînd al specialiștilor care în diverse țări se apleacă asupra diverselor fenomene ale culturii române.

DAR desigur sînt încă multe de făcut pentru a răspunde pe deplin interesului față de aceste fenomene. O cultură se difuzează, înainte de toate, printr-un corp de „difuzori” valoroși, bine pregătiți. Printre „difuzorii” unei culturi, traducătorii au un rol eminent. Dacă s-a ajuns, în ce privește talmăcirea operelor literare din alte limbi în limba română, la formarea unui mare număr de buni traducători, ceea ce se dovedește prin cantitatea și calitatea lucrărilor apărute îndeosebi în ultimul deceniu la noi (putem spune că aproape toate epocile mari ale literaturii universale sînt reprezentate prin talmăcirii de valoare publicate în timpul nostru), nu tot același lucru îl putem afirma în ce privește traducerea din limba română în diverse limbi străine. Talmăcitorii buni se formează în timp. Ca mesageri ai valorilor unei culturi, ei trebuie pregătiți, informați în permanență. Seminarii și congrese ale traducătorilor organizate la noi în țară joacă un rol însemnat în pregătirea acestor mijlocitori ai răspîndirii valorilor culturale române. Dar acest corp al talmăcitorilor este încă destul de redus ca număr, iar calitatea traducerilor mai lasă încă de dorit. În ce privește pe traducătorii noștri în limbi străine, limba pe care o află cititorii străini în textele traduse de aceștia nu este, prea adeseori, cea literară contemporană, din țările lor. A depista noi traducători, a-i informa cu privire la mersul literelor române, valorilor ce așteaptă să fie difuzate este o necesitate pe care ținerea la mari intervale de timp a cîte unui colocviu de limba română pentru talmăcitorii străini o împlinește doar parțial.

O lucrare în mai multe limbi de circulație, care să prezinte succint istoria, geografia, istoria culturii române, realități românești trecute și mai ales cele prezente, lucrare redactată de cei mai buni specialiști în fiecare domeniu, ar avea o utilitate inestimabilă, ar face o înaltă propagandă culturală țării. Un compendiu privind literatura română, arta, cultura românească ar fi bine primit de cei care se interesează de istoria culturii române. De asemenea, la lucrările colective (enciclopedii, istorii etc.) care se elaborează în străinătate, ar fi bine să se propună în ce privește capitolele, textele referitoare la țara noastră, specialiștii de marcă, personalități cu autoritate, colaborați serioși. Să ne amintim că în **La Grande Encyclopédie** a sfîrșitului de secol XIX și începutului de secol XX, referentul pentru istorie care a redactat articolele substanțiale, privind istoria românilor, se numea Nicolae Iorga.

Difuzarea valorilor literaturii, ale culturii române într-un univers al valorilor nu se poate efectua, cu adevărat, decît prin mesagerii valoroși și printr-o muncă de înaltă calificare a acestora.

Nicolae Balotă

IOSIF COVA : Flori (Galeria „Căminul artei”)

Dialog

- Ești mort ? I-am întrebat. — Am fost, mi-a spus.
- Așa să fie ? O minune mare
Ce s-a-ntîmplat odată cu Isus.
A doua oară nu-i mai dau crezare.
- N-am înviat, căci viu am fost mereu :
Doar eu sînt tu și tu ești eu.
- O, ce romantic ! Ești, dar, dublul meu.
Tertipuri enigmatice ! Cum crezi
Că-n acest secol lacom de dovezi
Trăiești și nu trăiești, vezi și nu vezi ?
- Și totuși uite-aici în vis se poate
Să se întîmple-acestea toate.
- Ce vis ? am exclamat. O plămuire
A-nch'puirii care lucrează în neștire.
- Și totuși, nu-i de fel o nerozie.
În vis e un izvor de poezie,
Din care tu, pe vremuri, sorbeai cu frencie.
- Se poate. Dar am încercat mereu
Să fiu stăpin pe visul meu.
- Iluzie ! Un mare poet cîndva a scris
Că sîntem din aceeași plasmă
Cu visurile noastre. O firavă fantasmă.
E fiecare-a propriului său vis.
- Așa vei fi și tu-n curînd
Cînd vei ajunge, vrînd-nevrînd,
La poarta-ntunecimii ce te-așteaptă.
Să te-nsoțesc la cea din urmă treaptă ?
Suprem serviciu ce ți-l fac oricum...
— Nu. Singur voi porni la drum.

Alexandru Philippide

În întâmpinarea COLOCVIULUI DE POEZIE

Mai puțin autorii tineri?

SĂ vedem, pentru început, ce-au pățit Euterpe și Erato și Calliope. Ei bine, „După generația de aur a lui Nichita Stănescu, s-ar putea spune că Euterpe și Erato și Calliope și-au temperat bine ritmul, cedând pasul altor genuri (specii), fiindcă anii care au trecut de atunci n-au mai fost cu prioritate al poeziei, ci ai romanului mai cu seamă, ai criticii literare. Ceea ce nu înseamnă că nu s-au produs totuși, între timp, afirmări remarcabile în câmpul liricii noastre, datorate însă mai ales unor nume bine statornicite în literatura română de după război și poate mai puțin debutanților, autorilor tineri”.

Așa începe articolul criticului Hristu Cândroveanu, tipărit în numărul de săptămîna trecută al **României literare**. Așa începe, și odată cu frazele domniei-sale apar și întrebările. Oare „afirmările remarcabile” din ultimii vreo zece ani se pot datora „unor nume bine statornicite”? Dacă sînt bine statornicite, ce nevoie mai au să se afirme? Nu cumva s-au afirmat, „totuși”, chiar poezii noi? Și apoi, prin ce minune ne aflăm deodată „după” generația lui Nichita Stănescu? „Anii care au trecut de atunci...” De cînd? Cu ea, cu generația ce s-a întimplat? Au încetat să scrie și Sorescu, și Tomozei, și Dimov, și Ion Gheorghe, și Ioan Alexandru, și Hagiu, și ceilalți poezii din aceeași generație, unii, cei mai bătrîni, apropiindu-se de matusalemica vîrstă de 47 de ani, vîrstă debutului în volum al lui Tudor Arghezi? Se vede că da, de vreme ce muzele dorm. (Dacă au nume atît de muzicale, cum să nu adoarmă? Șoptești dulce „Calliope” și simți cum îți se îngreunează pleoapele...) Dar poate că autorul articolului s-a gîndit al debuturilor. Da, e de crezut că așa stau lucrurile. Deci, după acel prim moment, au urmat ani ai romanului și ai criticii literare. Deși despre vreun al criticii (1975?, 1976?, care?) nu am auzit încă, să acceptăm că formulările respective au fost cîndva folosite. Dar e normal să considerăm drept de la sine înțeles și unanimitate acceptat faptul că ani în șir (șapte?, zece?), anii lui Al. Philippide, Eugen Jebelleanu, St. Aug. Doinaș, Ion Caralion, Nina Cassian, Vasile Nicolescu, Mircea Ivănescu, Ion Horea, Victor Felea, Aurel Rău etc., dar și ai lui Emil Brumaru, Ileana Mălăncioiu, Mircea Dinescu, Dorin Tudoran, Cezar Ivănescu, Dinu Flămînd, Ion Mircea, Horia Bădescu, Dan Laurențiu, Marius Robescu, Mircea Ciobanu, Adrian Popescu, Mircea Florin Șandru, Carolina Ilica, Dan Mutașcu, Nicolae Ioana, Nicolae Dragoș, Miron Cordun, Virgil Mazilescu, Daniel Turcea, Constantin Abăluță. Ion Pop, Lilliana Ursu, Nicolae Prelipceanu, Ovidiu Genaru, Sorin Mărculescu, Petru Romoșan, Florica Mitroi, Angela Marinescu, George Iarin, Doina Uricariu, Ioana Crăciunescu, au fost cu toții ani ai prozei și ai criticii? Toți, chiar toți? Anul în care au apărut **Proprietarul de poduri** al lui Mircea Dinescu și **Rod IV** de Cezar Ivănescu să nu fi fost chiar „anul” acestor cărți? Dar anul **Stării poeziei**?

Dar cel — prezumtiv — al lui Emil Brumaru, Petre Stoica, Dorin Tudoran, Mihai Ursachi, Adrian Popescu? Nu e 1978 anul **Lacrimilor perpendiculare**, al **Alfabetului poetic** și al **Poeziilor de pînă azi**? Nu m-aș grăbi să răspund negativ la această ultimă întrebare.

Merită să observăm în treacăt paradoxala formulare „an al criticii”. E vorba, desigur, despre un răstimp în care criticii literari, autori ai unor lucrări de valoare, nu și-ar îndeplini menirea esențială: aceea de a contribui la dezvoltarea armonioasă a poeziei, prozei, dramaturgiei. Adevărații „ani ai criticii” mi se par, dimpotrivă, aceia în care inteligența puternică și **entuziasmul criticilor noștri (entuziasmul, antonim imperfect al lipsei de chef)** determină apariția unor valori noi în domeniul prozei, poeziei (și criticii...) și le pun în lumină. O critică extraordinară care să nu ducă decît la dezvoltarea criticii e greu (deși nu imposibil) de imaginat.

De fapt, Hristu Cândroveanu, autor al unui frumos volum despre lirica actuală, exprimă — înțeleg eu — o părere pe care o mai împărtășesc și alții. Poezia „tînără” ar fi palidă, manieristă, lipsită de forță pe care o avea la începuturile generației lui Nichita Stănescu. Și aceasta în ciuda talentului remarcabil pe care exegeții mai puțin grăbiți li-l recunosc reprezentanților „noului val”. Pe de altă parte, există o anumită rezervă față de poezia de azi care e considerată în totalitate — pe nedrept, după opinia mea, dar nu fără unele justificări parțiale — intrucîtva inferioară celei din deceniul trecut. Iar acestea sînt teme serioase de discuție, pe care viitorul **Colocviu de poezie** nu le va putea ignora. Mă se pare mai util să vorbim deschis față de unele din aceste nemulțumiri, și să vedem în ce măsură sînt ele îndreptățite, decît să înșirăm, cum se mai întimplă să facem, o mulțime de fraze elogioase fără legătură între ele, înghesuindu-le între o introducere și o încheiere care ne spun limpede că lucrurile stau cum nu se poate mai bine, adică așa și-așa.

UN motiv real de reflecție și de mîhnire e demielarea producției editoriale (aceiași fenomen în multe reviste, uneori la radio și la televiziune); volume — ori poezii — excelente nu se ivesc în fiecare zi; o mare carte de poezie e o sărbătoare. Sărbătorile există, iar cărțile bune și foarte bune vād lumina tiparului. Dar alături de ele, pe tețgheaua librarului, ar trebui să stea — așa e în firea lucrurilor — cartea comună, agreabilă. Mediocră, dacă ținem să folosim un cuvînt mai brutal. Și uite că nu stă cartea agreabilă, ci cartea foarte proastă. Nivelul mediu scade brusc, cititorul are un moment de derută, nu înțelege ceea ce ni e de înțeles. Nu scrie omenii, în fiecare an, capodopere, dar uite că există înși care, da, scriu în fiecare an o carte mizerabilă. Și ea, foarte adesea, apare. De ce? Din comoditate, din respectul nejustificat față de un autor care, fără să fie

EUGEN GASCA :
Cetele Ianului
(Din retrospectiva
deschisă la Sala
Dalles)

un profesionist adevărat, „s-a profesionalizat”, din cauza atașamentului față de ideile nobile pe care respectivul doarește (de altfel, cu intensitate scăzută...) să le slujească, și pe care nu izbuteste să le slujească din lipsă de talent. Cititorul e mai avizat decît credem. El știe. Altfel n-ar dispărea din librării aproape toate cărțile bune a doua zi după apariție. Ce rămîne este — de cele mai multe ori — opul stupid: lungi și iruri de volume sărăcuțe, tulburîndu-ți privirea și făcîndu-te să uiți pentru o clipă că în același timp cu ele (dar parcă e un alt timp, unul secund) au apărut și cărți superbe. „Mai mult, observă criticul Mircea Iorgulescu, în același număr al **României literare**, s-au născut false consacărîi [...] Critica literară curentă, restrînsă foarte adesea doar la consemnarea aparițiilor, egalizează nu o dată, prin tratament uniformizator, pe simplii, dar harnicii veleitari cu adevărații creatori de poezie; spun «critica» și nu «criticîi» deoarece nu toate persoanele care fac astăzi critică sînt, realmente, critici literari”. Și încă ceva: desigur, nici poezii din „generația de aur” nu au avut mulți cititori la început, dar critica s-a situat în mod deschis, afirmativ, entuziast, de partea lor. Volumul de debut al lui Nichita Stănescu a fost comentat în **Gazeta literară** în două cronici literare apărute consecutiv și semnate de un critic de prestigiu și lui Paul Georgescu. Întimplarea, val, nu s-a mai repetat, cu nici o altă carte de debut, iar excelenții autori tineri de azi au parte de cu totul alt tratament: zece picături, o linguriță de ceai de tei, două buline dulci-acrișoare...

Un alt motiv de nemulțumire poate fi lipsa de aderență la „real” a unei părți a poeziei actuale: importantă peste măsură, auctică în aule cu trei spectatori plictisiți, pompoasă ca o cucoaană din schițele lui Jiquidi, găunoasă și stearpă, mimînd fără convingere o încredere neabătută în niște semicertitudini prefabricate, necrezînd de fapt în nimic sau crezînd în mod stupid în propria ei glorie nepieritoare. Îndepărtării de realitate și pierderii în spațiu și în timpuri nedefinite i se opun, din fericire, o foarte sănătoasă și foarte puternică sete de cotidian, de amănuntul semnificativ, de nuanța revelatoare, de adevăr imediat. Adevăr în ce privește problemele complexe ale omului de azi, constructor al unei societăți înaintate, adevăr al setei de tîmbire și al fricii de moarte, adevăr al unei morale a perfecțiunii, a purității absolute. Probabil că nu sînt multe locuri în lume care să se poată mîndri cu o asemenea bogăție de talente poetice. (Există și poezii care scriu proză, poezii de excepție: Radu Petrescu, Norman Manea, Eugen Uricaru, foarte tinerii Ion Bleda și Alexandru Vlad...) Probabil că nu sînt multe locuri în lume în care spiritul poezilor să meargă atît de departe și să dea răspunsuri atît de convingătoare la întrebările patetice ale secolului. Un secol al tragediilor, un secol al unor uriașe speranțe pe cale de a se împlini... Și e de văzut în ce fel îl reprezintă poezia. Unora, celor care-l priveșc fie prea de departe, fie prea de aproape, poetul tînăr de azi, de la noi, poate să le apară ca o ființă indiscretă: e gata oricînd să se plîngă că o carte a sa a apărut cu greutate, că alta nu a fost înțeleasă de critici, că nu i se acordă destul spațiu pentru a publica în reviste, că, la urma urmei, faima albuia e mai întinsă decît faima sa. Dar despre frumusețea nesfîrșită a vieții sale de om

dăruit nu spune nici un cuvînt. Dar despre adevăratele sale dureri nu vorbește. Din pudoare. Din respect pentru profesiunea și pentru arta sa. Sfintele dureri și sfintele amenințări ale poetului de la noi poartă fiecare numele ei. Există durerea Eminescu și amenințarea Eminescu: nebunia la 34 de ani. Există durerea Labiș și amenințarea Labiș: moartea în plină tinerețe. Există, mai puternică decît toate, durerea Bacovia și amenințarea Bacovia: să fii un poet de geniu și să-ți trăiești ultimele trei decenii ale vieții fără a mai putea scrie decît puține, extrem de puține versuri memorabile. Un vers într-un an! Cum a supraviețuit Bacovia? Cum a trăit și cum s-a stîns și cum a reînviat și a trăit iarăși timp de trei decenii? Dar aceste dureri și aceste amenințări se cuvine să rămînă ascunse. Nu e vinovat nimeni și nimeni nu-i poate scuti pe poezii de ele. Și poate că e mai bine să te gîndești nu la durerea, ci la fericirea numită Eminescu: aceea de a scrie **Lucașărul**, la fericirea Labiș: aceea de a-ți putea constitui o operă de primă însemnătate pînă la vîrsta de 21 de ani, la fericirea lui Bacovia care nu a îmbătrînit „singuratic și uitat”, ci, în anii noștri, acoperit de glorie.

Cei care-l privesc pe tînărul poet prea de departe și cei care se uită la el prea de aproape, numărîndu-i surisurile chinute sau false, riscă să nu înțeleagă nimic. Iată-l pe acest autor foarte tînăr, încă necunoscut. Locul sacru al existenței sale, Acropolea sa, pare a fi spațiul strîm al unei coloane de revistă. Să te lupți, punînd în mișcare cerul și pămîntul, pentru a publica o poezie în, să zicem, **Convorbiri literare**... Să-ți afirmi bătaios dreptul de a te înfățișa cititorilor, să-i tăbești una care nu merită zîmbetul tău și care-ți cere să faci plecăciuni mai multe decît o frunză. Să nu-l ascuți, dar nici să nu renunți, ci să insiști cu îndărătnicie — și totul pentru ce? Pentru a publica patru strofe în **Convorbiri literare**... Ce importanță poate să aibă apariția unei poezii? Și totuși... Și totuși, ce-ar fi însemnat Eminescu dacă nu ar fi fost solicitat să-și publice poeziile în **Convorbiri literare**? Ce rol ar mai fi avut Eminescu în dezvoltarea literaturii române, dacă poeziile sale ar fi fost descoperite la o sută de ani după moarte? Nu cumva de publicarea acelei poezii, cînd ea se numește **Odă (în metru antic)** sau **Scrisoarea III**, depinde nu numai dezvoltarea literaturii române, ci și dezvoltarea întregii noastre spiritualități? Cu siguranță, lupta pe care o duce poetul adevărat pentru ca scrierile lui să fie cunoscute și înțelese poate fi văzută ca o parte a unei existențe mărețe.

Poezii sînt foarte adesea orgolioși. Ei nu cersesc înțelegere din partea celor ce nu vor să-i înțeleagă și se bucură că oamenii cărora li se adresează nu-i resping niciodată. Se afirmă pe drept cuvînt că marea poezie își formează treptat cititorii. Spre bucuria noastră, avem azi, la noi, cititori atît de cultivați, atît de inteligenți, atît de sincer îndrăgostiți de poezia bună, încît se poate spune că și el, marele cititor, la rîndul lui, își formează poezii. În rîndul acestor cititori ideali trebuie situați fără doiială și critici. Nu e nevoie totdeauna de aplauze furtunoase. Ajunge uneori și un simplu semn de simpatie și înțelegi că nu ai greșit, că poți să mergi mai departe. Drumul e bun.

Florin Mugar

Eta Boeriu

De unde să-ncep despărțirea de trup

Pe urme de iederă moartă ce strins
trupul meu alb înlanțuie trunchiul !

Albe hulube prin marea de pini
clatină valuri, seamănă umbre.

De unde să-ncep despărțirea de trup,
saltul mortal în lumină ?

Moale rășina picură plumbi,
plumbii mi-adapă cu clei răuăcina.

Saltă lăcustele pină la cer,
verde se face văzduhul de ele.

Vinăt de gușa hulubelor sus
vintul de seară, ușor ca cenușa.

Ce strins mă cuprinde de briu, de
noaptea cu fire de lună ! subsori

Ce strins în inele, lipită de trunchi,
umbra mă stringe de stele.

De unde să-ncep despărțirea de trup,
când toate mă leagă, când pină și melcii
îmi gîtuie glezna-n sandale de-argint ?

De unde zvicnirea ce leapădă bezna ?

Miere de-ntuneric

E neculeasă noaptea de lumini.
Puțini de frurze șuierăm prin oase
și păsări vin la șuier și din ochi
ne ciugulesc lucorile rămase.

Se-ntunecă devreme-n vizuini
și-n noi. Rămîn pe-alocuri luminișuri
pentru jivini și miere de-ntuneric
nouă de supt în gînd prin ascunzișuri.

Cîntec de jale

Și vine-o vreme cu-nceput
cînd toți se lasă de crescut,
cînd toți în frunze se-ndesesc
și dănuiesc, și dănuiesc,
și nu știu noi ce-am isprăvit
de creștem fără de sfinșit,
tulpini, iubite, amindoi,
tot mai firave-n vînt și ploii,
tulpini înalte și subțiri
ca mult demult cînd eram miri,
tot mai prelung clătînători
și mai puțin dănuitori,
tulpini de abur și de fum
mereu stînd altora în drum,
mereu de vînturi risipiți
și spulberați și pustiiți,
și iar în trupuri adunați
și iar crescînd și iar bogați,
bogați de lună și lumini,
avuți de rai și limpezimi,
și fără cumpăt tot mai sus
urcînd înalt, fus lingă fus,

Stele de mare

De scoici pe țărături vinăt un masacru
aruncă putred vîntului miros.
În pulberea fărîmelor de nacru
ne ocrotim murind os lingă os.
Azvirle valu-in prund, ca o salivă
de zei marini, mărgeni, meduze, pești.
Moi alge pe spinarea costelivă
de crabi se zbat. Din spută și din clești
se rup zvicnind doar stelele de mare.
În verdele corolelor de pini
se saltă inchipuind o altă mare
prin foșnete și valuri de lumini.
Desprinși de trup, noi doi acele stele
să fim, mă-ntreb, cum scapără și ard ?
Adie ca o boare dinspre ele
sufletul nostru mirosind a nard.

Norul

Eu zic să luăm un nor de aur
și plin cu lacrimi colorate
de curcubeu și cu figuri de păsări
cum îl străbat întortochiate,
eu zic să luăm un nor cu sunet
de bură netezind păduri, un nor
pufos și dulce de ținut în mină,
ca aburii de tras în piept ușor,
și să-l ascundem undeva în casă,
nedeslușit să fie lingă noi,
să ne cuprindă-n umbra lui spumoasă
acum,
cînd deopotrivă amindoi
incenușim și ne rămîne ochiul
mai firav bucuriei și mai strîmt
pentru lumina ierbii, răsturnata
lumină către ceruri din pămînt,
și pe măsură-auzul către șoapte
ascultător și foșnete, acum,
cînd lung uscați la soare și la viață,
un foc mai mult și ne-am preface-n scrum.

Stanțe pentru cel de-aceeași lacrimă

Încă o seară-ntre noi schingiuită
și multe sub pleopă cuvinte, cuvinte.
Se-ngroapă-năuntru. Topită iubirea
ca untul prin miini ne fuge, ne scapă.

Din lavă-nchipuiam, răcorită cu rouă,
boboci înflorind de agavă. Ziceam
că noi sintem roua, cînd lava eram
pe inima noastră crăpată în două.

Umbră din umbră pădurile vin
cu ramuri întinse. Se-apropie, se-apleacă,
ne pipăie trupul. Viespar de fiori
sinea se face, vuiuște ca stupul.

Durăm zgribuliți sub conul de umbră
al vîrstei rotunde. Răcoarea ferind
ne stringem în teacă. Pe lingă mercur
zilele vin, zilele pleacă.

Și poate zilnic spînzurați în lesă
uităm cite puțin să ne iubim.
O zgardă poleită cu speranțe
ne gîtuie atît cît să trăim.

Când „Date o manibus lilia plenis“
rizînd mă rugam, cine-ar fi spus
că-n miinile mele urzici se vor face
răsadul de flori și sămînța de stele ?

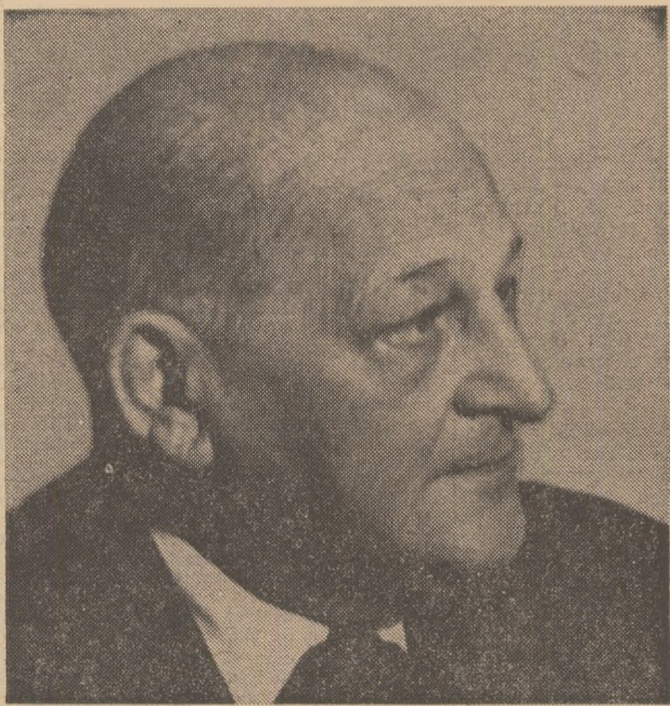
Căliți dureros în iubire

Decît inima noastră nimic
mai roșu. Și totuși în glastră
mușcatele ard peste noapte
și roșie se sfișie-n zi
carnea cireșelor coapte.

Ce foc simulind privilegiu
călește-n iubire un cheag
de suflet, cînd roș-nedurate
cireașa, mușcata se fac ?

Suieră gîndul la tîmplă,
tîmpla se umple de frig.
Turturi de lacrimi în roșie
inima noastră se-nfig.

Ion Marin Sadoveanu și teatrul românesc

Cu ocazia recentei apariții a volumului V de Scrieri ale lui Ion Marin Sadoveanu (text ales, stabilit, note și comentarii de I. Oprea, în colecția Scriitori români, Editura Minerva, București, 1978), ne-am putut da mai bine seama de numărul și ponderea studiilor despre literatura dramatică românească, ambele considerabile. Într-adevăr, autorul lor trecea mai ales ca istoric al teatrului universal, din vechime până în zilele noastre, și ca propagator de seamă al expresionismului în literatura contemporană. Nu aș minimaliza această din urmă activitate a strălucitului eselist și vorbitor, remarcant încă din tinerețe în ciclurile de conferințe ale cercului Poesis, dar aș observa că, până la sfârșit, i s-a răcit entuziasmul față de curentul literar respectiv, până a-l fi îndemnat să scrie:

„...cu cîțiva ani în urmă, o școală de renovare a tehnicii dramatice, care s-a numit expresionism, a dat faliment...“ ([Raportul: public-spectacol], conferință radiofonică, rostită la 13 februarie 1932).

Nici scara sa de valori, în cadrul literaturii dramatice universale, nu este totdeauna valabilă. Deși îl cunoscuse personal pe dramaturgul austriac Hugo von Hofmannstahl (1874—1929) și i-a consacrat două pagini remarcabile (în vol. IV, Scrieri, 1975), se poate citi cu stupeoare această preliminară apreciere: „... — Hofmannsthal este, hotărît, un scriitor minor“.

Or, *Dictionnaire des littératures* (Philippe van Tieghem-Pierre Josserand, 1968) acordă acestui „scriitor minor“ o pagină și jumătate, iar *Handbuch der deutschen Gegenwartsliteratur* de Hans Henneke-Hermann Kunisch (München, 1965), un spațiu aproape egal cu acela al lui Thomas Mann și superior aceluia al lui Gerhardt Hauptmann. Mai e nevoie să amintesc că ambii sînt considerați cei mai mari scriitori ai Germaniei moderne, între anii 1892 (*Die Weber, Tesații*) și 1947 (*Doktor Faustus*)?

Așadar, putem urmări cu mai multă încredere, după o atentă lectură a *Scrierilor*, expunerile despre teatrul românesc, de la originile lui populare, până în zilele noastre, cu o înțelegere caldă. Satul românesc a fost cel mai „vechi izvor al dramei“, cu „danțul de toamnă al țaranului transilvănean, în jurul ultimului snop de grâu strîns de pe cîmp“, cu „paparudele din zilele de secetă ale cîmpurilor dunărene“, cu „procesiunea păpușei de lut — a Caloianului“, cu „danțul agricol al Drăgaiceii“, cu „păpușile maieice“, cu „Turca sau Brezala și Geamala“, cu Capra și Călușarii, constituind „pilde de dramă magică, singura cunoscută și născută de poporul acesta organizat în sate, sub a căror putere trăim încă“ (conferință rostită în cadrul cercului „Poesis“ în 1923).

Cum însă Ion Marin Sadoveanu considera dramaturgia ca o creație prin excelență a „cetății“, adică eminamente urbană, teatrul nostru modern începe cu zorii secolului trecut, cînd a-

pare o burghezii românească. De aceea, acțiunea de ctitorie a lui Costache Caragiale (cum i se ortografiază numele, — el semna Caragiaily), „în Bucureștii de la 1836, abia treziți la o viață de cetate“, i s-a părut „greu de închipuit“. Aceste reflecții și altele i-au fost sugerate în 1947 la lectura monografiei închinată lui Costache Caragiale, de regizorul Ion Diacu-Xenofon, în 1940. Cu mai mulți ani înainte, în 1930, relevase critica dramatică a lui C. A. Rosetti, care în *Foiața* (foiletonul, n.n.) *Românului*, încă din 1857, „ia atitudine și împotriva melodramei și împotriva feeriei, cele două genuri vulgare și amăgitoare ale dramei“, manifestînd astfel „permanenta grijă a valorii sociale din spectacol“. Cînd, în 1877, „murea Costache Caragiale, luptătorul și întemeietorul teatrelor naționale“, Mihai Eminescu se afirmase din ajun cu cronicile lui teatrale la *Curierul de Iași*, iar I. L. Caragiale se pregătea, cu seria lui de articole din *România liberă*, să denunțe producția dramatică aproape generalizată de adaptări, în mare parte nemărturisite, așadar plagiatul în teatrul pretins original.

Ion Marin Sadoveanu a scris numeroase articole, studii și eseuri despre principalele noastre opere dramatice, despre scriitorii noștri de teatru și despre actorii scenei noastre principale: Teatrul Național din București. O istorie a teatrului nostru, fără referirea la toate acestea, nu mai este posibilă, mai ales după ediția I. Oprea, care ne-a dat o bună selecție din imensul material parcurs, iar în aparatul de note, la multe din ele, trimiterea la altele, similare, pe aceeași temă.

Deosebit de importante sînt acelea închinată operei teatrale a lui I. L. Caragiale. Ca elev de liceu, urmase, în noiembrie 1912, cortegiul mortuar al marelui scriitor, ale cărui rămășițe așteptaseră aproape șase luni să fie aduse în țară; în acel moment, literatura lui nu figura încă în manuale, deoarece marele scriitor nu fusese considerat un „clasic în viață“, ca mulți dintre contemporanii noștri, de toate vîrstele (dacă a fi clasic înseamnă, *stricto sensu*, de a fi studiat încă de pe băncile claselor din învățămîntul mediu și superior!).

Apariția lui I. L. Caragiale i se pare o „escrescență genială... atît de nefirească încît nu a avut nici influențe și nici urmași, decît în manieră cîteodată“ (din conferința de la cercul „Poesis“, mai sus citată).

Aceeași uimire se manifestă într-un articol din 1956:

„După o epocă «eroică» [...] și pînă la 1877, moartea lui Costache Caragiale, ctitorul și întemeietorul lui [...] urmează o altă perioadă, de consolidare a teatrului, care și ea sînt tot sub semnul actorului [...] (în afară de uimitoarea manifestare scriitoricească al lui Ion Luca Caragiale)“.

Ion Marin Sadoveanu a stăruit adesea asupra dicotomiei dramă-teatru, înțelegînd textul și reprezentarea (jocul actorilor, regia, costumația, decorul).

EVELINA

APA care curge în stînga noastră, al cărei nume și a cărei priveliște întotdeauna m-au încîntat, se numea Ozana. Cetatea ce se zărea înfiptă într-un perete de munte, bătrînă, cenușie, dar încă semeață, era Cetatea Neamțului. Drumurile ce porneau din șoseaua cea mare spre apus, afundîndu-se în umbra și răcoarea munților, duceau la vestitele minăstiri ale Moldovei.

Iar eu, privind totul prin parbrizul mașinii, știind în fiecare clipă unde mă aflu și ce anume se întîmplă cu mine, nu conțineam să mă minunez... Și cu cît timpul trecea, dîndu-mi răgaz să reflectez asupra acelei împrejurări, cu atît mă minunam mai mult, ca și cum aș fi căzut cu o parașută dintr-un cer albastru, în alt cer și mai albastru.

Mă aflam — era evident — în locurile în care se născuse și copilărise Ion Creangă. Străbăteam — iarăși era evident — tocmai drumurile pe care le străbătuse, cu harabaua lui, moș Nichifor Coșcariu. Era în toamna trecută, iar la începutul anului îmi fusese dat să salut împlinirea unui veac de cînd faimoasa povestire văzuse lumina tiparului, și o făcusem bucuros peste măsură că, după atîta vreme — în care atîtea scrieri s-au vestejit — își păstrează întreg farmecul și toată prospețimea, că se dovedește, în cel mai strict înțeles al cuvîntului, o capodoperă.

Pe atunci nu bănuisem că, în chiar acel an, înainte de a cădea bruma, voi zări iarăși scîlpirile Ozanei, că voi străbate încă o dată drumurile bătute de harabagiul din Tîrgu Neamț. Că o făceam într-o mașină, n-or fi fost de mirare: așa mi se întîmplase de la început, de pe vremea cînd trăsurile nu dispăruseră cu totul. Dar niciodată nu mi-aș fi imaginat că voi străbate acele patriarhale drumuri într-un automobil la al cărui volan se va afla, cu carnet de șofer în buzunar, conducînd atent și cu smerită cochetărie, o călugăriță de la minăstirile Moldovei.

Urmărind-o pe tinăra maică Evelina cum schimbă vitezele și apasă pe frîne, nu mă puteam opri să nu mă gîndesc — și mi se părea că tot cad cu o parașută și nu mai ajung la pămînt — cu ce ochi ar fi privit-o, dacă i-ar fi fost să o vadă, maica Eulampia, cea care, cînd îl angaja pe moș Nichifor pentru vreun drum mai lung, își lua cu ea și vaca, legînd-o în urma harabalei.

Geo Bogza

Criticul a luat atitudine în favoarea textului, într-un moment neprielnic, al primatului regizorului și în genere al factorilor reprezentației, adeseori foarte îndepărtată de valorile proprii textului.

La lectura amintirilor lui Alexandru Davila, I. M. Sadoveanu a văzut în Caragiale, — care se îngrijea personal, alături de directorul de scenă, de tot ce privea pregătirea spectacolelor cu piesele lui, — „un alt nume de mare regizor, nerealizat însă“.

Prin acea grijă, menționează cu alt prilej istoricul teatrului nostru, „Caragiale reprezintă un moment prematur și prețios de echilibru între dramă și teatru, în epoca cea mai puternică de teatru din evoluția scenei noastre“.

Caragiale a fost prețuit de I. M. Sadoveanu nu numai pentru locul pe care-l ocupa în creația noastră dramatică, dar și pentru măiestria tehnicii lui, pe care o evidențiază pînă și în lucrarea ce i-a părut mai puțin importantă. *D-ale carnavalului*. Deși evita orice paralelă între operele dramaturgilor noștri și marile creații de valoare universală, compară *O scrisoare pierdută* cu *Liga tinerimii* de Ibsen: „urmărită într-o minuțioasă analiză, dovedește o deosebită asemănare, ca material, și superioritatea dramaturgului român în minuirea acțiunii“ (*Citind și recitind pe Caragiale*, în *Scrieri*, IV). Editorul își exprimă pe drept cuvînt regretul că nu s-a păstrat textul conferinței I. L. Caragiale: „*O scrisoare pierdută*“ și *H. Ib-*

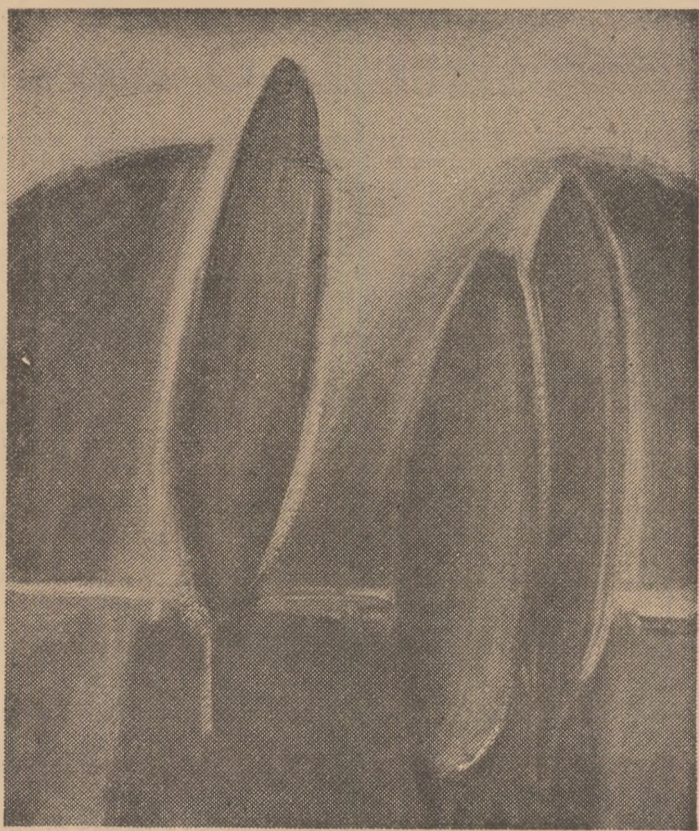
sen: „*Liga tinerimii*“, rostită la Teatrul Național, la 14 ianuarie 1934. Îi împărtășesc părerea de rău, întrucît numai textul integral al conferinței ne-ar fi pus în măsură să verificăm valabilitatea demonstrației. Propun însă această cercetare tinerilor studoși, ca un subiect interesant pentru teza de licență.

Aș mai atrage atenția, din numeroasele pesaje referitoare la I. L. Caragiale, asupra femeii voluntare (în opera lui și a altor dramaturgi români), ca un nucleu de altă temă similară (pag. 354), asupra comparației dintre Anca din *Năpasta* și eroina titulară din *Domnișoara Nastasia* a lui G. M. Zamfirescu (pag. 413), asupra Catindatului din *D-ale Carnavalului*, văzut ca „un tip nou“ (pag. 159/160) ș.a.

Lumea lui Caragiale i-a apărut lui Ion Marin Sadoveanu „sălbatecă și tristă“. E un fel de a vedea, care merită a fi luat în considerație, ca și afirmatia despre pesimismul autorului ei.

Exprim o singură mirare: cum de nu a intuit Ion Marin Sadoveanu, scriind despre *Mesterul Manole* al lui Octavian Goga, că personajul lui Iancu Baltes n-a fost acela al unui „critic“, ci al unui „raisonneur“ (din galeria inaugurată în comedia franceză, de Augier și prelungită pînă în pragul primului război mondial), și că modelul său, transparent, a fost I. L. Caragiale?

Șerban Cioculescu

EUGEN GĂSCĂ: Plopii (Din retrospectiva deschisă la Sala Dalles)

Romanul și realitatea imediată

CONSECVENT „programului” conținut în romanul său anterior (*Viața la o margine de șosea*, 1975), Mihai Sin își situează temporal acțiunea noli sale cărți *) în cea mai apropiată actualitate. Nu este o întimplare, ci efectul unei opțiuni; scriitorul nu apelează, cum se întâmplă în atâtea alte cazuri, la resursele de spectaculos și de dramatic ale unor epoci și momente mai îndepărtate în vreme, *exploatarea* trecutului el îi opune *explorarea* prezentului. Nu este însă un prezent continuu, obținut prin dilatarea imaginativă și fantezistică a timpului și a spațiului, altă direcție devenită curentă în proza actuală, ci un prezent al realității imediate: *Bate și îți se va deschide* este un roman de factură realistă, cu o notație sobră și exactă a faptelor, urmărind cu aplicație „clasică” desfășurarea unei acțiuni unitare. Subiectul, ca și în *Viața la o margine de șosea*, are simplitatea unei demonstrații, smulging din banalitate un fapt și dându-i caracterul unei istorii exemplare. Fără nici o înobilare „artistică”, fără acel balet stilistic atât de frecvent în ultimul timp, fără poetizare, fără „joc” și fără „vervă”, dar și fără încercenare: tonul narativ este dominat de voința obiectivității, participarea din simțul obiectivității, participarea din simțul obiectivității. Într-o relatare neutră, aparent impersonală, foarte reticentă. Și cu atât mai expresivă; nimic altceva decât expunerea seacă a unei întâmplări, dar tocmai această „absență” a comentariului basorelief. Fiindcă povestiri forța un autor să scrie. Întrucât conține, epic, relatarea unei călătorii — o călătorie oarecare, făcută de un personaj oare-

*) Mihai Sin: *Bate și îți se va deschide*, roman, Editura Cartea Românească, 1978.

care, cu un autobuz oarecare — romanul lui Mihai Sin are un vădit caracter static. Personajele nu evoluează, ci se dezvăluie; și nu progresiv, ci dintr-o dată, pe durata unei „scene” unitare, foarte scurtă sub aspectul cronologic exterior. O epocă sculpturală, tinzând spre eternizarea unui „moment” prin intermediul unei acțiuni clare, foarte interesantă în detalii și sumară prin căutarea liniilor celor mai elocvente: cartea lui Mihai Sin reprezintă, în contrast cu îndreptarea spre fast și opulență a multora dintre romanele actuale, un triumf al austerității. La toate nivelele există o atitudine polemică bine conturată, convențiile literare cele mai productive în momentul de față fiind puse în discuție fără menajamente dar și fără patetism și febrilitate, cu o liniște și o siguranță ce impresionează mai mult decât gesturile zgomotoase, *Bate și îți se va deschide* afirmă indirect un punct de vedere asupra literaturii și o concepție despre roman.

Care sînt susținute într-un chip remarcabil de romanul însuși; *Bate și îți se va deschide* este o soluție a unor probleme morale, al conflictului dintre lașitate și curaj, dintre oportunism și demnitate, urmărit nu prin căutarea unei situații speciale, a unui „eveniment” de dimensiuni neobișnuite, dacă nu chiar grandioase, ci așa cum apare în viața obișnuită, în deșfurarea curentă a existenței individuale și colective. Mihai Sin renunță la scenografia utilizată de alți prozatori pentru a expune o confruntare etică; principiile morale nu „se văd” numai în împrejurări deosebite, excepționale, mai profitabile este semnalaarea prezenței lor cotidiene, firești, în gesturile cele mai mărunte, în atitudinile cele mai prozaice, în

acea suită aproape imperceptibilă de acte ce compun viața de fiecare zi. Care trebuie însă văzute, smulse din informitate și restituite semnificativului: călătoria lui Octavian Șteflea, încheiată într-un fel neprevăzut și dramatic, reprezintă în strînsă poziție a romanului o astfel de restituire. Finalul preface întregă desfășurarea a cărții înfr-o istorie al cărei așezare depășește cu mult cadrul strict al materiei epice; fiecare amănunt capătă valoare, ceea ce părea întâmplător, nesemnificativ, lipsit de importanță, stereotipiile și automatismele contribuie la dețășarea cu pregnanță a problemei. Mergînd către orașul natal, într-un autobuz condus de un șofer autoritar, în care se află călătorii ce parcurg aproape zilnic traseul acela, Octavian Șteflea devine eroul unei drame impresionabile: luînd apărarea unor pasageri înșelați de șofer, e aruncat din vehicul chiar de cei pe care li sprijinise. Aceștia acceptă, resemnați și duplicitari, „tirania” șoferului, de care depindea transportarea lor cotidiană, refuzînd încercarea lui Șteflea de a veni în ajutor. Ordinea de fapt și ordinea etică: romanul lui Mihai Sin conține o radiografie a oportunismului. Călătoriei cu autobuzul li corespunde o călătorie a eroului în propriul trecut, cu reînvierea unor momente despărțirea de Natalia, discuția din casa lui Sîmedrea) aflate într-un deplin acord cu modul în care va reacționa Șteflea față de evident nedreapta comportare a șoferului. *Bate și îți se va deschide* este deopotrivă romanul unui erou care nu rămîne indiferent la ceea ce se întâmplă în jur și romanul unui refuz al compromisului moral, în ambele planuri avînd un caracter vădit

demonstrativ — în sensul în care sînt demonstrative romanele lui Camus.

La fel de concentrat și dens ca și *Viața la o margine de șosea*, dar cu o deschidere problematică mai largă și mai direct în obiective, acest nou roman al lui Mihai Sin este una dintre acele cărți care marchează o dată în cariera unui scriitor. Și chiar mai mult: în contextul romanului românesc de astăzi *Bate și îți se va deschide* este o apariție oarecum solitară și oricum viguros polemică în raport cu cel puțin două direcții ale prozei afirmate abundent în ultimii ani. Fără a se putea anticipa în ultima reacție pe care le va trezi, această carte nu lasă, în mod normal, indiferent pe nimeni, de la cititorul cel mai accidental, sensibilizat de o epică încordată și un final „zguduitor”, și pînă la cel mai avizat, cunoscător în detaliu al prozei actuale, surprîns de arta romancierului și de tensiunea problematică a romanului. *Bate și îți se va deschide* are astăzi semnificația literară pe care a avut-o la apariție *Intrusul* lui Marin Preda.

Mircea Iorgulescu

Vlad Țepeș — între legendă și adevăr

LA numai un an și jumătate de la apariția cărții lui Ștefan Andreescu *Vlad Țepeș (Dracula)*, *Intre legendă și adevăr* istoric, cercetarea minuțioasă a documentelor și a ficțiilor legate de existența domnitorului muntean, Ion Stăvărș publică o antologie a *Povestirilor medievale despre Vlad Țepeș — Dracula* *), însoțind-o de un interesant studiu critic. Amîndouă aceste lucrări urmăresc, cu un mînunchi de argumente care interferă, să scuture imaginea celui ce a înfruntat armatele lui Mohamed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului, de fardurile violente de erou sanguinar pe care le-au adăugat versiunile germane ale anecdotelor și imaginația unor scriitori de literatură înfricoșătoare, adică să despartă realitatea istorică de ficțiune și să restituie posterității adevărata personalitate a lui Țepeș. Cariera de erou literar a acestuia e prodigioasă și contradictorie. El a incitat o fantezie gotică, tenebroasă, ajungînd să inspire romane cu vampiri și strigoi, pe de o parte, și a înflăcărat o gândire și o sensibilitate romantică înclinată să risipească epitetul pozitiv, pe de altă parte. Între *Dracula* lui Bram Stoker și *Viața lui Vlad Țepeș Vodă* a lui Bolintineanu nu mai este nici un punct de legătură în afara superficialii referințe istorice.

În privința vechilor povestiri medievale, Ion Stăvărș avansează câteva interpretări originale, cum ar fi teza că autorii versiunii germane sînt nu numai sașii din Sibiu sau Brașov, ci și boierii și pretendenții valahi, dușmani ai domnitorului, refugiați în cetățile sîlvanice și că autorul versiu-

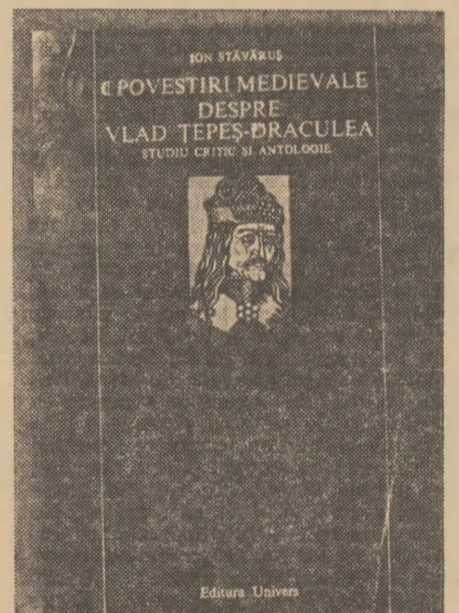
nii slavone posteroare celei germane, redactată la curtea lui Matei Corvin este tot un român, de data aceea un susținător al domnitorului. El susține că la baza tuturor versiunilor (germană, slavonă și a uneia presupuse a fi circula în aria balcanică după unele elemente pe care le-ar oferi scrierile istoriografice bizantine și turce) ar fi existat un nucleu folcloric arhetipal din care s-ar fi dezvoltat și povestirile românești, transmise pe cale orală și culese foarte tîrziu de cercetători, după ce ele fuseseră, probabil, contaminate de scrierile străine sau de texte istorice deja în circulație. Ipotezele rămîn să mai fie analizate.

Cert este că povestea legendelor medievale despre Vlad Țepeș a ajuns la fel de palpitantă ca povestea eroului lor. Ele declanșează reacții afective, irită zelul polemic al cercetătorilor. O interpretare ușor sentimentală se simte și în studiul lui Ion Stăvărș. Dacă Ion Bogdan, din dorința de a nu face nici o concesie imaginii romantice a domnitorului, cădea în eroarea de a-i atribui trăsături cultivate de variantele germane ale legendelor, cercetătorul de azi vrea să omite cu totul anumite laturi ale temperamentului lui Vlad Țepeș rîndindu-l astfel complexitatea. Domnitorul valah era un om al epocii sale — o epocă singeroasă, violentă, crudă, în care pentru salvarea țării a fost nevoie de multe victime, de gesturi dure și acțiuni temerare. Ion Stăvărș pune patimă în judecarea autorilor anecdotelor germane, acuzîndu-i de fantezie „maladivă”, înveninată. Dincolo de faptul că ele au fost create într-un scop denigrator, pe care mulți cercetători l-au dovedit, putem descoperi în caracterul lor fabulos și grotesc o bună parte din imaginația proprie omului medieval

occidental și era interesant de urmărit tocmai felul în care figura lui Vlad Țepeș-Dracula capătă, în funcție de modalitățile specifice ale gîndirii occidentale și orientale, trăsături diferite.

În timp ce în vest, legenda de mers pe linia fabulației gotice, ajungînd să impună un erou demoniac, spirit infernal, de un sadism monstruos, în est ea s-a dezvoltat în formula parabolice moralizatoare. (Ștefan Andreescu face o apropiere sugestivă a versiunii slavone de *O samă de cuvinte* a lui Ion Neculce). Dacă din nucleul anecdotic bogat în scene de groază, torturi și monstruoziități a versiunii germane a apărut o literatură destinată eroii și emoției înspăimîntate, din nucleul celei slavone, bogat în sensuri etice, educative se putea desprinde o literatură de reflecție. Această din urmă versiune îmbracă evenimentele narate în haina parabolice orientale făcînd din Țepeș un înțelept paradoxal. Gesturile lui sînt exemplare, contrarietăți doar aparent, ascunzînd un filu educativ. Latura excesivă a hotărîrilor lui accentuează tocmai înviătura pe care cealaltă trebuie să și-o însușească.

Un exemplu. Povestea spune că Țepeș supunea pe soli unor întrebări abile (am zice azi că-l supunea unor „teste”). Cel care nu răspundea erau trasi în țeară. În maniera sofisticată a cărților populare orientale (*Sindipa, Varlaam și Ioasaf, Archirle și Anadan, Halima, Esopia* etc.), domnitorul își explică brutalitatea: „Nu sînt eu vinovat de moartea ta, ci sau stăpînul tău, sau tu însuși. Mie să nu-mi spui nimic rău. Dacă stăpînul tău, știindu-te cu mine puțină și neînviat, te-a trimis la mine, la un stăpînitor înțelept, atunci stăpînul tău te-a omorît, iar dacă, cumva ai îndrăznit, tu însuși să vii, nefiind înviat, atunci tu

însuși te-ai omorît”. În povestirile slavone, Țepeș umblă prin țară să facă dreptate că Harun Al-Rașid, pune la încercare cîntecul Al-Rașid, pedește lenea nevestelor, și adulterul, se ocupă, cu alte cuvinte, de ținuta morală a supușilor săi căpătînd pe lingă excepționalele calități de conducător militar, viteaz, apărător al independenței țării lui și pe aceea de judecător iscusit al faptelor umane.

Ar fi interesantă o analiză a modului în care legenda lui Dracula a luat înfățișări diferite în funcție de arile culturale în care s-a răspîndit, mai ales acum cînd lucrarea lui Ion Stăvărș ne-a pus la dispoziție textele cele mai grăitoare (autorul a adăugat manuscriselor germane și slavone din antologia sa o serie de pasaje din Istoriile bizantine și turcești, unde crede că se vădesc urmele unei credențe că se vădese în multe versiuni balcanice, și o serie de povestiri românești, culese tîrziu, dar atestînd o existență veche a motivelor pe teritoriul lor de origine).

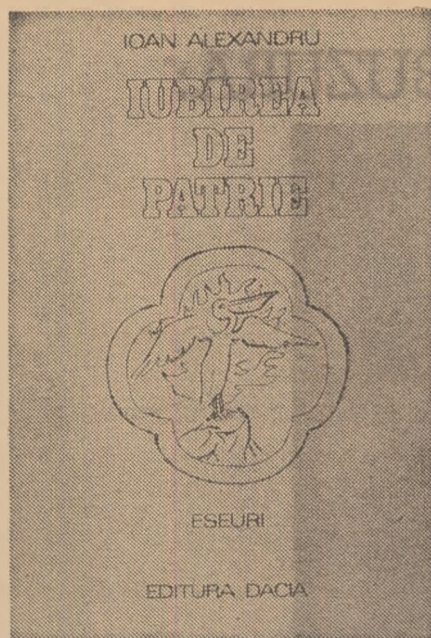
Dana Dumitriu

Un jurnal de poet

IUBIREA DE PATRIE e, o spune autorul însuși, un „jurnal de poet”. *) Volumul însumând o parte din publicistica lui. Tema fundamentală e numită în titlu și, nu întâmplător, ea e și tema cardinală a liricii lui Ioan Alexandru. Scriitor legat de vatră, de glie, având sentimentul spațiului și al istoriei, al tradiției și al perenității, cultul străbunilor și al Transilvaniei ca leagăn al spiritualității românești. Tutorul înălțându-le „imne”. O suită de „imne” e, în fond, și „jurnalul”, de precizarea că aici metaforele capătă consistența conceptelor, a unui sistem de gândire, cristalizat sub egida anticului Kalokagathon, a valorii morale încorporate în ideea de frumos, și sub cea nu mai puțin reprezentativă de topos, adică de loc, de origine, de tradiție. Ceea ce configurează, în viziunea sa, articulațiile noțiunii de patrie. Analizată prin simboluri, urcată pe treptele general-umanului, ea trăiește în triada „pater”-„mater”-„filius”. Tată, maică, fiu. Triadă obligatorie, în care rolul principal îl joacă femeia, născătoare de prunci. De unde semnificația transcendentă a nunții, ca act de sărbătoare, de unire, de bucurie. Metaforic, patria e „maica maicilor”. Ceea ce justifică adorarea ei, ca atare, și respectul pe care îl datorăm părinților și moșilor noștri, altfel spus, propriei noastre familii. Arborelui genealogic al națiunii. Patria fiind, în accepția lui Ioan Alexandru, fructul iubirii, al înțelegerii, al solidarității, dar și al unui spațiu populat de așezări, de munți, de dealuri, de câmpii, de ape, de lanuri, de pășuni, de păduri, de grădini, de livezi. Oameni și spațiu care de milenii exprimă interdependența, faptul de a fi și de a dăinui Neîndoelnic, autorul *Imnelor Transilvaniei* e, și ca publicist, un tradiționalist, căutând adevărurile esențiale în albia trecutului, sacralizându-l. Tentat să intuiască relievrile ideii de patrie în ceea ce s-a păstrat din vechime ca perspectivă în definiția acesteia, ca permanentă, ca indiciu diferențial. Un factor determinant al unității și propășirii, puternic subliniat de Ioan Alexandru, este munca. În afara

*) Ioan Alexandru, *Iubirea de patrie*, Ed. Dacia, 1978.

căreia nu se pot făuri nici bunuri materiale, nici bunuri spirituale. Munca văzută și ca trudă, și ca datorie morală și, finalmente, ca sărbătoare a roadelor ei. Eminescu e poet național prin puterea iubirii, dar și prin responsabilitatea cu care s-a aplecat asupra manuscriselor sale. Poet model, ca reprezentant al națiunii, cum sint și Pindar, Hölderlin sau Goga, nume referențiale în geometria teoretică a lui Ioan Alexandru. Cum sint și cele ale unor bărbați de faptă ca Neagoe Basarab, considerat a fi unul dintre ctitorii monumentelor neperitoare ale sufletului românesc. Cum sint apoi baladele, *Miorița*, spre pildă, având în centrul ei figura de filosof a Păstorului, sau mărturiile, în pildă, de la Blaga. Satul cu obiceiurile, cimitirul, sălașurile sale de reculegere, cu moșii și copiii săi, cu nunțile sale. Sat care își perpetuează, creînd-o și re-creînd-o, mitologia. Sat în afara căruia nu pot fi înțelese „imnele” poetului și nici rațiunea adâncă a patriotismului său. Semnificația particulară a acestuia. Ioan Alexandru simțindu-se în triada amintită, ca veritabil fiu al meleagurilor natale. Pe care le celebrează cu evlavie și în publicistică. Distilind, în zariștea meditației, contururile oricăror așezări românești, indiferent de zona geografică unde sint situate. Emoția e omonimă la contactul cu Dobrogea, cu Moldova de Sus ori cu Maramureșul. Contact nu doar reportericesc. Valoarea lui stînd în esențializarea demersului însuși. În ispita de a vedea dincolo de forme, de a înțelege timpul și locul în absolut. Din păcate, privirile sint îndreptate prioritar spre ceea ce timpul și locul conservă. Și înfinit mai puțin spre ceea ce ele însemnează devenire. Prefacere. Obsedat de arhaic și de transistoric, Ioan Alexan-

dru uită, în jurnalul său, procesul, ceea ce colectivitatea adaugă vestigiilor, vocea ei de a se întrece pe sine, de a realiza, generație după generație, mărturia noi ale dezalienării. Știind că topos-ul nu localizează doar trecutul, ci și prezentul, și viitorul. Că patrimoniul înglobează și actualitatea. Că dezalienarea presupune și respectul tradiției, dar și efortul omului de a-și dobîndi suveranitatea prin autodesăvîrșire. Ca *zoon politikon*. Ca meșter Manole. Ca Pindar, dar și ca Orfeu. Ca prezentă în agora, evocînd experiența anilor scurși ca argument în dezbaterile problemelor stringente ale soluției morale, dar și observînd condițiile materiale și spirituale care o prețidează. Eroarea lui Ioan Alexandru e că, volens nolens, prin opțiuni, apare ca un *laudator temporis acti*, ca un slăvitor exclusiv al tradiției. Pusă, ce-i drept sub constelația etnosului românesc și a frumosului etern. Istoricizate, ambele. Numai că doar istoricizate, spre a trage concluzii relative la imanența unor structuri, fără a le descoperi în contemporaneitate, mi se pare un mod discutabil de a judeca fenomenul în dialectica lui însuși. Dincolo de inerentele rezerve critice, multiplicabile la o adică, importante e că „jurnalul” lui Ioan Alexandru e incitant. Că nu puțin pagini vor provoca reacții. Să nu ignorăm însă nici un moment că avem de a face cu un „jurnal de poet” și că „Iubirea de patrie” e metafora heraldică a unuiu dintre cei mai însemnați scriitori români ai clipei de față.

Aurel Martin

Constantin Crișan „Nostalgia comunicării”

(Ed. Dacia, 1978)

● NEÎNCREDEREA în mijloacele criticii literare (considerate insuficiente în abordarea operelor literare) îmbracă cele mai diverse forme; una din cele mai subtile este sociologia practică — pe urmele lui R. Escarpit — de Constantin Crișan.

Constantin Crișan absolutizează unul dintre momentele procesului de comunicare: receptarea. Pentru el valoarea se găsește în lectură; de aceea il atrag probleme precum publicitatea, succesul literar, difuzarea cărții, lectura etc. Din păcate, eseistul doar constată lipsurile criticii literare, fără a face nimic spre a le depăși. El scrie negru pe alb că „primul baraj de ceață în fața stabilirii adevărului îl constituie... critica literară. Un autor care se bucură de elogiile criticii literare este și un autor citit?” (p. 81; punctele de suspensie aparțin autorului). Este evident că problema este fără importanță reală (și reproșul făcut criticii nașterii), deoarece nu este nici o legătură obiectivă între valoare literară și succes de librărie. Cînd încearcă, el însuși, o recuperare critică a „generației uitate” (Ion Caraion, Geo Dumitrescu, D. Stelaru, Magda Ișanoș, Șt. Aug. Doinaș — de remarcat că nici unul din poeții citați nu este uitat de critica de azi!) eseistul nostru nu este deloc convingător (pp. 96—102).

N-aș vrea să se înțeleagă că sint contra folosirii unor metode ale sociologiei în abordarea operei literare. Dar ele devin cu adevărat eficiente numai cînd sint folosite de un critic literar, la care criteriul axiologic preexistă demonstrației. Există la noi o carte foarte bună de sociologie literară: *Apariția scriitorului în cultura românească* (Ed. Junimea, 1976), de L. Volovici.

Dar C. Crișan teoretizează prea mult (cred că lucrarea anunțată altele), fără să convingă prin analize de eficiența metodelor pe care le susține. Pozitivarea, pe care sociologia ar trebui s-o aducă în abordarea literaturii, lipsește în textele lui C. Crișan. Mai simplu spus, lipsește tocmai ceea ce face farmecul (și eficiența) sociologiei: riguroasa (o aplicare exemplară a metodei statistice la istoria literară a făcut Paul Cornea: *Traduceri și traducători în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în vol. *De la Alexandru la Eminescu*, E.P.L., 1966, pp. 38—76). C. Crișan „poetizează” inutil, uitînd — sau neglijînd — faptul că apelul la sociologie s-a făcut tocmai în intenția renunțării la poetizare în critică. Iată numai două exemple: „Străpungînd spațiu și timpul, alianța lor — menhir de bronz și de vînt — Mircea Malifa ne-a oferit o pagină de poezie, un poem dialectic al nostalgiei ireversibilului” (p. 57); „O, cit de multe, cit de puțin întrebări am pus numai în citeva rînduri... Atît de multe, încît am impresia că orice afirmație finală imi este bruscat refuzată” (p. 120).

C. Crișan propune inițierea unei colecții după modelul enciclopediei americane *Who's Who* și al colecției franceze *Qui est ?*, dedicate scriitorilor în viață. Fără a nega interesul pe care l-ar stîrni o asemenea colecție, nu pot fi de acord cu concluzia celui care o propune: „Folosul mare al lucrărilor propuse mai sus ar fi, înțil de toate, acela că ele ar contribui imens la dezvoltarea spiritului nostru critic (s.a.) prin investigarea, într-o scară necesară, a valorilor situate sau în curs de siturare” (p. 42). C. Crișan neglijă nepermis axiologia și nu m-ar mira ca rezultatul propunerii sale să-l dezamăgească crunt. Înțelegerea operei unui scriitor nu este favorizată de cunoașterea biografiei sale. În plus, să nu uităm că, de pildă, Traian Filip s-a pronunțat deja (din perspectivă exclusiv biografică, și aceea mult deformată) asupra a tot ce are mai bun literatura română de azi. În cazul marilor creatori anecdota poate interesa, opera însă trebuie să intereseze, ea fiind singura măturie concludentă a trecerii scriitorului prin veac.

Mircea Scarlăt

Calendar

- 15.IX.1977 — a murit Alexandru Zăcodoneț (n. 13.III.1912)
- 15.IX.1977 — a murit Ovidiu Cotrus (n. 24.II.1926)
- 16.IX.1903 — s-a născut Nicolae Deleanu (m. 1970)
- 16.IX.1910 — s-a născut Lucia Demetrius
- 16.IX.1927 — s-a născut Nicolae Dumbravă
- 16.IX.1937 — s-a născut Victoria Ana Tăușan
- 17.IX.1823 — a murit Gheorghe Lazăr (n. 1779)
- 17.IX.1896 — s-a născut Marcel Olinescu, folclorist și gravor
- 17.IX.1902 — s-a născut Octav Livezeanu (m. 1.VI.1975)
- 17.IX.1918 — s-a născut Veronica Russo
- 17.IX.1921 — s-a născut Tiberiu Tretinescu (m. 1977)
- 17.IX.1925 — s-a născut Gica Iuteș
- 17.IX.1939 — s-a născut Nicolae Ioana
- 18.IX.1893 — s-a născut Zoe Verbecianu
- 18.IX.1909 — s-a născut Marcel Blecher (m. 31.V.1938)
- 18.IX.1918 — s-a născut Igor Blok

București redactată de Gh. CATANA

Prima verba

Interogații lirice

DE factură intimistă, versurile foarte tinerei Cleopatra Lorințiu (*Regina cu pași furați*, Ed. Dacia) sint confesiuni și reflecții pe teme grave și impersonale (viața, timpul) sau inefabile și biografice (iubirea, copilăria), transcrise într-un limbaj poetic curat, discret liric, cînd în respect pentru gramatica tradițională a poeziei feminine transilvănene, cînd traversat de un curent imagistic proaspăt sau de atitudine exuberante, adolescenține. Intuiția dificultății artei poetice în sensul obținerii acordului fin între gînd și cuvînt este leit-motivul preferat: „Cît de greu se trece un gînd în cuvinte / Literale se destramă ușor, deghizate veșminte. // Și nu mai rămîne decît un câmp inverzit / Prizonierul lui să fii, bucuos c-ai greșit. // Cît de greu treci uneori cuvintele-n tăcere / Altă graniță, un tărîm interzis și cu totul altă durere. // Și nu mai rămîne nimic altceva decît un câmp înflorit / Istovit de puterea lui de-a se fi irosit. // Cît de greu se trece atunci din tăcere în gînd / Inapoi spre ce-a fost socotit între văzduh și pămînt. // Și nu mai rămîne nimic altceva decît un câmp inverzit / Ca un vis de unde-ai plecat și venit”. Poemele au, în consecință, o structură semantică bipolară, de o parte notația stărilor afective și reflecția în marginea temelor amin-

tite, de alta considerarea stării poetice în sine, un fel de poezie a poeziei, din această bipolaritate rezultînd acel farmec al ambiguității altit de vital pentru discursul poetic. Poezia e mereu o cercetare a imprevizibilului, iar poetul care o practică se poate considera, în măsura realizării actului intuitiv, norocos: „Drumuri se schimbă, anotimpuri se năruie / Nehotărîrea mai crește, mai stăruie. / Cît vei pierde uitînd se recîștigă ușor. / Dezlegarea va fi ca un nor. / Mai gîndește-te. Lesne nu-i. Pașii se tem. / Vocile gemene gem. / Cînd vei afla unde au plecat / ce să caute, ce să afle, ce-i de prisos / dacă vor sosi și ploile / te poți scoti un poet norocos”.

Interogațiile și reflecțiile poetei au întotdeauna o geometrie circulară, pleacă și se sfîrșesc pe aceeași circumferință, sint pretextate de un eveniment intim și finalizează o dispoziție intimă. Pretext de meditație e dragostea dar și un peisaj căzînd întîmplător sub privire, nostalgia copilăriei dar și un gest oarecare, după cum dispoziția intimă poate fi euforică, afectat neguroasă sau ironică. Sentimentalismul nu îndeajuns de supravegheat dă multor poeme un aspect de romantăz, uneori cu accente elegiace, mai des de o tonalitate blind și suav melancolică („Încearcă să-ți în-

chipul ziua aceea. / Poate nu va veni. Poate va veni în sfîrșit. / Din albul peretilor vor răsări muguri / Casa va fi un crîng înflorit. // Fir cu fir, iarbă cu iarbă / Verdele va încerca să te soarbă. / La ușa ta vor opri numai ploii, / Voi călca nestingherit prin noroi. // Într-o zi va încolți o privire / mai verde ca de obicei / timpul o să se înaprească spre lemn / miinile o să-ți miroasă a tei” etc.). Delicatețea percepției lirice și amprenta afectivă a notațiilor ori reflecțiilor caracterizează poezia de acum a Cleopatrei Lorințiu, și una și cealaltă fiind niște constante supratematice cu efect imediat sau întîrziat, în funcție de tensiunea subiectivității implicate într-un poem sau altul. Frumoasă într-un atare sens este această invocare de dragoste: „Întoarce-ți fața. Ești atît de palid / Cugetul meu sortit nehotărîrii. / Treci puntea nopții putredă, ascunsă / Cu tainele tăcerii sau trezirii // Cum mergi așa pe dalele tocite / Destinul meu abrupt să-l domolești / Recunoscînd mai vechi îngăduințe / Să ceri. Să îți închipui. Să dorești. // Mi te închipui altul, limpezit / Cînd vin zăpezi de munte către tine / Îmbărbătat de pămînt din livezi / Și îndulcit cu miere de albine // Cugetul meu uitat de umilințe / Virstă plătita, pasăre de fum, / Se oțetește vinul, trece vreme / pe-un drum de oase într-un ceas de scrum”. De un lirism ce nu exclude narațiunea, ba chiar o pretinde, poeziile din *Regina cu pași furați* reprezintă o virstă mai aproape de adolescență decît de maturitate, cu destule naivități deci, desigur trecătoare.

Laurențiu Ulici

Augustin BUZURĂ:

OAMENI DE REZERVĂ

ÎN urmă cu doi ani, aflat cu o delegație studentească în Iugoslavia, ne-am oprit câteva zile la o cabană în munții Muntenegrului, în apropierea micii localități D. Cum nu eram amator de ascensiuni montane și de ghitare prea dezlanțuite, mă hotărâsem să-mi pierd vremea în jurul elegantei cabane, prin pădurea odihnitoare de brad și la minăstirea din imediata apropiere. După un timp am părăsit camera și m-am dus la bar hotărât să-mi fac un program, să caut ceva de umplut timpul devenit, din clipa despărțirii de ceilalți, extrem de in-

La masa mea, plasată probabil de ospătar, își făcu apariția o pereche destul de ciudată. Un bărbat de statură mijlocie, cărunt, bine legat, o structură athletică, deosebit de vioi, îmbrăcat în blugi și cu o cămașă largă, în carouri mari, albastre însoțit de o femeie frumoasă, destul de tânără, într-o ținută boemiă. Tată cu fiica sau un cuplu de o vară, de un concediu? Pină mai tirziu când, fără nici un efort, am aflat că e pictor, el era materializarea imaginii mele despre gondolieri, mai ales că miștile-i erau destul de mari și cam neingrijite. Ea era ziaristă în Italia la un cotidian de stînga; se căsătoriseră în urmă cu trei ani însă chiar dacă mi-ar fi arătat actul cu pricina tot n-aș fi crezut-o, nu pentru că ținute de la bun început să-mi spună acest detaliu, ci dintr-un sentiment ce nu se lăsa explicat. Ea făcea parte din categoria destul de rară a femeilor care te atrag din prima clipă; avea ceva plăcut, odihnitor în gesturi, iar zîmbetul ei întreg, neprefăcut, cu o discretă nuanță de tristețe, mă eliberase de orice reținere; părea dezarmant de accesibilă, de caldă. „Nu ți-ai ales un loc prea bun pentru plajă, mi-a spus, spre marea mea uimire. Am aflat că pe aici ar fi destule vipere...” „După ce le-aș putea recunoaște?” am întrebat-o mai mult în glumă, pentru a-i atenua îngrijorarea sinceră și urma de mușcare din glas. „Dar erai atât de absent”, reveni ea. „De fapt ar fi fost o moarte rară, spusei indiferent. Cine mai are astăzi privilegiul de a muri mușcat de o viperă autentică? Mai de vreme sau mai tirziu tot trebuie să lăsăm altora porția noastră de oxigen, și cele câteva idei în numele cărora își sfarmă oamenii capetele, trebuie să ne reintegrăm în marele ciclu al universului”. Nu căutasem să par cinic sau blazat, însă faptul că într-adevăr simțurile nu mă înșelaseră mă uimea. N-am plecat cu ei pentru că trebuia s-o întilnesc, îmi spusese. Trebuise să părăsesc cărarea pentru a o simți acolo, veghindu-mă. Ce urmează? „Politica-i o viperă! izbucni pictorul.

De asta i-am întors spatele definitiv”. „Nu știu cât pozează și dacă ignoranța lui este la înălțimea afirmațiilor, îl intreruse femeia în glumă, însă nu trebuie judecat după cele spuse”. „Bine, se rezolvă aceasta, dar ce-mi pasă mie de politicieni? Ei aparțin momentului, clipei. Sintem două împărții diferite...” Este inutil să mă situez pe vreo poziție; mă bucuram pur și simplu că nu sint singur, că timpul începe să ia un alt curs. Nu așteptam nimic de la ei și în mod deosebit de la femeie. Firește ea mă intriga, mă stârnea, aveam certitudinea că mă afla în fața a ceva nou, neprevăzut și teama nejustificată încă mă făcea nesigur, ezitant. „Fiecare n-are decît să-și aleagă sîcriul care-i convine, să se refugieze în ce crede că i se potrivește, perora pictorul indispus de tăcerea mea și de privirea plictisită, îngăduitoare a femeii. De fapt sintem niște canalii, niște monștri cu chip uman. Și cînd te gîndești că și datorită artei mele cei ce vor veni își vor face o părere bună despre lumea aceasta de imputiți, de ființe goale și nenorocite care nu știu ce vor, n-au nici o credință, deși își zic independenți, democrați, reformiști și dracu să-i ia! Secte iraționale care nu fac decît să orienteze omul spre stomac și sex, profesii păduchioși ce distrug pină și mica fărîmă de nemurire din el. O rog pe această doamnă ziaristă să-mi ofere un pai ideologic de care să mă agăț. Vreau să cred în ceva, însă ea îmi spune că-mi sînt de ajuns cultura plastică și furia, și că îmi lipsește ironia, detașarea ironică”. Furia lui, apărută din senin, amenința să ia proporții. Era întăritat că tăceam, sau încintat că are ascultători docili? Era foarte greu să-ți dai seama ce gîndește în realitate: mă privea de la mare distanță, cu sîretenie, nu știam dacă-mi vinează gîndurile sau vreo culoare de pe față. Îmi venea greu să cred că exist ca individualitate: cuvintele lui păreau fragmente dintr-un monolog interior început demult, iar vocea-i dovedea un efort de a se convinge pe sine mai mult decît pe noi sau probabil era o replică întîrziată dată cuiva de care noi n-aveam habar. Discret, cu eleganță, femeia făcuse semn ospătarului, apoi, nevoind probabil să-l lase timp soțului ei, mă întrebă zîmbitoare, fără să aștepte răspuns: „Voi nu contestați, așa-i? Afirmați numai!” „Depinde, spusei. Împărțire cam maniheistă...” Pictorul, sesizînd pauza dintre cuvintele mele, era pregătit să preia ștafeta, însă sosirea ospătarului, salutară, și teama că i se va răci mîncarea, exprimată printr-o școlărească ridicare din umeri, îl obligară să-și amine noul monolog.

ÎNCEPUSE să mînce dezlanțuit, cu poftă, revolta sa avea acum alt obiect; ronțăia cu furie ceapa ce însoțea kebabcicii, sorbea mari cantități de vin roșu, se ștergea în grabă la gură și pe degete cu șervețelele moi, roz, își implînta furculița în cartofii gratinați pentru a reveni grăbit la ceapa ce nu se mai sfîrșea; lumea se redusese la dimensiunile unei farfurii și, fără urmă de eleganță, se străduia să o lichideze. Ea, în schimb, de-abia atîngea mîncarea; ca într-un exercițiu de pantomimă, furculița și cuțitul ei luncau deasupra farfuriei, îndepărtau cu eleganță ceapa, cartofii, izolau micile bucăți de carne tocată și, după o cercetare atentă, le introducea aproape jenată în gură; apoi își lăsa ușor, elegant, capul pe spate și ridica paharul în așa fel încît aveam impresia că vrea să-și toarne vinul pe față. De cîte ori își așeza paharul pe masă, tot mai gol, mă studia într-un fel aparte, ușor nedumerită, de parcă ar fi vrut să-mi spună: „Nu-mi amintesc unde te-am mai întilnit?” Și așa, de zeci de ori, aceeași consecvență, nemodificată privire, aceeași obsedantă întrebare încît figura ei mi se întipărise în minte într-un mod curios; încă nu reușisem să-i cercetez fața deschis, fără jenă, ci doar în fugă, astfel că fiecare privire adăuga un nou detaliu chipului ei din mine, abia conturat, puțin diferit de cel real, încît, uimit, ajunsesem să mă întreb, la rîndu-mi: „De fapt, de unde o cunosc?” Era mai mult interesantă decît frumoasă; ochi mari, negri, cu gene lungi, ciudate — orbitele păreau niște pete întunecate, adînci, neliniștitoare —, nasul arcuit și o gură mare, senzuală; părul negru, lung, drept cădea într-o dezordine studiată peste umerii lați, de sportivă. „De fapt de unde o cunosc?” Cînd pe masă mai rămăseseră doar vinul, cafelele și liniștea materială interpusă între noi, aș fi putut să jur că o știu demult, așa cum și pe pictor mi-l amintisem din ziarele italiene cercetate la bibliotecă. „Dormi puțin sau lucrezi?” se hotări ea să spargă liniștea prelungită în somnolență. Trezit deodată, de parcă ar fi așteptat exact această întrebare, pictorul a început să-i explice că nu mai poate amîna lucrul, că ar fi o crimă să mai piardă vremea, și ea, cu un zîmbet înțelegător, ușor condescendent, îl aprobă imediat și, eliberat de o povară nesuferită, pictorul deveni foarte vesel, atent; pină băurăm vinul și cafelele ajunsesem la concluzia că și românii sînt tot latini ca italienii și spaniolii, că undeva în Elveția ar mai exista ceva latini, că Europa, în cele din urmă, se va uni, iar latinii, foarte viguroși, vor recîștiga cu alte mijloace, mai virile, ceea ce au pierdut strămoșii noștri romani după bătălia din Cîmpiile Catalaunise, apoi, brusc, dîndu-mi întîlnire la masa de seară, fîșni spre terasă fără să aștepte ca femeia să-și termine complicata ceremonie a rușatului. „Are o puștoaică, îmi spuse ea foarte firesc, și de vreo două săptămîni îi tot face portretul. Spiritul trebuie întretinut cu ceva... Am însă impresia că nu i-a cedat încă, de asta-i cam iritat, și-a pierdut răbdarea. Nu-i urîtă deloc vagaboanda... Și-i foarte tînără! Dacă în două-trei zile nu se dă pe brazdă, va trebui s-o conving eu...” Simțindu-mi uimirea sau poate indignarea, a zîmbit într-un fel curios, descoperindu-și încet, lenes, toți dinții cu virful limbii fixat între ei, un zîmbet seducător, studiat, de cover-girl, atîta doar că nu părea să-mi fie adresat mie, ci unei halucinații din scurtul somn cu ochii întredeschși în care căzuse. Ce-i puteam spune? Că nu-i așa? Să o consolez cînd vocea ei nu trăsese nici urmă de tristețe sau revoltă? Doi bărboși, avînd la gît niște coliere bizare, lanțuri de grosimea unui deget în ochiurile cărora erau montați niște colți de mistreț, izbucniră într-un ris asurzitor la apariția în ușă a unei blonde îmbrăcată sumar. Profitînd de pauza creată de risetele lor și de discuția animată ce a urmat, am schimbat subiectul. „Cum de nu v-am văzut acolo, în pădure? Unde erați? Aș fi jurat că mă privește cineva...” „Și de ce n-ai căutat? De ce nu îndrăznești?” „Nu sînt prea curajos. Pe urmă, n-aveam cum să știu că e vorba de o femeie. Eram convins că sînt privit dar putea fi o fiară”. „Dar putea fi și o femeie”. „Femeile însă nu se prea aventurează singure prin pădure”, i-am spus nu fără o urmă de maliție în glas. „Atunci nu sînt femeie”, a conchis ea și, zîmbindu-mi foarte ciudat, a pornit spre soțul ei care o aștepta pe terasă. Se ridicase brusc, indiferentă, de parcă ar

fi fost singură la masă și, ca o somnambulă chemată de lună sau de un gînd misterios ce o domina, îi dirija gesturile, înaintase cu pas ușor, absentă, cu capul dat puțin pe spate, însă, odată ajunsă în dreptul lui, nu se întoarse să-l privească sau să-i spună ceva, ci rămase multă vreme cu privirea ațintită spre cer, poate spre vulturul care, zilnic, la aceeași oră, plana solemn deasupra stîncilor albe, calcaroase ce vegheau minăstirea. N-am urmat-o imediat, îmi era frică de ea, o simțeam ca pe o amenințare neîntelesă, iminentă ce mă scotea din obișnuit, o amenințare pină nu demult dorită, chemată, implorată; era unul din puținele mele vise realizate atît de repede încît nu-mi venea să cred dar la care aș fi renunțat imediat dacă aș fi simțit că se mai poate. Treptat, urmărind-o cum stătea dreaptă, nemișcată, mîngîindu-i — cu o plăcere secretă ce-mi amorțea teama — mijlocul foarte subtil, sînii puternici, reținuți cu dificultate de rochia înflorată, mîinile bronzate, pline, m-am întrebat deodată: „Să fiu oare vizat să mă ocup de ea în vreme ce signor Vecchio face portretul acelei tinere încăpățînată? Dar cine m-a ales, el, ea sau de comun acord?” Nu aveam nevoie de un răspuns. Totul ar fi putut să fie foarte simplu, o banală aventură de vacanță, o renunțare odihnitoare în favoarea fiziologiei, dacă ochii ei nu mi-ar fi spus neînterupt altceva, nu m-ar fi obligat să mă întreb cu încăpățîinare cine este dincolo de ceea ce știam despre ea? Privind-o dincolo de înfățișarea ei reală, mă regăseam pe mine însumi, mă deduceam din mici tresăriri și fraze oprite pe buze, copleșit de singurătatea vie, adevizivă care asemenea luminii mă înfășura, cădea asupra-mi din cerul alb, înalt, îndemnîndu-mă să uit, să mă abandonez întîmplării. Încet, cu pași mici, reținuți, calm, am trecut prin spațiile lor, însă nici unul nu s-a întors spre mine, deși sînt sigur că ea a știut că trec, m-a văzut cînd m-am ridicat de la masă, însă era preocupată de cer, de vreo obsesie, încît nici n-a tresărit de parcă nu ne-am fi cunoscut. În cameră, singur — pereții reci, albi îmi dădeau ceva mai multă siguranță — am ajuns la concluzia că aventura noastră se sfîrșise înainte de a începe: mă iluzionasem copilărește, interpretasem greșit totul și, judecîndu-mi reacțiile din perspectiva ei, am conchis că și eu însumi m-aș fi abandonat fără nici un regret. Eliberat de această obsesie, convins că voi avea tîria să-mi fie indiferentă, să fac în așa fel de parcă n-aș fi simțit nimic, am revenit, fără surprindere, la fel ce fusesem: nu mai aveam decît să-mi reprim stîngăciile, să trec nepăsător prin zilele ce se lungeau insuportabil. În lipsă de altceva, m-am culcat mișîndu-mă că numai somnul mă va scăpa de presiunea timpului, de senzația atît de vie de nemulțumire. Reacționasem, de fapt, în nota mea obișnuită: luam greșit orice start, oamenii în vîrstă mă inhibau, le acordam automat un plus de superioritate, de experiență și, în loc să-i privesc cum sînt, să am răbdarea să-i cercetez fără complexe, după un timp mă pomeneam uimit că nu reacționa-

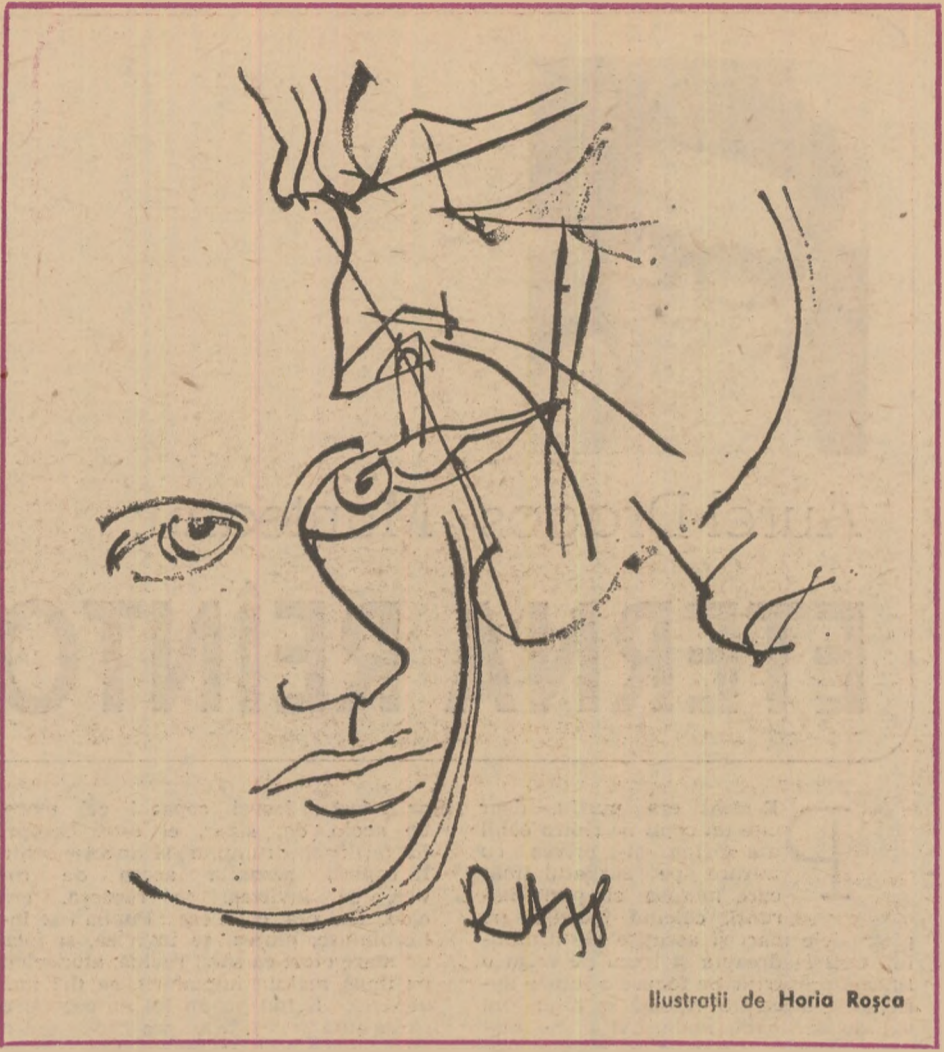
la altitudinea pe care le-o presusesem; imi căutam prietenii în altă parte decât în aceea în care ei înșiși mă căutaseră că sosesc.

PESTE două ore, când m-am trezit, am descoperit-o în balcon rezemată de perete, privind cerul, așteptând încăpăținată un mesaj care întârzie. Soarele era acum în spatele cabanei, nu se vedeau decât razele alb-roșietice și piscurile calcaroase pendulate de o lumină roșie, intensă de parcă în spatele lor s-ar fi declanșat un incendiu de proporții. Deși eram convins că ea este un capitol încheiat, n-am avut curajul să ies în balcon și nici să răsesc încăperea până nu s-a făcut ora cinci și când, contrar așteptărilor, s-au așezat iarăși la masa mea: și de astă dată erau foarte calmi, degajați, prevenitori. Pictorul fusese niște cataloage extrem de elegante din care, spre surprinderea mea, descoperisem că am în față „uno dei maggiori esponenti della pittura contemporanea”, că opera lui „significa il genere di una nuova fase per la pittura contemporanea”. Reprodusele și cataloagele oferite „con amicizia” mă încântau, marca lui sensibilitate dublată de tot atât de mare amărăciune imi prăviseră numeroase întrebări, adresându-mi mult mie decât lui, pentru că mă deosebeam cu nimic de acele siluete lungi, albe, egale, risipite într-un câșu metalic, siluete legate unele de altele prin lanțuri abia schițate sau linii forțate, deasupra lor plutind, înghețate, o liniște materială, imposibilă, care n-o mai întâlnisem decât la G. Braque; siluetele n-aveau ce să-și spună, își strigau prin ele însele singurătatea, așteptau resemnate la capătul drum, stăteau nici moarte, nici vii, dar pur și simplu, într-un timp oprit, diferent. Deși seara imi fusese rezervată, pictorul imi refuza orice răspuns, nu știa mare lucru, mai mult simțea decât știa, nu mă lua în serios, habar n-avea, ori nu voia să se depărteze de cele mele spovedanii, iar Violetta nu avea un cuvânt, era cu totul absentă, deci însă voind să lase impresia că participă la discuția noastră, că ne aude, vorbea cu voce joasă, forțat, rece, nu nouă, ci ei figuri așezate în spatele meu, de parcă ar fi vrut să o asigure, cu glasul cald, ușor voalat: „Mi sento meglio”. Deși mai târziu când ne-am mutat în bar, ea reia ei nu se schimbasse, ne însoțea în politețe sau plictis, seara cădea rece, pe neobservate, limitându-ne doar la urlete: ce ar fi putut face? Mă gândeam că tristețea ei disimulată și bucuria pictorului au aceeași cauză: moartea, fata aceea timidă și încăpăținată, blândă probabil, numai că între ei nu exista acel zid de răceală și indiferență, stare de agresivitate, tensiunea abil scăpată, dimpotrivă, cele câteva mișcări imperceptibile și zimbetele mici, neferocitate, trădau un fel de grijă reciprocă, o afecțiune prietenească pe care automatismele sau frazele studiate n-ar fi putut-o simula. Am admis că și ea se află într-una din acele clipe neînțelese, când plutești peste lucruri, iar sufletul tău tinde după ceva necunoscut și, așa după cum în mintea oamenilor, ceea ce de moarte nu poate fi despărțită

de cea de durere, în mine aceste absențe erau legate de căutare, de revolta tăcută a sufletului care, desprins de materie, eliberat de teroarea instinctelor, se adâncea în singurătate, într-o tulburare neliniște, de unde, după lungi ezitări, se reîntorcea reconfortat. Târziu, noaptea, însă, la mai bine de două ore de la despărțire, fusese trezit de niște bătăi insistente în ușă: era pictorul și părea destul de neliniștit. „În stocul dumneavoastră de medicamente, n-ai ceva ce î-ar putea folosi și Violettei? Se simte rău și acum, noaptea, n-am la cine apela”. M-am îmbrăcat în grabă și, cu întreaga cutie sub braț, am pornit speriat în urma lui. „Cine știe ce-i în suflutele noastre? căuta el să mă pregătească. Cine ne mină? Cine ne adună? Cine ne trasează drumul și după ce criterii? Dar simtem mai mult decât părem și decât putem dovedi că simtem”. Femeia arăta îngrozitor, părea la sfârșitul unei chinuitoare crize de nervi: avea fața palidă, cadaverică, iar ochii înconjurați de cearcăne vineții căutau speriați colțul încăperii: se plimba absentă frecându-și mâinile sau dându-și pe spate cu gesturi nervoase părul care, periodic, îi acoperea ochii. Pictorul încercase să-i vorbească sau măcar să-i lătimeze agitația; era jenat și de faptul că o găsisem cu pijamaua larg desfăcută atârând neglijentă. Ea însă nu observase că intrasem, prezența noastră nu-i spusese nimic, continua să se plimbe în jurul patului transfigurată. „Mănușile lui, exclama ea printre lacrimi de parcă ar fi repetat un rol shakespearian, mâinile acelea reci”, și ochii ei căpătau reflexe stranii, de animal urmărit. „Nu mai trebuie să te temi, draga mea, încerca pictorul să o domolească, și-am adus medicamente”. Ea însă nu-l auzea, purta un dialog ciudat cu ceea ce umbră tulburătoare, exteriorizat doar de agitația mâinilor, de rotirea curioasă a globilor oculari și de cele două cuvinte: „mănușile lui...”. Stătusem lângă pictor, jenat de neputință, intrigat de criza ei, iar el nu mai aminti de medicamente, mă adusese să-l țin companie, căci nu peste mult, cu un gest firesc, familiar, mă pofțise să stau jos și abia după ce mă așezasem mă pomenisem stăpânit de penibilă impresie că am intrat pe furie la un spectacol unde n-aveam ce căuta, astfel că, în loc să rămân lângă el, în fotoliu, m-am dus la lumină aprinzând brusc cele patru becuri mari, anihilând umbra ei proiectată de o mică veioză pe pereți și tavan. Lumina violentă o oprise deodată: mă descoperise lângă ușă, cu mâna întepănită pe intrerupător și, trezită dintr-un vis chinuitor, își strânse în grabă pijamaua pe lângă corp, apoi, cu ochii închiși, fugi spre pat unde, cu capul vîrît în pernă, izbuti într-un plîns calm, eliberator. „Acum e bine, imi spuse împăcat pictorul. Îți mulțumesc pentru sprijin. Vezi, reveni el după o lungă pauză, voind parcă să-mi abată privirea de la mâinile femeii ce strîngeau spasmodic perna, vezi, batem fără haz și fără țel drumurile lumii, căutăm să fugim de noi, să ne ascundem, să ne facem că nu simțim ceea ce simțim... De la o vreme însă nici pictura nu mai acoperă prăpastia ce se deschide în noi, nici alcoolul și nici femeile... Până și în pat lângă iubita de o noapte, ba chiar și din rama tablourilor îți zimbeste tot ea, unica noastră certitudine...”. Vorbise încet, cu glas stins, înfricat de cuvinte; nu-mi spusese nimic nou, citisem miile de asemenea mărturisiri, însă avusesem senzația că abia atunci începeam să le înțeleg.

FEMEIA se liniștise treptat, respira mult mai ușor, spaima îi dispăruse odată cu energia; mâinile eliberaseră perna și zăceau sleite de puteri, destinse, tremurând ușor. „E mai bine, i-am șoptit pictorului, și zimbetul lui împăcat mă îndemna să-l întreb, mai mult prin gesturi decât prin vorbe, ce se întâmplase, de unde această criză? N-ar fi mai bine să rămâni singură?”. Mă gândisem că prezența mea să nu-i provoace o nouă izbucnire; eram totuși un străin, nu știam nimic despre relațiile lor, nu le cunoșteam obiceiurile. I-am întins cutia cu medicamente, însă el o împinsese înapoi, grăbit. „Dar nu mă pricep, se scuza, de unde să știu eu? Și nici n-am ochelarii la mine...”. Urmă o pauză lungă, chinuitoare; simțeam că vrea să plece și la fiecare tentativă de a se ridică îl imitam. „Te-ar supăra dacă te-aș ruga să o yeghem cu schimbul? mă întrebă el în cele din urmă cu o sfială nefirească. De la o anumită vîrstă... O să stau puțin întins și când crezi... sînt în cameră...” se bîlbîi ei, apoi, zîmbindu-mi cu o stîngăcie comică, părăsi în grabă încăperea. Stupefacția mea fusese

Ilustrații de Horia Roșca

urmată de furie: la urma urmelor era nevastă-sa, putea să o vegheze culcată lângă ea, în patul acela masiv. Pe urmă, plecase fără să-mi sugereze măcar cauza izbucnirii ei atât de violente și mi-ar fi fost la îndemîină să mă gîndesc la „modelul” pictorului sau la o banală ceartă conjugală, dacă acele cuvinte: „Mănușile lui...” repetate mereu, și așteptarea ei neînțeleasă nu m-ar fi obligat să mă gîndesc cu spaimă la clipa când se va întoarce spre mine. Așteptarea însă se prelungise și, crezînd-o adormită, m-am aplecat ușor peste ea voind să-i ascult respirația. „Dar dacă acest somn nu este normal, ci preludiul altui somn...”. Privirea ei însă era liniștită, firească, prezența mea n-o surprinsese, iar asta în loc să-mi dea mai mult calm avu darul să mă intrige: era oare normal să mă privească în acest fel, atât de împăcată? S-a întors cu fața spre mine și, zîmbindu-mi recunoscutoare, mi-a mulțumit cu foarte multă convingere: „Mi-am revenit mult mai repede”, mă asigură ea. „Dar nu ți-am făcut nimic, i-am spus, am stat pur și simplu fără să înțeleg ceva”. „Știi ce înseamnă să nu fii singur în clipe ca acelea prin care am trecut? mă întrebă, iar glasul tremurător, abia stăpînit era un argument că spaima ei nu s-a sfîrșit încă. Nu poți să-ți inchipui...”. „Nu ți-ar face bine puțin aer, o plimbare?” am întrebato contrariat de privirea ei care începuse să caute iarăși colțurile încăperii de parcă ar fi vrut să se asigure că n-a fost auzită. „Nu m-am gândit la asta, zise ea încercînd să se ridice. E târziu?” „Are vreo importanță?” „De fapt nu văd de ce ar avea...”. „Mă duc să-l trimesc”, încercai eu să mă ridic, însă zîmbetul ei chinuit, malițios mă fixă locului. „Ți-e frică de mine?” „O, nu, mă scuzați școlărește. M-am gândit însă...”. „Să nu te gîndești la nimic, bine?” și, mai puțin sigură de cum îi deveniseră cuvintele, coborî din pat abandonîndu-și din mers pijamaua, apoi goală, de parcă ne-am fi cunoscut dintotdeauna, își căută blugi și un maieu. Trupul frumos, bine proporționat, de o neașteptată prospețime, mă înfiorase; numai gesturile ei atât de firești, mecanice aproape, mă reținuseră să nu mă apropiu de ea, s-o readuc pe pat; era târziu, noaptea, și orice gînd, în afară de unul singur, rușinos, pălise; nu mă mai putusem stăpîni și, fără să mă gîndesc la reacțiile ei, cu pași șovăitori, tremurați, regretînd că nu-i găsisem o cit de mică defectiune care să-mi redea luciditatea, m-am îndreptat spre ea, însă mersesem atât de încet încît ea avusese timp să se îmbrace și să mă întîmpine cu un foarte banal: „Crezi că n-o să ne fie frig?”. Stîngînd în grabă lumina, s-a furișat afară și, fără să mă aștepte, a ocolit mașinile cu desene bizare, viu colorate ale nordicilor, a intrat în pădure pe cărarea accidentată și, abia acolo, descoperînd întunericul și neliniștea, s-a decis să se oprească. „Dacă ai ști ce noapte de groază am avut!” imi spuse poate pentru a-mi tempera viteza. „Ai luat vreun stupefiant, recunoaște!” am întrebat-o aparent în glumă. „Știi tu ce-s chestiile astea?, se interesă ea ironică. De le luam, n-avem nevoie de tine. Am să-ți arăt brațele, să te convingi. E o experiență despre care aș

avea să-ți povestesc cîte ceva...”. Când fusese gata să o ating, s-a desprins de copacul de care fusese răzîmată și, vioale, și-a continuat drumul. Lumina cabanei nu mai ajungea pînă la noi, iar coroanele stufoase ale copacilor acopereau cerul, lăsîndu-ne pradă unui întuneric dens, material; mergea repede, n-o vedeam, mă ghidam după zgomotul ușor, abia perceptibil făcut de pașii ei și după fișitul crengilor trezite din nemiscare; ar fi fost suficient să se oprească sau să se ascundă după un copac și n-aș fi avut cum s-o găsec; ea însă înainta dezinvoltă pe un drum cunoscut, iar eu, sperînd că o nebunie nu va fi urmată de alta, mergeam docil în spatele ei; nu voiam să par nesigur, fricos, o urmăream prosteste, conștient că în curînd va aluneca, se va rostogoli, voi fi obligat să mă reîntorc la cabană cu ea în spinare deși, nu de puține ori, cînd nu-i mai auzeam pașii eram tentat să cred că sînt victima unei halucinații, că este ireală seara aceea începută atât de promițător.

S-a lăsat ajunsă abia în luminișul unde mă zărise dimineața, dar cînd am reușit să o ating, să mă conving că există imi pierise tot cheful; poate oboseala, poate faptul că întreaga poveste mi se părea cam romanticoasă și infantilă pentru gustul meu, iar criza ei — cusută cu ață albă, m-am așezat pe iarbă, lângă ea și, fără să scot un cuvînt, mi-am aprins, enervat, o țigară convins că nu peste mult, cu ușurința cu care s-a dezbrăcat în cameră o va face și aici, pofțindu-mă apoi să alerg după ea prin iarbă, s-o prind și ea să-mi scape. Iar zorile să ne găsească epuizați de oboseală, goi și frumoși. Decis să dreg ce se mai poate, după cîteva fumuri, mi-am aruncat scîrbit țigara și tocmai cînd nu se aștepta, am tras-o cu furie alături, iar ea, deloc mirată sau surprinsă, s-a întins moale, lângă mine, spunîndu-mi: „Este vina mea că te-am lăsat să înțelegi așa ceva...”. „Am dedus și eu ceea ce am putut, i-am răspuns intrigat de lacrimile ei ce prevesteau o nouă criză. În cameră, de ce să mint? m-ai speriat, ca imediat ce ai ajuns afară să arăți altfel. Aș îndrăzni să afirm că te înțeleg, că neliniștea ta nu-mi este străină. Dar ceva mă îndeamnă să cred că iarăși sînt alături. Spune-mi ce pot face pentru tine? Cum să te ajut? La ce crezi că-s bun? Ce cuvinte să-ți spun pe care să nu le fi aflat? Ce adevăr? Meseria ta mă cam inhibă”. „La voi oamenii nu suferă de singurătate?” strigă ea. Ce meserie crezi că te poate salva?”. O priveam cu pofță și spaimă: în lumina lunii pielea căpătase reflexe vineții; o simțeam alături, era așa cum o văzusem în cameră și, eliberată de control, mâinile începuseră să se plimbe în voie, mîngîind-o, chemînd-o spre mine; ea însă nu reacționa în nici un fel, se îndepărta progresiv, o simțeam mereu mai absentă și, cu cit mâinile și buzele își pierduseră răbdarea, cu atât ea se adîncise într-o nepăsare exasperantă încît am fost obligat să mă opresc. „Ajută-mă totuși să te înțeleg, i-am spus enervat. Explică-mi și mie ce se-ntîmplă?” „Dar crezi că eu știu?” strigă ea printre lacrimi.

(Fragments)

— Mă, e cam negru !...

— Își simțea gura uscată și glasul îi era înșus. Ar fi vrut să-și biruie ciuda, să se arate generos, dar nu putea. Lina, în schimb, deveni voioasă, regăsindu-și totul de la început :

— Dă-l dracului !... Hai să mergem, o zi așa frumoasă ! De ce să stăm aici, între toți golani ? N-avem nici bilete... O să murim, dacă nu vedem meșterul ?! Hai, frumosule !...

— Îl luă de mină și îl strînse, de data asta plină de căldură. Avea o palmă în mână, care îl înfioră pe Lungu. Era în stilul ei ceva mai mult decât o simplă invitație, era o promisiune extraordinară, o invitație la nebunie, la care nimeni n-ar fi putut rezista.

— Se aflau acolo niște sălcii triste, bălăne, crescute anapoda, cu nuiiele țîșnind din pământ, de la poalele unor stânci vechi, jupuite pe vremuri și patrizate, ca rănilor femeilor chinuite, muncă și de greutate, îmbătrânite și posibile. Iarba era grasă, neatinsă de soare, iar pământul negru se umezea de apa verzuie a unui pârâș ascuns, care bălănea pe sub crengile lăsate și pe lângă marea, nu știa niciodată pe unde curge, te trezeai că pășești pînă la mînchi în apa lui noroioasă și-ți lași pantofii undeva sub clipocitul molcom.

— Se așezară mai departe, în fața sălcilor, făcuse răcoare împrejur și nu se simțea decât respirația lor lute, undeva în spate rămăsese zgomotul și agitația răsunului muncitoresc și alergarea șuierătoare a mașinilor de la uzină, erau răsunuri și se uitau unul la celălalt, pînă când băiatul a întors capul și a văzut că îndepărtaseră de ajuns și că nimeni nu-i mai poate ajuta, și o privi dintr-o parte pe fata frumoasă și nerușinată, pe zîmbea cu vinovăție, pînă când se da, da, nu avem ce face, sîntem aici, iarba era mare și umedă și pământul avea se simțea prin pantalonii subțiri.

— Umbra înșurării se presimțea în ceața albă dintre sălcii, îndepărtînd și mai mult locul acesta de tot restul lumii și răsunet-o cum ride ușor, tot mai aproape, o răsunet o gîlgiit de pîrîu de la munte, o răsunet dură amestecată cu răcoare, și i-a răsunet palmele acelea umede și blînde cum se strecoară pe sub cămașa lui și a văzut ochii negri și adînci. Erau răsunet de milă și de dragoste, erau răsunet, îndepărtați și totuși aproape, iar răsunet răsunetele mari și groase păreau că răsunet pe sub sălcii, că se întind de-a răsunet răsunetului argintii a unei ape care trecea să fie acolo, nu mai știa nici el și nu mai știa nici el de ce !... Se îndepărtară și mai mult de lume, ceața alba a serii îi învăluisse de tot, băiatul răsunet, îi era frig, brațele slăbănoage răsunet și vocea joasă gîlgiia sunete răsunet deslușite, pînă cînd fata îi puse palma răsunet gură și-l porunci cu o voce răsunet și străină : Taci, taci !, se lipi încă răsunet de el și îi potoli parcă zbaterea răsunet necontrolată, tremurul nervos al răsunet răsunetului era albicios și se vedea printre răsunet răsunet ca o basma pierdută. Se mutară răsunet încoace, înălțuții, încercară să-și răsunet brațele, se împleticeau ca orbii răsunet se apucau din nou, cu o patimă răsunet răsunet, care îi speria, se uitau apoi unul răsunet altul, uimiți, neștiind ce să creadă, răsunet să spună un cuvînt, cu gurile răsunet răsunet, iar fata ofta din cînd în cînd, răsunet o femeie bătrînă, o apăsa ceva, răsunet răsunet unei suferințe de mai tîrziu, răsunet răsunet în trupul ei fraged o știință a răsunet răsunetului, cu avînturile și căderile ei, răsunet răsunet și spunea acum bucuriile și tristețea, o dulcețea amăruie în gînguritul răsunet răsunetului, în vocea răsunet răsunet, ca de boală, răsunet de nefirească pentru vîrsta ei, în răsunet răsunetului pe care i-o șoptea în răsunet răsunet :

— Dragul meu, frumosul meu, tu, nu-mi tu, iubituțule, cît te iubesc, și ce mult, cît mult am vrut, oh, oh, cum am vrut, cît să mor, dragule, tu, știi tu, cît ne iubim, tu, numai tu, al meu, ești al meu, iubituțule, iubituțule meu de zăpadă, atît de bun, iubituțule...

— LINA ÎNȘTEA mare a muntelui oprise timpul și încrămășase viața lui ca într-o cadru de argint. Apa râului înghețase, acolo jos, trecutul stătea în fața lui, o poveste cu chipuri, dintr-o carte vechi. Puteai să miști imaginile într-un loc în altul, pe aceeași pagină, ca se petreceau deodată, pe o scenă mare, se amestecau, încet, încet... Trăise totdeauna cu sentimentul provizoriului, niciodată nu se gîndise că ceea ce se întîmplă va rămîne așa, că starea răsunet este permanentă. Treceau așa de ușor... Acum înțelegea însă că rămăseseră acolo, înscrise în cartea deschisă a

— timpului nepieritor. Era viața lui, ea era, înafara lui, exista, odată cu fata aceea măslinie, cu patetismul lefîn al învățătorului Petrescu și cu mindria devorantă și cu modestia ipocrită, a tatălui său, cu șiretenia lui Mălinaș, și cu bucuria din duminica de demult și cu scriba de acuma, cu tot ceea ce fusese și cu tot ceea ce va fi...

— Panglica albă a pîrîului porni din nou, se mișcă șerpuitoare, se apropiase parcă și-i vedea pe alocuri undă scînteind în bătaia soarelui. Auzi apoi foșnetul frunzelor care-l părăseau, îl lăsa să plece din învăluirea liniștitoare cu care se contopise mai înainte. Se așezase sus, pe coasta muntelui, iar din vale pătrundeau din cînd în cînd, înăbușit, zgomotele și scrișnetele mașinilor de pe șosea și bufniturile din stînga, în susul râului, unde aveau loc lucrările la baraj. Se ridică și făcu doi pași către vîrf, privind, pe partea cealaltă, lucrările neîngrijite și umplute de buruieni, iar mai încolo, după un gard de mărăcini, două-trei căpițe pe jumătate impraștiate. O adîncă tristețe îl copleși, o milă nesfîrșită față de atîta lucrare părăgînită. Era un ceas apăsător al zilei, fînăturile și holda păreau pustii, începu

— să se simtă singur, o jale fără nume îi umplu pieptul de lacrimi, de căldură leșioasă, care nu se încumeta să iasă la lumină. Își întoarse ochii, speriat, și atunci văzu, pe după brazii înalți din stînga lui, pe buza râului înalte, cum se furisau un bărbat și o femeie, ducînd un ciubăr mare. Trecuseră un băț gros prin urechile lui mari și-l țineau cu amîndouă mîinile, căutînd să nu-l zgîlție prea tare. Priveau cu atenție înaintea, ca și cum ar fi vrut să-și dea seama dacă se află cineva pe drum și să dispară la vreme. Abia într-un tîrziu și-au dat seama că erau priviți dintr-o parte și l-au zărit pe bărbatul tînr, cu cămașa deschisă și cu părul în neorînduială. Primul lor gest a fost să se tragă într-o scobitură a râului sau după un pilc de copaci. Bărbatul nerăs și cu clopul vechi, din față, a aruncat imediat niște priviri de fiară încolțită care-și reperează refugiul. Lăsaseră o clipă ciubărul jos, apoi și-au dat seama că este inutil, fuseseră văzuți... L-au cercetat atunci mai atent pe tînrul din vîrf și au înțeles că era străin. În ochii lui se citea numai curiozitatea și mirarea că vede pe cineva aici. Bărbatul a mormăit ceva, scurt, s-au aplecat

— amîndoi și au ridicat ciubărul, fugînd cu pași mărunți, în jos, pe drumul cu pietre. Femeia era scundă și se clătina foarte tare, împiedicîndu-se adesea. Avea ciorapi de lînă înnegriți de praf și niște opinci de cauciuc în picioare, cum nu mai văzuse de mult. Ultimul lucru pe care îl zări era un colț al basmalei roșii, pe după un colț al văii. De ce se speriaseră așa ? Ce aveau în ciubărul acela greu ?... Fugiseră de el ca de o stafie, probabil că duceau o marfă, ceva de furat, pentru că altfel nu s-ar fi temut de el ! Ha ! Ha ! Ha !

— Se oprî la fîntîna din colțul străzii pietruite și-și scoase o căldare cu apă. Ascultă scîrțîitul ruginit al lanțului, închizînd ochii. Făcea gesturi mari, pentru a învîrte roata uriașă, de car, a fîntinii împrejmuite cu lețe, dintr-un gard care fusese vopsit în alb. Se lăsa în dreapta, mult, trăgînd de spițele lustruite pînă cînd răsturnă căldarea și stropi în jur, prin împrejmuiala fîntinii. Lăsă apoi din nou să cadă căldarea în fîntînă, ascultînd cum se învîrte osia ca o bolboroseală rea, o ceartă vrăjmașă și neîndurătoare.

— amîndoi și au ridicat ciubărul, fugînd cu pași mărunți, în jos, pe drumul cu pietre. Femeia era scundă și se clătina foarte tare, împiedicîndu-se adesea. Avea ciorapi de lînă înnegriți de praf și niște opinci de cauciuc în picioare, cum nu mai văzuse de mult. Ultimul lucru pe care îl zări era un colț al basmalei roșii, pe după un colț al văii. De ce se speriaseră așa ? Ce aveau în ciubărul acela greu ?... Fugiseră de el ca de o stafie, probabil că duceau o marfă, ceva de furat, pentru că altfel nu s-ar fi temut de el ! Ha ! Ha ! Ha !

— Se oprî la fîntîna din colțul străzii pietruite și-și scoase o căldare cu apă. Ascultă scîrțîitul ruginit al lanțului, închizînd ochii. Făcea gesturi mari, pentru a învîrte roata uriașă, de car, a fîntinii împrejmuite cu lețe, dintr-un gard care fusese vopsit în alb. Se lăsa în dreapta, mult, trăgînd de spițele lustruite pînă cînd răsturnă căldarea și stropi în jur, prin împrejmuiala fîntinii. Lăsă apoi din nou să cadă căldarea în fîntînă, ascultînd cum se învîrte osia ca o bolboroseală rea, o ceartă vrăjmașă și neîndurătoare.

— Se oprî la fîntîna din colțul străzii pietruite și-și scoase o căldare cu apă. Ascultă scîrțîitul ruginit al lanțului, închizînd ochii. Făcea gesturi mari, pentru a învîrte roata uriașă, de car, a fîntinii împrejmuite cu lețe, dintr-un gard care fusese vopsit în alb. Se lăsa în dreapta, mult, trăgînd de spițele lustruite pînă cînd răsturnă căldarea și stropi în jur, prin împrejmuiala fîntinii. Lăsă apoi din nou să cadă căldarea în fîntînă, ascultînd cum se învîrte osia ca o bolboroseală rea, o ceartă vrăjmașă și neîndurătoare.

— Se oprî la fîntîna din colțul străzii pietruite și-și scoase o căldare cu apă. Ascultă scîrțîitul ruginit al lanțului, închizînd ochii. Făcea gesturi mari, pentru a învîrte roata uriașă, de car, a fîntinii împrejmuite cu lețe, dintr-un gard care fusese vopsit în alb. Se lăsa în dreapta, mult, trăgînd de spițele lustruite pînă cînd răsturnă căldarea și stropi în jur, prin împrejmuiala fîntinii. Lăsă apoi din nou să cadă căldarea în fîntînă, ascultînd cum se învîrte osia ca o bolboroseală rea, o ceartă vrăjmașă și neîndurătoare.

— Se oprî la fîntîna din colțul străzii pietruite și-și scoase o căldare cu apă. Ascultă scîrțîitul ruginit al lanțului, închizînd ochii. Făcea gesturi mari, pentru a învîrte roata uriașă, de car, a fîntinii împrejmuite cu lețe, dintr-un gard care fusese vopsit în alb. Se lăsa în dreapta, mult, trăgînd de spițele lustruite pînă cînd răsturnă căldarea și stropi în jur, prin împrejmuiala fîntinii. Lăsă apoi din nou să cadă căldarea în fîntînă, ascultînd cum se învîrte osia ca o bolboroseală rea, o ceartă vrăjmașă și neîndurătoare.

— Se oprî la fîntîna din colțul străzii pietruite și-și scoase o căldare cu apă. Ascultă scîrțîitul ruginit al lanțului, închizînd ochii. Făcea gesturi mari, pentru a învîrte roata uriașă, de car, a fîntinii împrejmuite cu lețe, dintr-un gard care fusese vopsit în alb. Se lăsa în dreapta, mult, trăgînd de spițele lustruite pînă cînd răsturnă căldarea și stropi în jur, prin împrejmuiala fîntinii. Lăsă apoi din nou să cadă căldarea în fîntînă, ascultînd cum se învîrte osia ca o bolboroseală rea, o ceartă vrăjmașă și neîndurătoare.

Burebista

Pe drumuri vremuite de baladă
sub crengi de liniște ce dă în rod
eu caut urma unui voievod
pierdută-n timp, dar fără de tăgadă

înveșnicită-n pravili de izvod
și-n cea dintii a neamului plămadă —
un voievod ce-a cutezat să creadă
în brațul său și-n mindrul său norod.

Timp de strămoși mă-ntîmpină din munții
ce și-au durat cetăți pe prispa frunții
să simtă numai cerului povara

și urma lui o regăsesc în piatra
ce străjuiește zodia și vatra
din care am purces și noi și țara.

Legămîntul

Sub țăriile de azur ale verii
ardea Sarmizegetusa Domnească
precum un stejar hăituit de o mie de
fulgere

și pe rugul cumplit al iubirii de țară
cădeau fiii Daciei Libere...

...În geana pădurii singerindă-n amurg
Măritul
— dar încă Neinvinsul —
săruta firul ierbii și mina țărînii
și cu tăișul paloșului pecetluia
pentru veșnicia pămîntului
și a neamului său de viteji
legămîntul cel mai de preț —
neplecarea genunchilor.

Neculai Chirică

Descălecare

Bourul cu coapsa din lemnul albastru,
Venind de pe plaiuri, cu soarele-n frunte,
Prin codrul adînc, descojit și sihastru,
Cu sunetul cornului trecînd peste munte.

Furtună-i vederea cînd coboară spre apă
Și-l caută zina și-l caută Domnul,
S-au luat după ciine, cînd Zimbrul s-adapă
Cu valul cînd urcă și-l prinde-apoi somnul.

Și luna întirzie odată cu ziua,
Cu soarele-odată rămasă-i pe cerul
Ce prinde în brațe pămîntul iar roua
Pășune-i la mijloc cînd vine Oierul.

Săgeata-i de mult pregătită în arc
Știut e și-necul cățelușei Molda,
Salută cu fruntea neprinsul în țare
Și cade ucisul să crească-apoi holda.

O clipă albinele stau la poarta de corn,
De-odată inflorit-au în jururi salcimii,
Și apele limpezi se culcă și dorm,
De prea-mbrățișați se leagănă ulmii.

A fost vinătoare bogată, fecundă,
Ferice e zimbrul, din el va rămîne
Cetate bogată pe-acolo pe unde-s
Sălbaticie sorți depănate de zine.

Din pielea-i se-ntinde coperișul la Templu
Și coarnele-s porți după cum am mai spus
Și ochii-s ferestre prin care contemplu,
Și singele-i varul din locul ascuns.

Și-n fiecă clipă învie din nour
Și-n orișice clipă se pleacă genunii,
Revine cu-n muget centaurul bour,
De prea-mbrățișare se leagănă ulmii.

Mihai Velcescu

„Revansa”

Cinema

FLASH BACK

Comedii

● DE cînd prîvim — și nu ne mai plictisim — cavalcada comicilor vechi, ne-am rătăcit obiceiurile prin cele de acolo, lumea se invite acum după ceasul strîmb al lui Keaton, după pălăriile lui Stan și Bran, după pantofii scilciați ai lui Chaplin, nici nu-i mai dă prin cap că ar putea fi altfel. Ca de atîtea ori, convenția filmului se dovedește hipnotică. Ea știe — dacă vrea — să facă să pară normale cele mai nostime aberații și se pricepe — dacă e nevoie — să răstoarne cele mai solide aparențe. Saloonul se transformă în scenă de comedie, strada în arenă pentru cascadori, eroii în măscărâci, puternici și caraghioși. Bastoanele poliștilor se rup pe spinări producînd hohote de rîs, ușile batante și castroanele cu frișcă devin plăcute mingierii, tablourile și candelabrele cad în capete încinse fără a le sparge, vecinii care vin să ceară liniște se trezesc cît ai zice pește fără pantaloni, colții ciinilor și gloanțele adversarilor intră în carne fără să producă durere. În această lume, unde loviturile în fluierele picioarelor sînt privite cu naturalețe, iar țignamele poliștilor seamănă doar o simpatică ilaritate, nimeni nu protestează împotriva violenței, durerea nu există, singele nu curge, o dimensiune a lumii — cea dramatică — a fost pur și simplu exclusă. Acțiunile cele mai riscante devin simple jocuri de copii, tragediile atroce, geloziiile ucigătoare, pierderile ireparabile sînt aruncate în colțul bagatelor, comedia atotstăpîntoare vrea să spună că nimic nu trebuie văzut prin latura eternității, și prin ochiul cutremurat de rîs al secundei acesteia, cît ne aflăm în stăpînirea ei. S-a mai văzut undeva leac mai radical și mai potrivit la toate? Cunosc pe cineva care, de cîte ori îl doare capul, pornește prin oraș să caute o comedie. Lucru mai greu decît găsirea unui medicament, dar mai sigur...

Mecanismul acestei vindecări prin rîs e simplu: depășirea atît de simplă a absurdului, dovedirea violenței ca o farsă eliberează psihicul de una din temerile care îl împovărau dintotdeauna. Comedia — în special cea mută, care simula mai misterios falsitatea pericolelor — este una din puținele supape găsire de om spre straturile impalpabile din adîncul său

Romulus Rusan

D. I. Suchianu

Aimée Iacobescu și Sergiu Nicolaescu într-o secvență a noului film românesc Revansa

de trăit. Această osîndă îi dădea o dirză poftă de răzbumare, iar certitudinea morții îi conferea un calm surizător care nu-l părăsea în nici una din zecile de clipe cînd uidea de pistolul fără nici o ezitare sute de dezarmați. Singurul pe care îl „voia viu” era comisarul. Probabil ca să-i savureze mai bine chinurile agoniei. Legionarii, în lupta lor contra lui Antonescu, născocesc o mulțime de lovituri ingenioase, dar pe care le dejoacă comisarul nostru, lucrînd de unul singur, fără echipă (în timp ce „băieții” verzi atacă în masă, cîte douăzeci contra unu). Este admirabil arătată. În acest film, ideea că luptătorul singuratic are avantaje strategice asupra celui colectiv. E invizibil. Asta îi permite să afle secrete fără să fie prins. Autorii filmului (Sergiu Nicolaescu, Vintilă Corbul, Eugen Burada, Mircea Gîndilă) au alcătuit un scenariu inteligent — care demonstrează, verosimil, cum comisarul, lucrînd singur, zădărnicește toate planurile inamicului. Adică, la drept vorbind, comisarul Moldovanu nu e singur. Are un adjunct. Un uimitor adjunct. Un țigan caraghios și plin de duh (Jean Constantin) care e de o fidelitate absolută (preferă să i se ciopîrtească nasul cu briciul decît să dea informațiile cerute). Prezența lui aduce acel indispensabil complement al oricărei povești sinistre, unde ferocitatea e combinată cu umorul, cruzimea alternînd cu acel instinct biologic de apărare care se numește „haz de necaz”.

Și mai are comisarul nostru un „aliat”: pe comuniști. Ei îl ascund, ei îi dau informații prețioase, ei îl fac, încet-încet, să se simtă tot mai mult „de-ai lor”. Asta este iar condiție estetică fundamentală. Cînd e vorba de zădăririi unui crez moral. Poveștile trebuie să arate nu atît cum cineva este comunist, ci cum el devine comunist, și asta nu în urma unor sedințe de lămurire didactice, ci prin adunarea laolaltă de împrejurări diverse, fapte petrecute în jur. Conversațiile lui Nicolaescu cu Amza Pelea (activist comunist), unde cei doi interlocutori își ciocnesc părerile pentru a termina im-

preunîndu-le, și mai ales împreunîndu-le într-un viitor pe care îl știm foarte diferit de acel prezent, de momentul trecător. Toate sînt arătate cu suplete, fără retorism teatral.

Filmul, cum însuși genul o cere, e plin de peripeții, sau cum am mai spus cîndva, plin de „vijelie, vitejie, viclenie”. Plin de scene de cascadorie inteligentă și originală, în care Sergiu Nicolaescu, asemenea unui Marais sau Fairbanks, plătește cu propria sa anatomie, cu propria sa acrobație personală.

O altă dorință a mea era ca filmul să fi arătat, în momentele de luptă civică și revoluționară, scene unde bravii gardiști de fier „ciordesc” cîte ceva din casele de ei „sanctionate”. Dar această lipsă de pe eschierul Legiunii e compensată prin scene de gaguri homerice ca vinătoarea din ascensor, sau interogatoriul celor doi legionari spînzurați cu capul în jos, și minuiți ca o orgă cu clape, repeziți fiind în peretele de rezonanță. „Minuiți”? Nu! Căci bravul nostru comisar îi „pedalează” cu picioarele... Apoi scena cu incendierea sălii de varieteu. Îl vedem pe comisar cum, încolțit, aprinde un chibrit și dă foc unor perdele. Așa cum bucătarul aprinde masina de gătit ca să facă mîncare, comisarul nostru produce, tehnic, inghesuală strategică.

Filmul are un final eroic. Copilul comisarului, kidnapat de legionari, va fi ucis sub ochii tatălui său, în niște împrejurări pe care nu le voi povesti, căci ele-s o parte importantă din frumusețea morală a filmului.

Cui i-e frică de Jerry Lewis?

● IATĂ un Jerry Lewis care, din cîte știu, a făcut să se zguduie de rîs telespectatorimea de duminică seara.

Și mai minunat mi se pare faptul că (și, în acest sens, mărturiile orale rămîn, firește, inatracabile) fiecare din cei care au simțit nevoia să mi se confeseze luni dimineața, fiecare — zic — a ținut să-mi precizeze că a remarcat cît de „cretin”, cît de „idiot” este umorul lui Jerry și cu toate acestea nu a rezistat și (inedit criteriu de valori-zare) s-a tăvălit pe jos de rîs.

Mă rog, alții se tăvălesc din cu totul alte motive, fiecare cu e (ste) tica lui, nu despre aceasta e vorba acum, totul e să avem suficient umor la rîndu-ne pentru a degusta în tot hazul și — de ce nu? — în toată seriozitatea ei această situație, această jenă nu tocmai intelek-

tuală care naște scuza: am rîs în hohote la Jerry Lewis deși era o prostie...

De unde oare ideea că în fața „idioteniilor” e rușine a rîde? De unde complexul acesta în fața prostiei și a aiurării? De unde stînjeala de a mărturisi că — da — în compania umorului „cretin”, în cel mai bun caz, absurd, se poate ivi oaza binefăcătoare a unei distracții fără de seamă? De unde teama de a părea la rîndu-ți arierat dacă recunoști că te-ai amuzat la nebunie de bancurile realmente stupide (unele) imaginate de Jerry Lewis sau alții de genul lui? De unde oare frica inteligenței de a nu fi cumva confundată cu limitarea intelectuală dacă își dă drumul în hohote de rîs sănătoase vizavi de cel mai lipsit de subțirime gag?

O, frații mei cinefili, și eu am trecut odată

printr-o asemenea criză, mai exact spus printr-o criză anti-Jerry Lewis, anti-„idiotenia”, personajelor și „poantelelor” sale, anti-antiintelectualismului său asupra căruia gîndeam că, dacă îl gust, devine automat și al meu. De aici anume teamă și anume agresivitate față de produsele de, și cu, bravul bărbat Jerry.

Mărturisesc că mi-a trecut, precum o boală a copilăriei. Duminică, revăzîndu-l pe Jerry Lewis, m-am distrat copios, am rîs cu nerușinare în fața întregii familii. Nu de alta, dar probabil că amicul Jerry are dreptate cînd spune într-un interviu că „Sînt două feluri de a te teme. Să te așezi și să-ți zici: mă tem, trebuie să evit să fiu agresiv. Sau să fii înspăimîntat și agresiv și să-ți spui: nu vreau să mă așez și să mă tem...”

Aurel Bădescu

Secvența

Alexandru Stark, actualitatea nu este o temă de expus în imagini, ci un prilej de incisivă investigație, dar și de reverie, iar armonioasa reunire a acestor atît de diferite stări de spirit pe dimensiunea aceleiași, integratoare, viziuni dă, poate, și

timbrul specific al originalității sale de reporter-creator.

La radio, în această săptămînă, seară de seară, se continuă ciclul Traducători români din lirica universală: Zaharia Stancu, Ion Caraion, Theodor Bals, Marcel Bresașu, Eugen Jebeleanu, I. Cassian-Mătășaru.

Ioana Mălin

și, și acum, substanțiale sa semnificație.

Tot interesului puicului îl răspunde și ciclul de teatru radiofonic latino-american. După o pară dedicată Mexicului, amînăc am ascultat în emieră absolută trei ese de scriitori din Venezuela (Conversație despre Invidie și nu numai...)

Elisa Lerner. Cenuseasa miniei de Roman Balbaud, Avaria de anuel Trujillo, spectacole în regia artistică a Titel Constantinescu interpretarea unor cuscui actori: Tamara Ciuceanu, St. Mihăescu Brăila, Rodica Talașă, Melania Cîrje, Argil Ogășanu...), piese selectate din volumul cele 7 păcate capitale, pârut recent la Caracas, o peste mult timp va urma o seară a dramaturgiei argentinene. Teatrul diofonic își aduce, astăzi, o specifică și importantă contribuție la diversificarea repertoriului teatral din țara noastră.

Audiența emisiunilor te logic și legic determinată, aici lucrurile sînt credem — limpezi, de personalitatea realizatorului lor. Bine știind cum nedește, scrie și filmează Alexandru Stark, așteptm cu nerăbdare Prim-anul de miine seară înulul Trei oameni de pe alea Mocăniței. Pentru

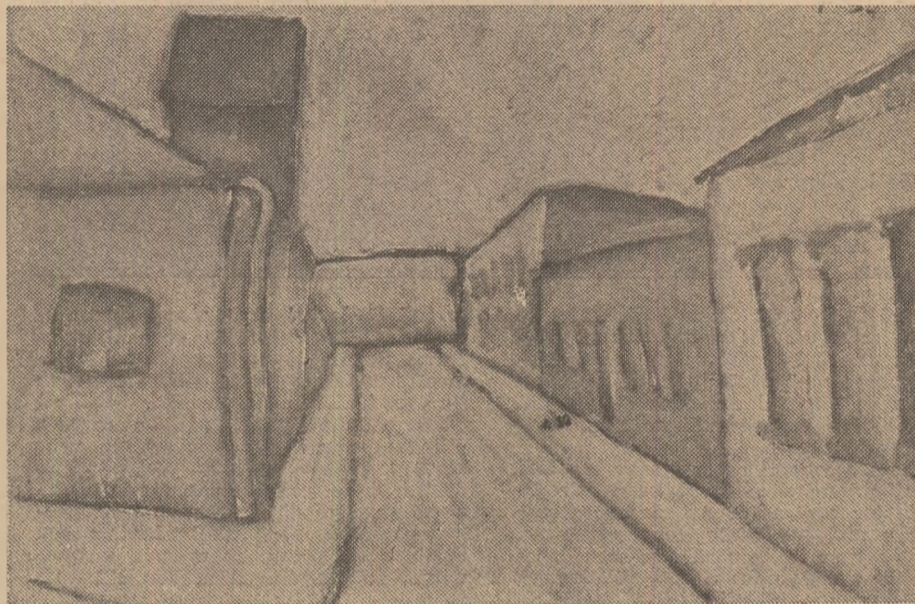
Pictură și simbol

PICTATA la 22 de ani, în vara lui 1930, când artistul intra în contact direct cu atmosfera și preocupările școlii de la Baia Mare, lucrarea intitulată *O floare* te întâmpină, asemeni unui „credo”, la intrarea în retrospectiva Eugen Găscă, deschisă la „Dalles” ca un semn concret al pragului abstract reprezentat de cel de al 70-lea an de viață. Reper simbolic, marcând începutul celor aproape cinci decenii de confruntare cu pictura și cu inevitabilele sale probleme, lucrarea, de o subtilă austeritate cromatică și riguros construită, poate reprezenta și astăzi sensul unui program definitiv instalat atunci și urmărit în esența sa cu o rară consecvență. Iată de ce, periplul prin liniștea vie a expoziției încărcate de existențe virtuale și mesaje ascunse, gata să se dezvăluie la o lectură adecvată, începe și se termină cu această piesă predestinată, parcă, să circumscrie și să definească un univers, o personalitate.

Desigur, de-a lungul unei existențe agitate, pline de eforturi și satisfacții, de îndoieli și afirmații, limitele stilistice ale acestei etape s-au dilatat, s-au deplasat, propunând noi elemente de atitudine și vocabular. Desigur, discursul pictural și-a căutat un mod de a fi cit mai personal, intimă emanație a concepțiilor și sentimentelor artistului, condiționate la rândul lor de ineluctabila apartenență la un spațiu spiritual și material niciodată pierdut sau uitat. Dar, în esența sa, în mecanismul funciar al sensibilizării fenomenelor existenței, pentru a le transcende în scara artisticului, acest discurs și-a păstrat datele inițiale de structură, pentru că el a pornit, s-a dezvoltat și desăvârșit datorită dimensiunii etnice încorporate de artist cu luciditate în opera sa.

Desigur, la o primă și strict vizuală analiză a grupajului de lucrări de la „Dalles”, oricine i-ar putea sintetiza sensul interior și apartenența prin referirea la formula, devenită clasică, a calmei alternanțe de valoare, fără ca, în esență, să greșească. Peisajele, de o accentuată notă romantică, alimentate dintr-o nostalgie a locului natal nedisimulată și neutilizată prin artificii pitorești, constituie argumente magistice pentru această circumscrisie, fără ostentație dar și fără îndoieli, pentru că ele sint, mai presus decât pictură, un act de conștiință transant afirmat. Dar, depășind acest prag al contactului optic, vom descoperi că întreaga structură plastică, de la ideal, sentimente, opțiuni, la mijloacele de expresie, stă sub semnul unei concepții unice și egalizatoare, de sorginte arhaică agrestă, cu puternice amintiri din mitologia populară aduse la o formulă cultă și actualizate prin contactul cu evenimentele estetice și picturale moderne.

S-a vorbit, și pe bună dreptate, despre Eugen Găscă, pictorul spațiului românesc, incluzând în această formulare nu numai apartenența etnică, definitiv încorporată prin gestul materializării concepțiilor în operă, ci și lumea de sentimente, relația cu natura și fenomenele existenței concrete, calma cosubstanțialitate și preferința pentru câteva teme specifice. Această apartenență constituie o realitate incontestabilă, dar începând chiar din perioada formării artistului, deci anii '30-'35, se poate vorbi și despre o atenție și nuanțată preluare a unor experiențe expresive cu circulație autoritară în arta europeană, datorită în primul rând unor afinități temperamentale, esențiale pentru un artist, dar și climatului general, social, politic, filosofic, în care se dezvoltă pictorul. Expresionismul devine, paralel cu preferința pentru articularea constructivistă a planurilor, una din tensiunile majore ale picturii sale, chiar dacă formula propusă nu ținea către soluția paroxistică proprie altor spații, fenomen explicabil tocmai prin autoritatea matricei autohtone, străină exceselor și angoaselor. Se afirmă, cu precădere, tentația deplasării planurilor și a desenului unghiular, poate nu străină de experiențele expresionismului de la „Die Brücke” și „Blaue Reiter”, iar lucrări ca *Milan*, *Mediașul vechi*, *Bocet*, *Peisaj din Cluj* constituie reperele stilistice ale unei perioade în care încep să se decanteze și să se organizeze elementele formulei viitoare. Trecerea către maniera foarte personală ce se va instala apoi, pentru a traversa întreaga activitate a pictorului, se face firește pe toate planurile, cu atât mai mult cu cât vechea atitudine temperat-expresionistă este înlocuită în planul concepțiilor cu un simbolism sintetic, de nuanță poetică.

EUGEN GĂSCĂ : Peisaj din Cluj

Personajele umane și peisajul în care ele se integrează cu panteistă naturalitate capătă o structură abstractă, în sensul idealității lor neparticulare, desenul formei sugerează esența fenomenului fără a intra în detalii nesemnificative. Accentul cade, în acest caz, pe relația om-natură, pe valoarea alegorică a imaginii, tinzând să propună și nu să reproducă. Mijloacele picturale ating și ele treapta sintezei, în care accidentul optic este eliminat, pentru a fi înlocuit cu gravitatea implicațiilor ideatice, cursivitatea desenului și ritmul formelor instalând o nouă tensiune, uneori patetică. Regimul cromatic, de la început axat pe game austere și reci, uneori încălzit de prezența unui accent de roșu sau ocră, capătă o consistență pregnantă, preluând funcții emoționale și simbolice, dispensându-se de consecințele analogiei. Domină griurile colorate, albastrul rece, capabil să transmită un sentiment de romantică melancolie, brunurile ce materializează teluricul peisajului cunoscut — valea Mureșului de preferință — și verdele intens, raportul dintre ele bazându-se pe contraste tonale sau pe asociații în gamă, ceea ce conferă ansamblului dinamism cromatic. Și, lucru demn de reținut, formula inițiată după ani de acumulare și renunțări se menține, cu acel câștig de expresivitate și laronism, până în momentul acestei retrospectivă, astfel încât alăturarea unor piese realizate în timp atestă continuitatea și fermitatea opțiunilor, echilibrată cu conștiința autodescoveririi și realizării artistice.

AR FI, poate, timpul să amintim — fie și în trecere — piesele ce se grupează în jurul lucrării *Horea și căpitanii săi*, câteva dar semnificative, de un accentuat realism, servit de mijloace picturale tradiționale, dominate de juxtapunerea tusei de culoare caldă, delimitată perioada 1954—1958. După această cezură stilistică,

Mediașul vechi

artistul revine la rostirea sa inițială, simbolică și romantică, subiectele gravitează în jurul celor câteva teme devenite aproape obsesive — peisajul, personajul feminin cu funcții metaforice, floarea alegorică — meditația și aluzia predominant ciclul creației ultimelor două decenii. Desigur, mai avem încă situații plastice exotice — *Odihna*, *Grădina*, *Cetele Iancului*, *Iancu*, *Snopii*, *Dealurile Mureșului*, *Femei pe cimp* — dar predomină prin aluzia poetică și funcția evocatoare lucrări ca: *Aspirație*, *Reverie*, *Imponderabil*, *Năluca*, *Incertitudinea*, *Visul tinereții*, fără îndoială de o altă deschidere ideatică și cu o altă încălzire emoțional-afectivă, foarte personală dar aptă comunicării. Poate de aceea opera lui Eugen Găscă, egală în curgerea ei dar nu lipsită de întrebări, confruntări și disimulat dramatism, elegiacă și subiectivă în esență, s-ar defini mai curând drept o creație poetică, de profunzime interioară și expresivitate imaristică.

Ceea ce, până la urmă, invită la utilizarea altor criterii și instrumente critice, fără a părăsi însă teritoriul specific și autoritar al judecăților proprii picturii, artă prin care Eugen Găscă se deplasează de aproape cinci decenii cu discreta siguranță, transmițând și celorlalți certitudinea prezenței sale artistice. Lucru de care se pot convinge toți vizitatorii, incitați la o receptare vie, adecvată, a sensurilor vizibile și a celor tainice, specifice picturii acestui artist definitiv identificat cu spațiul originar, cu ideile și sentimentele oamenilor ce îl salută și îl apreciază opera în acest moment unic al retrospectivăi.

Virgil Mocanu

Orchestre simfonice bucureștene în noul an muzical

NOUL an muzical obligă cele două principale formații bucureștene la stabilirea unor planuri, privind obligațiile imediate ale ansamblurilor, precum și cele de perspectivă. Din dorința de a cunoaște aceste preocupări, am solicitat directorului adjunct al Filarmonicii „George Enescu”, *Savu Rădulescu*, câteva date privind stadiul pregătirilor și obiectivele urmărite. Am aflat că deschiderea stagiunii de concerte 1978—1979 se va face în zilele de 15—16 septembrie, cu o reprezentativă lucrare simfonică românească, *Simfonia-cantată „SARMISEGETUZA”* de Wilhelm Berger; execuția ei antrenează un impresionant ansamblu, orchestra și corul. Urmind tradiția inițiată cu ani în urmă de către filarmoniști, deschiderea de la Ateneu va fi dublată de un eveniment similar, ce se va desfășura în mijlocul muncitorilor din orașul Băicoi. Aici se inaugurează șirul concertelor pe care orchestra intenționează să le susțină, în paralel cu cele de la sediul, în orașele Tirgoviște, Buzău și Pitești.

La cîva timp după începutul stagiunii, Filarmonica va susține șase concerte în diverse orașe din R. D. Germană, turneul culminând cu participarea la „Zilele festive berlineze”. În această perioadă concertele simfonice de pe podiumul Ateneului vor fi susținute de orchestre simfonice din țară (Oradea și Sibiu).

Începutul anului viitor va fi marcat de prezența la pupitrul Filarmonicii a prestigiosului dirijor Sergiu Celibidache, care va instrui orchestra în vederea susținerii a patru concerte la Ateneu și a încă cinci

concerte în orașe din țară. Pe lângă activitatea obișnuită de la sediul, vor avea loc și alte turnee ale ansamblului, în primăvara anului viitor.

În repertoriul general al stagiunii figurează douăzeci și cinci de lucrări românești în primă audiere și zece în reluare. Acestea au fost alese în strînsă legătură cu un program mai amplu, desfășurându-se pe parcursul a cîțiva ani, cîstînd mari evenimente naționale de rezonanță istorică. Un loc însemnat este acordat pregătirilor în vederea participării la ediția a doua a Festivalului național „Cîntarea României”.

Programele de concert cuprind lucrări în continuarea ciclurilor începute în anii trecuți: concertele grossi, simfoniile de Bruckner, o istorie coral-sinfonică în șase concerte, precum și opere-concert, în rîndul Atenoului. Se va iniția un ciclu nou, dedicat interpretării simfoniilor scrise pînă la Beethoven. Paralel cu acest gen de preocupări, se acordă maximă atenție stagiunii pentru tineret, cu manifestări dedicate elevilor din gimnaziu, apoi celor din liceu și studenților. Se va urmări o anumită sistematică a parcurgerii principalelor etape din istoria muzicii, citeva elemente de dicționar muzical, sumare recomandări etc. La acest program pentru tineret își vor mai aduce contribuția Orchestra Conservatorului, Orchestra de instrumente vechi condusă de Ludovic Bacî, „Colegiul Musicum” condus de Cornel Revențiu, precum și alte formații bucureștene camerale sau semisimfonice.

Pentru genul muzicii de cameră, preocu-

pările speciale ale Filarmonicii s-au concretizat, pe parcursul anilor, în două forme foarte apreciate: ciclul intitulat „După amiezele muzicale ale tinereții” și ciclul de concerte-portret, realizat în colaborare cu Uniunea Compozitorilor. Paralel cu activitatea pe care o va susține corala Filarmonicii, ca și în anul trecut, corala „Ion Vidu” din Lugoj va colabora cu orchestra Filarmonicii, într-un concert cu o lucrare vocal-sinfonică de Händel. Nu în ultimă instanță și în conformitate cu cele declarate de către directorul Savu Rădulescu, care prefața cele spuse prin cuvintele „sperăm în țara noastră, iar alții fiind cunoscuți, apreciați și așteptați cu interes.

CONCERTELE celelalte reputate formații simfonice bucureștene, a Radioteleviziunii, vor fi concentrate, după cum ne spune directorul formației, *Liviu Ionescu*, pe două fluxuri principale, așa-numite concerte de joi și de marți. Deschiderea primului flux va fi făcută joi, 5 octombrie, cu o piesă premiată de Uniunea Compozitorilor, *Cantata Patriei* de Dan Voiculescu, după „Cîntarea României” de Alceu Russo, în același program figurînd și *Simfonia a IX-a* de Beethoven. Un loc de maximă importanță este acordat „Tribunei creației contemporane românești”, prin care Radioteleviziunea continuă frumoasa tradiție a slujirii neabătute a creației noastre originale. Vor fi interpretate, în primă audiere, 20 lucrări; fiecare concert din fluxul de joi va cuprinde cite o lucrare românească în primă audiere. De asemenea, în continuarea ciclurilor din anii precedenți vom audia simfonii de Enescu și Mahler, precum și partituri care se înscriu în tematicile de creație inru-

dite, grupate sub genericul „Muzica și celelalte arte”, ca și concerte-perpetuum (unul dintre acestea fiind pus sub semnul legăturilor „De la muzica preclasică la folk și pop”, iar celălalt numindu-se „Strauss și muzica vieneză”). De asemenea, interesante se anunță și continuările din ciclul operii în concert, care, anul acesta va prezenta lucrări din școlile italiană, rusă, germană și franceză. Cu atenție deosebită este pregătită prezentarea lucrărilor din concertele omagiale Vivaldi, Respighi și Schubert — care fac parte din marile sărbători muzicale ale stagiunii.

La toate manifestările își vor aduce contribuția, alături de interpreții și dirijorii noștri, soliștii Lola Bobescu, Dieter Zechlin, Vladimir Russe, Viktoria Ingling, Yvry Gitlis, Virginia Zeani și școlii de orchestră Von Karaguli, Oleg Markevitch, Aaron Copland, Lorin Maazel, Pierre Colombo, Pietro Argento și alții.

Ca și în anii trecuți, tinerii interpreți vor avea condiții speciale de prezentare, în cadrul tribunei tinerilor soliști. Fluxul concertelor de marți, debutînd în ziua de 17 octombrie, cu participarea Orchestrei de studio a Radioteleviziunii și a Orchestrei Conservatorului „C. Porumbescu”, va conține cinci lucrări românești în primă audiere și apoi, în continuare, va fi profilat mai mult pe genul cameral și coral. Se va sprijini și pe participarea ansamblului „Ars rediviva” condus de Ludovic Bacî, a Orchestrei de cameră, a Orchestrei simfonice a R.T.V., a Orchestrei de cameră „Preclasică”, a Orchestrei „Simfonieta”. În privința muzicii corale, formațiile Radio — corul de copii, corul mare și corul de cameră — își vor continua și anul acesta activitatea de interpretare și înregistrare, punîndu-se accent pe primele audieri de muzică românească contemporană. „Ne străduim, ne-a declarat directorul Liviu Ionescu, ca anul acesta să fie o stagiune cit mai complexă, cit mai variată, care să cuprindă o arde vastă de creații — de la preclasic la modern, cu deosebit accent pe muzica românească”.

Anton Dogaru

Vară muzicală în Austria

Scenă din **Flautul fermecat**. Pamina : Elena Cotrubaș

Cavalerul rozelor : Gundula Janovitz și Yvonne Minton

Salomeea : Hildegard Behrens

ULTIMA săptămână a Festivalului din Salzburg este, prin tradiție, poate cea mai pasionantă, organizatorii ținând totdeauna să nu dea, în nici un caz, senzația unei descreșteri a interesului către final, ci dimpotrivă să încheie această mare sărbătoare a muzicii mondiale în apoteoză. Programul este, deci, cât se poate de bogat și oferă în fiecare seară un eveniment. Cea mai bună metodă de consemnare se dovedește, de astă dată, cea cronologică, care îți asigură îmbrățișarea complexului manifestărilor, fără omiterea nici unui aspect esențial. Sosit, deci, la Salzburg spre sfârșitul după-amiezii, alerg, aproape, ca să prind de la început spectacolul cu **Salomeea** de Richard Strauss oferit în marea sală a festivalului, sub conducerea lui Herbert von Karajan. Premiera versiunii actuale a avut loc anul trecut, dar afluența spectatorilor și tensiunea emoțională în care se desfășoară această mare seară de teatru muzical par a fi în creștere. Concentrată într-un singur act și întemeiată pe o desfășurare orchestrală de mare forță și strălucire, **Salomeea** a putut părea unor comentatori ca un imens poem simfonic cu contribuție vocală. Fără îndoială că prezența lui Karajan la pupitrul, care dezlănțuie splendoarea sonoră a Filarmonicii din Viena, poate oferi un temel în plus unei astfel de opinii. Dirijorul este, în adevăr, aici, centrul atenției, de la el pleacă toate impulsurile esențiale, el este cel care gradează spre paroxism imensul crescendo dramatic al operei, el acționează în primul rând asupra sensibilității publicului, scandind strigătul expresionist și obsedant al pasiunii morbide a eroinei înveșmîntat în clamările instrumentale, el dictează — la urma urmei — frazele, urmărind cu răsufierea tăiată, ale **Dansului celor șapte văluri**. Toate acestea nu-l scutesc pe Karajan, uneori, de mici ironii ale criticilor, care îi reproșează că a găsit opera în care să poată fi, de la pupitrul dirijorului, vedeta de prim plan. Adevărul este însă că grandiozitatea muzicală pe care o pune în joc covârșește auditorul și că în acest sens (totuși) de carieră nu i se poate imputa marelui dirijor de a-și fi ales, din repertoriul straussian, creația de maximă voluptate simfonică. A avut, însă, norocul să-și afle și o interpretă pe măsura idealurilor lui, în persoana sopranei Hildegard Behrens, o autentică descoperire a lui Karajan, dirijorul avînd laudabila clarviziune de a căuta și impună nume tinere și noi. Pe scena imensă și aproape goală, toate personajele par secundare (deși ne bucurăm să o regăsim în rolul Herodiadei pe Agnes Baltsa, mezzosoprană grecoaică lansată de un premiu primit la unul din primele concursuri „Enescu”) față de conflictul acut între incandescența de lavă arzătoare a Salomeei și neînduielecarea, de granit, a lui Jochanaan, rol în care baritonul José van Dam dă o replică pe măsură torentului vocal al Hildegardei Behrens. Constat că este de ton, în rîndul unei anume critici de un snobism agresiv, să surîdă disprețuitor la unele „pompiersme” ale lui Richard Strauss. Mărturisesc că,

dacă sînt uneori puțin obosit de grandilocvența unora din lungile poeme simfonice, în ce privește **Salomeea** și **Electra** (văzută cu ani în urmă la București, în interpretarea operei din Stuttgart), nu mi se pare că li se poate contesta integritatea viziunii și fiorul dramatic autentic. Și poate că ele ne sînt și mai apropiate prin faptul că, înobilate, au fecundat și gîndirea orchestrală a lui Enescu, în **Oedip**.

Seara următoare, Herbert von Karajan apare la pupitrul Filarmonicii din Berlinul Occidental, într-un concert simfonic compus din două piese. **Triplul concert** de Beethoven ni se înfățișează destul de amorf și neconvingător, servit fiind de un trio de soliști quasi-debutanți, în care violoncelistul japonez Yo-Yo Ma se dovedește sensibilitatea cea mai vibrantă, alături de violonistica corectă a Annei-Sophie Mutter și de insuficiența vădită a pianistului Mark Seltzer. Karajan trebuie să fie fost totuși melancolic, gîndindu-se la măreția solistilor cu care a înregistrat pe discuri, cu ani în urmă, același **Concerto** ! Și apoi, **Le Sacre du Printemps** de Stravinski, în care admirăm, desigur, virtuozitatea faimoasei falange berlineze, dar ne lipsește savoare de pămînt reavăn a melopeelor, agresivitatea șocantă a ritmurilor, bucuria de sevă născîndă a acestei ametoare delte de fire melodice. Totul este cicizat și precis, dar parcă prea politic! Nici măcar Karajan nu poate totul...

FESTIVALUL de anul acesta a înregistrat premiera unei noi versiuni a **Flautului fermecat** de Mozart în decorul mirific al teatrului construit în stîncă de la **Felsenreitschule**, unde **Regina Noptii** pare să descîndă în adevăr din stele, unde natura se înfrîțește cu basmul pentru a crea climatul ideal al acestei cele mai mîndre din toate poveștile muzicale depănate vreodată. Jean-Pierre Ponelle, oaspete nelipsit al Salzburgului în ultimii ani, a creat decoruri și costume care deșteaptă în copii sau vîrstnici aceleasi entuziasme ale fanteziei. Nu caută, de altfel, să ne facă să credem că ce se povestește pe scenă e adevărat, dat fiind că balaurul care amenință la începutul operei să-l devoreze pe prințul Tamino își afîșează, cu multă candoare, dedesubturile umane ce-i pun în mișcare coada interminabilă și hazoasă. Coliba lui Papageno apare și dispore ca un decor de turtă-dulce, Sarastro se ivește încadrat în niște lei sculptați, de inspirație egipteano-asiatică etc. Dar prospețimea nu cade în puerilitate și tot ce vede ochiul este frumos, fără concesii. James Levine, pe care l-am admirat anul trecut pentru revelarea splendorilor unei opere mozartiene mai puțin populare, **Tifus**, este pe cale să-și cucerească o faimă salzburgiană foarte greu de obținut în fața unui public care ar vrea ca Böhm și Karajan să fie nepieritori. Ne dă o versiune fină a **Flautului fermecat**, dar poate ceva mai puțin spumoasă și plină de vervă decît am fi visat-o. Remarcabil basul finlandez Martti Talvela, un Sarastro ideal, iar Ileana Cotrubaș

creionează o **Pamina** — numai suflet. **Regine ale Noptii** cu agilități fenomenale nu sînt multe pe pămînt — și Edita Gruberova se cam chinuie cu cumplitele coloraturi mozartiene. Rămînem însă în inimi cu vocile pure ale celor trei băieți, trimișii lui Sarastro, licăriri sonore curate ca gîndul lui Mozart...

Cealaltă premieră a Salzburg-ului 1978 este **Cavalerul rozelor** de Richard Strauss, în regia lui Günther Rennert și în scenografia barocă, dar nu mai puțin rafinată, semnată de Veniero Colasanti și John Moore. Cea mai discutată contribuție este cea a dirijorului : s-a vorbit la început de Carl Böhm — care a preferat însă să rămîna fidel perfectului **Don Giovanni** de anul trecut, reluat în aceeași distribuție și anul acesta —, s-a menționat la un moment dat numele lui Georg Solti, și pînă la urmă s-a ajuns la Christoph von Dohnányi. Înainte de a fi mers la spectacol, auzisem de la unii colegi că ar fi precis și fidel textului, dar lipsit de farmec. S-ar putea ca toate acestea să fi fost accentuate și de febra emoției primelor spectacole. În orice caz, în seara în care am asistat, **Cavalerul** și-a dezvăluit din plin harul inspirator al valsului care îi formează substanța muzicală de specifică savoare; **Mareșala** (Gundula Janowitz, — să ne amintim de vizita ei bucureșteană, cînd a cîntat **Donna Anna** din **Don Giovanni** pe scena Operei noastre) a avut toată melancolia ei ușor tomatică, **Baronul Ochs de Lerchenau** (Kurt Moll) a fost bătăran fără îngroșarea tonului, **Sophie** (Lucia Popp), gingașă ca o floare, **Octavian** (Yvonne Minton) și-a predat trandafirul cu toată emoția acelei clipe de taină sufletească care devine „cheia” operei. Dar secretul succesului trebuie căutat în primul rînd în cîntul Filarmonicii din Viena, care redă această muzică așa cum respiră, ca știută și iubită dintotdeauna.

Închiderea Festivalului i-a revenit Orchestrei din Chicago, dirijată de Georg Solti, cu două concerte care s-au bucurat de o mare atenție. Formația este de prima mînă, alcătuită din instrumentiști de îndelungată experiență, în majoritate trecuți de prima tinerețe : poate de aceea, pe lingă precizie și simulanitate absolută a atacului, ea vădește ceea ce nu găsim totdeauna la orchestrele americane, anume o suplete a frazării, o bucurie intimă a trăirii muzicii, o familiarizare adîncă cu stilul — trăit ca o realitate, nu respectat ca un precept.

Georg Solti este un dirijor cu o gestică colțuroasă, severă, un „dresor de orchestre” care se bazează în primul rînd pe construcții sonore în blocuri masive, înălțate cu o știință consumată și acumulările de tensiune interioară. **Patetica** de Ceikovski se desfășoară în vîltori irezistibile, în sfîșieri halucinate, în asprimi fatidice, fiind însă mai curînd lipsită de grație dansantă, de moliciuni romantice, de gînduri nerostite. În schimb, asistăm la o exemplară prezentare, în primă audiere europeană, a unei **Simfonii** (a IV-a) de Michael Tippett. După moartea lui Benjamin Britten, Tippett a rămas,

fără îndoială, personalitatea proeminentă a școlii componistice engleze mature și el ne oferă o pilduitoare integrare a unei expresivități nobile, nelipsită de acuitate și problematică contemporane, într-un limbaj supus, fără caznă, țelurilor adînci ale actului artistic. Fără să caute cu tot prețul înnoirile, muzica lui Tippett este originală, cachet-ul ei putînd fi recunoscut de orice ascultător care a venit măcar odată în contact cu arta maestrului englez. Personalitatea lui este seducătoare — și fără îndoială publicul Salzburg-ului a salutat cu simpatie deosebită pe acest compozitor reputat, care trăia în sală bucuria primei audii cu o ingenuitate tinerească demnă de invidiat. **Simfonia a patra** a fost caracterizată prin „idei romantice și reprezentare realistă” și este, într-un sens foarte înalt, programatică, tinzînd să reprezinte desfășurarea unei vieți omenești, de la prima pînă la ultima suflare. Nu este, însă, în nici un caz, o muzică ilustrativă, iar apropierea făcută de unii comentatori cu **O viață de erou** a lui Richard Strauss mi se pare artificială. Este o simfonie într-o singură mișcare, de o impresionantă unitate a viziunii, stăpînirea întregului dominînd asupra amănuntului. Și astfel, ultimul concert din Festivalul Salzburg — 1978 s-a încheiat în nota unei elevate meditații contemporane.

LA înapolere, am poposit în Viena, care își deschidea stagiunea de toamnă cu o punctualitate demnă de entuziasmul fidel al publicului ei. Din prima clipă, teatrele muzicale sînt pline de o mulțime care parcă aștepta momentul cu o nerăbdare abia înfrînată. La **Volkssoper**, **Liliacul** de Johann Strauss, capodoperă clasică a operei care și-a cîștigat aici dreptul la iubire veșnică, la fel ca muzica lui Mozart. Montarea este tipic vieneză, cu același umor savuros, cu aceeași grație populară, cu aceeași familiaritate, cenzurată veșnic de măsură și bun gust. Deși ne aflăm la Opera Populară, orchestra (dirijor Rudolf Bibl) este excelentă, echipa de cîntăreți omogenă, cu o **Adele** (Melanie Holliday) cuceritoare. Seara următoare, la Opera de Stat, **Tosca**, într-o montare obișnuită, cu un dirijor spaniol exuberant, Miguel Gomez Martinez și cu James King în mare formă în rolul lui Cavaradosi. Revelația avea însă să vină abia cu **Don Giovanni**, în regia, decorurile și costumele lui Franco Zeffirelli. Angajarea totală a fiintei cîntăreților-actori, măreția cadrului (petrecerea în castelul lui Don Giovanni îți taie răsufierea), dar mai cu seamă tragismul finalului, în care statuia comandorului intră în scenă, însuflețită, să-l doboare în hăuri pe păcătos, într-o confruntare „corp la corp” — toate acestea ne confirmă încă o dată (dacă mai era nevoie), că avem de a face cu marea operă a timpurilor, căreia contemporaneitatea noastră i-a găsit în fine întruhiparea visată !

Alfred Hoffman

"CRETA"

CE grav este chipul multîncecătoarei Crete, stîncosă, aspră, întunecată. Din avion privești Creta cum se întinde în mare și îți dai seama că această insulă este o punte între cele trei continente, pecetluită de marile lor destine. Pentru prima oară în Europa, flămînda pasăre de pradă pe care o numim Spirit a zburat și și-a făcut cuib în Creta. Și-a deschis aripile asupra acestui pămînt și-a zămislit tainica civilizație cretană, atît de plină de viață, de farmec, de mișcare, de lumină.

Creta poartă în ea ceva ancestral, o sfîntă durere, mîndria mamelor care și-au pierdut feciorii. Atît de mult a pătimit pămîntul său, Creta s-a obișnuit într-atîta cu moartea încît nici n-o mai ia în seamă, ajungînd chiar să-și ridice ea! Vara trecută am cutreierat timp de patru zile de zile pămîntul Cretei ca să văd satele nimicite de barbari. Mă așteptam să aud plîsete, să văd miini întinse cerînd ajutor. Am găsit suflete dîrzi, trupuri acoperite în zdrențe, lihnite de foame dar neînfrînte. Mă întrebam unde găsesc trupurile astea secătuite atîta vitejie? Ce le însuflă nepăsarea în fața morții? Răspunsul îl știu prea bine: cretanii iubesc viața cu patimă și nu se tem niciodată de moarte. Satele devenite mormane de pietre prin care am trecut, mormintele proaspete, cuvintele oamenilor mi-au întărit convingerea că tradiționala lor vitejie sălășluiește de fapt în marea lor sete de dragoste de viață, în înfruntarea temerară a morții. Acesta este și primul fruct din care gustă oricine cutreieră satele Cretei, cu ruinele fumegînd și cu pietrele încă pline de singe cald. Sufletele neîmblînzite ale cretanilor se luptă de mii de ani în munții sălbatici cu foamea, cu lipsurile, cu barbarii cotropitori. Și iată că nici destinul vitreg, nici oamenii n-au reușit vreodată să le plece grumazul. Mulți cretani, în ultima lor clipă de viață, erau liniștiți: li se citea pe față mulțumirea că aveau prilejul să-și arate virtutea, tîria sufletelor. Mulți în ceasul de pe urmă intonau, în fața plutonului de execuție, cîntece populare cretane sau imnul național.

● LA 26 octombrie, anul trecut, cînd s-au împlinit două decenii de la săvîrșirea din viață a lui Nikos Kazantzakis, patria i-a adus pentru prima oară cinstirea de care a fost într-atît frustrat în timpul vieții.

În aprilie 1978, în Franța, la Antibes, în „Placette du Castelet” din fața casei unde a locuit Kazantzakis în ultima perioadă a vieții, s-a pus o placă comemorativă în cadrul unei emoționante festivități, la care a participat d-na Eleni Kazantzakis și celebra actriță Melina Mercouri. Pe placă au fost înscrise aceste cuvinte ale marelui scriitor: „Nu nădăjduesc nimic. Nu mă tem de nimic. Sint liber”. În iunie 1978, în Grecia, în satul Varvari, de unde era originară familia Kazantzakis, un văr al scriitorului, pictorul Gheorghios Anemoyanis, a donat statului o casă destinată organizării unui muzeu Kazantzakis. La 16 iunie 1978 a avut loc la Teatrul Național din Atena premiera piesei „Buddha”. Seria spectacolelor a continuat în stagiunea estivală la celebrul teatru al lui Herodes Atticus.

În Franța, unde se autoexilase dezamăgit de consecințele războiului fratricid dar și din pricina cabaletelor dezlănțuite de conrați, Kazantzakis era fericit ori de cîte ori îl vizita un cretan. „Să fii mîndru că ești cretan” i-a spus scriitorului Manolis Ialourakis în interviul pe care l-a acordat în 1956 la Antibes, cu puțin timp înaintea morții. Era în spiritul a ceea ce declarase în 1955, cînd la Viena i se decernase „Premiul pentru pace”: „Accept această cinstire în numele Cretei. Numai Creta, insula care a cucerit cu atîta jertfe libertatea, este vrednică de asemenea răsplată. Secole de-a rîndul, Creta s-a luptat pentru libertate, dar nu a putut-o dobîndi decît trecînd peste riuri de lacrimi și singe. De aceea, încă din copilărie am trăit intens sensul tragic al vieții și gustul amar al luptei. Îndemnat de eroismul Cretei, m-am străduit, ca om și scriitor, să lupt pentru libertatea, pacea și demnitatea omului. Festivitatea de astăzi capătă pentru mine o semnificație cu totul deosebită, deoarece comisia Internațională pentru pace decernarea Premiilor pentru pace oferă unui scriitor grec ramura de măsline a păcii”.

În testament, redactat cu cîteva luni înaintea sfîrșitului, suprema dorință era legată, de asemenea, de Creta: „Vreau să mor în Creta, iar dacă moartea mă va găsi alurea, să mă îngroapăți acolo! Doresc să-mi fie aduse în Creta manuscrisele, cărțile, masa de lucru, stiloul cu care am scris vreme de 40 de ani, zi de zi...”

Dintre aceste manuscrise este și articolul Creta, scris în 1946, ultimul an petrecut în patrie, dar care n-a fost publicat decît cu titlul postum, în dec. 1959, în numărul omajial al revistei „Nea Estia”. Îl redăm în românește ca pe un document multiplu semnificativ.

De altfel, cel care încă în 1938 dăduse prodigioasa Odisee (în 30 000 de versuri), apoi romanele sale Alexis Zorba. Hristos răstîgnit a doua oară, precum și alte opere (drame, escuri, impresii de călătorie), și-a cucerit deplin laurii celebrității cu romanul Libertate sau Moarte, inspirat tocmai din lupta eroică a patriei sale — Creta.

P.K.

popii. Cit ai clipi din ochi il dezarmam și, pe neîndite, am făcut și noi rost de mitraliere și destule revolve.

Nemții plănuseră să ia Creta în 24 de ore — cea mai mică întîrziere le-ar fi incurcat socotelile. Blestemații știau prea bine că sintem neînarmați, că tot tineretul era mobilizat în Grecia. Englezii la fel, n-aveau arme și nici aeroplane. Așadar erau convinși că în 24 de ore Creta va fi a lor. Dar și-au greșit socotelile: 6 000 de parașutiști au fost răpuși cu bite și cuțite. Un cretan, văzînd ce mult mă minunam de faptele lor de vitejie și de spiritul lor de jertfă, mi-a spus aceste cuvinte impresionante: De ce te miri așa? Noi știam că scriem istoria! Mă întreb dacă există un ail loc pe lume unde țaranii să privească jertfa și nenorocirea de la asemenea înălțime. Știa acest cretan simplu că există pe lume ceva mai de preț și decît viața de dragul căruia s-a jertfit întreg neamul nostru. Și acest bun de mare preț se numește istorie, adică nemurire. Cretanii cred în acest bun întocmai cum cred în libertate. Se luptă convinși că de nu le va rămîne decît numele, acesta tot va dăinui și va vorbi de faptele lor. Și acum, cînd nimeni nu pare a-și mai aminti că intervenția Cretei a fost hotărîtoare schimbînd soarta luptelor date de aliați în Orientul Mijlociu.

ACUM, cînd nici străinii, nici măcar Grecia nu par a-și mai aminti prea bine de jertfa și epeopea Cretei, cretanii nu și-au pierdut nici curajul, nici credința. Rupți de foame, fără acoperiș, nedreptățiți de soartă, stau incremenți printre ruinele caselor ca niște stane de piatră. Și-au făcut datoria și, ca adevărați viteji, nu așteaptă răsplată. Istoria care azi e tot una cu libertatea, îi va judeca într-o bună zi. Atunci se va vorbi despre mîndria și eroismul lor și vor fi dați drept pildă de vitejie și dăruire tuturor popoarelor de azi și de mîine.

— N-avem nici un scaun să stai, un pahar din care să bei și să-ți potolești setea, o bucată de piine ca să-ți astîmperi foamea. De nici unele n-avem. Nîmic nu ne-a mai rîmas. Nemții ne-au prăpădit totul. Așa îmi spuneau femeile îndoliate, care sebeau sub un platan din satul prefăcut în ruine. Ni s-au prăpădit toți bărbații, n-ai cu cine schimba o vorbă. Uite, atît ne-a mai rîmas ca parte bărbătească, spune o femeie măruntică arătînd spre cei doi-trei prunci care sugeau la sînul mamelor lor. Ajung de sîmîntă, strigă o bătrînă cu glas pițigăiat. La fel s-a întimplat și la rîzmerița din 1888. Eram o copilă pe-atunci, dar n-am uitat. Din tot satul nu mai rămăseseră decît vreo trei prunci de țîță, dar sîmînta a ajuns ca să răsără din nou satul. Nu vă temeți, mulerilor, continui bătrîna, întorcîndu-se spre femeile îndoliate care parcă amuțiseră, drojdie pentru plîmădeală ca să se prîndă aluatul o să se găsească întotdeauna!

MAJORITATEA satelor au fost nimicite, mulți bărbați și-au pierdut viața fiindcă i-au ascuns pe englezi. În satul Meskla am văzut o mamă căreia nemții îi împușcaseră amîndoi feciorii din aceeași pricină și i-au ars și casa. Bătrîna zăcea în fata dărîmăturilor, mută, galbenă ca

ceara, cu ochii scînteind. În seara aceea de groază — povestea ea molcom — cînd mi-au omorît feciorii, cîinii de nemți fugăreau doi englezi. Casa mea încă mai fumega. Eu mă ghemuisem într-un colț și plîngeam. Englezii m-au auzit și s-au apropiat de mine. Piine, dă-ne o bucătică de piine, se milogiră ei în șoaptă. Consătenii mă omeniseră cu un colac din făină de orz, dar nu mă atinsesem de el, căci nu puteam înghîti nimic. Așa că le-am dat lor piine și o pătură pe care mi-o dăduseră de pomână tot oamenii din sat. Am ieșit din ascunzătoare și i-am lăsat pe ei în locul meu. De ce-ai făcut asta? am întrebat-o. Din vina lor doar țî-ai pierdut feciorii. Pentru că și ei au mame și eu știu bine ce inseamnă durerea de mamă! Omenia ei m-a impresionat adînc. Ce suflet mare, în stare să-și înfrîngă durerea cumplită, îmi ziceam în gînd ascultînd-o pe bătrînă și ochii mi se umplură de lacrimi.

INTR-O seară am intrat în casa unui țaran din Sfakia! Bătrînul căpitan, cu legătura neagră pe cap, ședea lîngă vatră și trăgea din lulea. M-am așezat lîngă el și-am început să vorbesc despre moarte. Bătrînul se întoarse spre mine și-mi spuse: — Ferice de omul care se gîndește de două ori pe zi la moarte, fiule! Un alt bătrîn care împlinise suta, mi-a spus într-o zi, pe cîmpia Mesarei, o vorbă şăneuită: Cum ți s-a părut, moșule, viața, la cei o sută de ani bătuți pe muche? Ca un pahar de apă de la izvor! Și ți-ai potolit setea? Își întoarse spre mine ochii mici, lacrimoși, ridică mîna ca și cum ar fi vrut să blesteme și înghină: Vai de cel care-și potolește setea.

Necazurile, oricît de multe și grele ar fi, nu pot încovoia sufletul cretan. Dimpotrivă, îl înflăcăează cu atît mai mult. Pămîntul Cretei este întesat de stînci arid, neprietenoș și atunci cînd munții și mările sau sufletele care s-au plîmădit din acest pămînt și din aceste mărșărate care nu-ți îngăduie nici o clipă să gusti din dulceața vieții și să spui: Ajunge! atunci Creta are ceva inuman și nu știu dacă este dragoste sau ură față de copiii ei. Un singur lucru știu că îl biciuie pînă la singe. Dar mai există ceva în Creta. O flacără, să-i ziceri suflet, ceva mai presus de viață și de moarte, ceva nespuse de greu de definit. Există această mîndrie, dîrzenie, vitejie și nesocotință care nu are nume, nu poate fi exprimat sau apreciat. Ceva care te face să te bucuri că ești om! O bucurie dar care-ți dă totodată și o mare răsăpundere. Fiîndcă, oricît ai simți că ai datoria să faci tot ce-ți stă în putere ca să salvezi acest popor, el îți privește strădania cu ironie și dispreț. Nu are nevoie de nimeni ca să se salveze. Și atunci tot ce-ți rămîne e să încerci să devii demn de acest popor, să cîștigi o forță sufletească asemănătoare cu a lui. Acest popor care nicînd nu s-a înșelal nicî pe sine și nici pe alții și nu s-a dălniciodată înapoi de la a înfrunta viața cea neînduplecată. Zeița fără lacrimi și fără zîmbet: Răspunderea.

1946.

Prezentare și traducere de Polixenia Karambi

Doamna Ioana Tsatos depune flori pe mormîntul lui Kazantzakis de la Heraklion, în Creta, cu prilejul comemorării a douăzeci de ani de la moartea celebrului scriitor

POSTERITATEA LUI VOLTAIRE

VORBIND despre „suveranul model” în *Le siècle de Louis XIV*, Voltaire nu se oreste la un monarh stăpîn peste teritorii imense, ci la un popor de Lorena, un principe luminat, care a dăruit poporului bunăstare și roazele culturii. „Așezat în Lunéville un profesor de universitate fără pedanterie, unde avea să se formeze tineretul din Germania. Erau învățate aici adevăratele științe la școli în care fizica era demonstrată în fața ochilor cu ajutorul unor mașini admirabile. A căutat talentele chiar și în prădări și în păduri pentru a le aduce la lumină și a le incuraja” (cap. XVII). La Lunéville, oras care ne aparține prin stăruințe fructuoase pe care avea să le facă în secolul mai târziu, Mihail Kogălniceanu, filosoful francez a locuit o vreme, așa cum stă și în fermecătoarea capitală a unei provincii franceze, Nancy, ca oaspete al fostului rege al Poloniei, Stanislas Leszczyński, din 1737 duce al Lorenei. Piața Stanislas este azi o excelentă introducere în cultura secolului al XVIII-lea, mai ales în splendida feronerie, datorată lui Jean Boucher, care împodobește colturile spațiilor dreptunghiulare. Neptun și Amfitrită se desfășoară pe fundalul verde al pomilor, încadrați în feronerie ce strălucește în aurul care o îmbracă; zeițele antice păreau să fie primate în gîndirea unor oameni care se dovedeau, în același timp, să fie mai interesați în prelucrarea metalelor, decât la limitele virtuozității. Un drum care duce spre o fortăreață care mină un platou; Langres, orasul natal lui Diderot. Un alt drum duce spre un sat în linii armonioase, așezat în mijlocul unui parc cu o perspectivă ce se desfășoară pe linia unduitoră a colinelor în părtări, asemenea zărilor ce se profilează în curtea casei lui Ciprian Porumbescu, acest palat Voltaire a locuit un timp îndelungat; este „paradisul de la Ferney-sur-Blaise”, proprietatea Doamnei de Châtelet. Pe scările înguste care duc mansardă, călătorul pătrunde într-o curte care nu a mai fost modificată, din 1700; este o încăpătoare de pod cu o scenă de recuzită luată parcă dintr-o „cărută palată”. Aici Voltaire a pus în scenă va-piese ale sale. Dar a improvizat și laborator de fizică, pentru a-l comenta ușor pe Newton; a scris *Le siècle de Louis XIV* și a început o istorie universală pe care inteligența lui găzda nu ar fi putut-o da; nu ar fi avut un caracter filosofic; *Essai sur les mœurs*, care a rămas, însă, tintuit aici; fusese la Londra, s-a dus la Berlin, pentru a se opăi, spre sfîrșitul vieții, în „patriarhul de Ferney”.

Cînd a început să scrie, din adolescență și pînă în pragul morții, Voltaire a avut în vedere un partener precis de audiență; nu a scris pentru un public definit care, eventual, urma să se formeze. Scrisul a fost pentru el o altă formă a dialogului oral. În același timp, aproape toate operele lui majore au fost atacate și diversar, transformate în parodii, ridicături. Voltaire nu s-a retras îndurător, un colț pentru a se plînge că este blestemat; dimpotrivă, a răspuns cu răbdare, dînd senzația că așteptase cu răbdare atacul. Chiar în „paradisul de la Ferney”, ne asigură Jean Ehrard, scriitorul francez angajează în procese sau răspunde amfiteatral; „pentru că să se simtă fericit de nevoie de toată această agitatie amenințată cu calmul studiului”.

dar putea încerca o clasificare a operei lui în funcție de aderența lor la adevărul imediat. Nu atât avîndu-se în vedere dacă sînt extrovertiți sau introvertiți, ci gradul în care au perceput fenomenele sociale în toată complexitatea lor, pe cele mentale în toată varietatea lor, cîrîndu-le din cîteva concepte care să le anihileze, noile concepte care să se afirme, tensiunea dintre adevărul imediat și formulele de viață consacrate și necesitatea de a descoperi noi portanțe, corespunzătoare noilor timpuri. Voltaire s-ar afla într-o asemenea clasificare pe locul maximei aderențe imediate. Ne indică acest fapt apelul la „răbdare”, în cea mai mare audiență în care — poemul și teatrul; interesul pentru științele naturii și, mai ales, pentru astronomie; atenția acordată noilor metode care, ne explică el, este „unul restrîns unde adunăm și celelalte căzute în marea recoltă a istoriei; sînt mici dar mult timp ascunse și de aici le numim de anecdotă”. Spre exemplu, autorul reproduce cuvîntul plin de ostință al lui Ludovic al XIV-lea cînd la moartea cardinalului Mazarin: „Știu ce-am făcut, dacă ar fi trăit mult”. Aderența la realitate ne-o găsim cu precădere în spiritul polemic, în floarea mai ales în perioadele de viață intelectuală și care nu este de obicei decât atunci cînd se încecă în aritate sau este practicat cu ferveare ameni fără talent sau, mai adesea, fidei.

siguranță mai riscată decât poziția orului care se detașază de realitate, orar, pentru a-i observa de la distanță, poziția de maximă aderență, ghidată de inteligență și artă, poate forma opera unui atare autor în a-mărturie a unui secol, a unei epoci transformări, a unei etape de civilizație comunicînd permanent o experiență umană. Este, fără îndoială, cazul lui Voltaire; fără opera lui nu înțelegem nici al XVIII-lea și epoca Luminilor, nici cum acest prestigiu este o consecință firescă a aderenței marelui scriitor la realitatea imediată și la ceea ce putem găsi în evidentă mărturiile conștiente și nu numai ideii dominante, „spiritualității” sau, mai bine, „mentalității omenilor de acum două secole. O realitate pe care o înțelegem, deoarece

Siluetă de Jean Huber

interesul față de faptul divers, de eveniment, continuă să predomină și încă cu mai multă forță ca în trecut. În veacul nostru: este o tendință inaugurată de gîndirea luminată, analitică, antimetafizică, preocupată să redacteze enciclopedii, nu atât din dorința de a prezenta un ansamblu, ci de a strînge laolaltă elemente dintr-un univers în care omul se putea pierde. Este ceea ce pune în lumină Jean Starobinski într-un subtil studiu despre *Candide* (din „Comparative Literature”, 3/1976): „În *Candide* nimic din ceea ce este atroc nu este inventat; Voltaire ne oferă un documentar, oarecum simplificat și stilizat, dar care constituie antologia atrocităților pe care gazetele le aduceau la cunoștința oricărui european atent. Poate că întîlnim în *Candide*, sub modalitatea ficțiunii, primul exemplu al unei atitudini devenite azi comună în Occident, cu urmare directă a evoluției mijloacelor de informare; perceperea tuturor plăgilor umanității, printr-un fel de sensibilitate față de durere care și întinde rețeaua nervoasă pe întreaga suprafață a globului”. Cu diferența, dacă mai este nevoie să o subliniem, că Voltaire nu era amenințat de invazia faptului divers ce poate încă de un lucrător la telex.

PREZENT în teatru, în istoriografie, în dezbaterile filosofice, în literatura care și-a modificat structura sub impulsul moralismului și a spiritului didactic, a tensiunii ideologice și a preschimbărilor intervenite în planul valorilor, unde valoarea politică a căutat să se subordoneze pe celelalte. Voltaire a fost un om al secolului său; așa cum și-a dorit. A fost întemnitat de aparatul represiv al unui reșim care transformă principii filosofice în norme penale; a fost invitatul de onoare al unui rege care se proclamă „luminat”; a fost membru al mai multor academii și si-a privit bustul încununat pe scena unde i se lucase o piesă. A fost un patriarh și un dusman de neiertat. Este un semn că a făcut o clară

Vechea statuie a lui Voltaire din fața clădirii Institutului Franței

alegere. Iar el a ales modernitatea, aruncînd acidul ironiei lui dizolvante asupra tot ceea ce aparținea trecutului. Un trecut care luase chipul intoleranței solemne, a forței stupide, a abuzului consacrat de timp, așa cum i s-a infățișat din momentul primilor săi pași pe scena vieții. Reacția i-a fost violentă în fața acelor scrisori sigilate care conțineau ordine arbitrare — temutele „lettres de cachet”. Pe locotenentul Hérault, care a autorizat reprezentarea unei farse grosolane la adresa lui Voltaire, scriitorul l-a întrebă într-o zi: „Ce pătesc acela care fabrică «lettres de cachet» false?” „Sînt spînzurați”. „Iată o măsură bună, pînă ce vor fi tratați la fel și cei care semnează pe cele adevărate”. Cu puține zile înainte să moară, în ultima scrisoare pornită de sub pînă lui, felicită pe fiul generalului Lally care reabilitase memoria tatălui său, executat pentru o preținsă trădare. Patriarhul de la Ferney a semnat astfel ultimul document din lupta îndelungată pe care a purtat-o împotriva unei lumi care se stingea; era în anul morții un simbol al revoltei împotriva abuzurilor juridice și a opresiunii politice, un simbol al cauzelor drepte.

Este ceea ce și-a putut dori un gînditor și un scriitor integral angrenat în epoca lui. S-a transformat în efigie și așa a continuat să vieze în memoria colectivă, unde a pătruns mai ales datorită cultului de care s-a bucurat în vremea Revoluției, pe care el nu ar fi dorit-o. Nu a devenit dramaturgul nemuritor pe care-l visa lui Shakespeare; pentru că în cele prilejuri se mai joacă *Zaire*, *Rome sauvée*, *Irene* sau chiar *Mahomet*, excepționale, poate, comemorările pioase? Nu a devenit filosoful care să ghidze mintile generațiilor următoare, sistemul lui eclectic intrînd curînd în umbră în fața marilor sisteme pe care le-a provocat romantismul și noua mentalitate din epoca industrială; lipsește din antologii și manualele puse la îndemîna celor care se formează intelectual și care trebuie, de aceea, să treacă prin proba de foc a bacalaureatului. Cum ar reacționa, oare, dacă ar vedea că în aceste antologii și manuale un capitol substanțial este rezervat lui Rousseau? Nu a devenit nici istoricul care să deschidă o nouă serie de scrieri în istoriografia europeană; de fapt a și pătruns greu în manualele școlare din secolul al XVIII-lea și a intrat în umbră în anii de avînt ai istoriografiei romantice și ai istorismului. Nu mai intră curent în lectura generațiilor de azi, în orice caz nu cu acea operă pe care o considera reprezentativă, *Henriade*; mai curînd cu povestirile unde a îmbrăcat în ficțiune convingerile, ezitățile, năzuințele și neștiințele lui și ale contemporanilor.

Dar Voltaire este prezent azi în studiile literare și de istoria culturii care beneficiază de o ediție, în curs de publicare, de mare acuratețe științifică, după cum o indică și volumul apărut în 1970, în care două bilanțuri substanțiale prezintă „calendarul manuscriselor și al corespondenței”, precum și „analiza edițiilor colective din anii 1728—1789”. Prin grija regretatului bibliograf Theodore Besterman a văzut lumina tiparului corespondența care, în cazul lui Voltaire, este o operă majoră a vieții lui. „Studies on Voltaire”, o publicație serială de mare autoritate științifică, a trecut de volumul 150. În timp ce masive biografii intelectuale, ca cele semnate de René Pomeau sau Ira O. Wade, îl infățișează în toată complexitatea lui surprinzătoare, Vladimir Liubinsky a dat la iveală un masiv volum cuprinzînd descrierea bibliotecii lui ajunsă în capitala Rusiei. Opera lui este evocată ori de cîte ori se face referire la secolul al XVIII-lea sau la istoria culturii europene.

Și este firesc să fie așa, deoarece Voltaire aparține civilizației europene și, prin ea, celei universale. Mai ales datorită direcției pe care a îmbrăcat-o opera lui; aderent la realitatea imediată, gînditorul francez a privit spre elemente noi care se afirmă și spre tendințele care puteau infrînge provincialismul ce domina în civilizația europeană, chiar după Renaștere. Elementele noi le-a descoperit mai ales în gîndirea engleză, unde spiritul

științific făcuse progrese vizibile și își asuma un rol tot mai important într-o lume decisă să cucerească spațiul, să sporească avuția materială și să dăruiască societăților prosperitate. L-a popularizat pe Newton și a descris libertățile britanice. A dat, apoi, o orientare practică gîndirii care își atîngea un punct final în epoca Luminilor, sfîrșit al perioadei umane. A adus în prim plan conceptul de civilizație și întregul domeniu pe care avea să se desfășoare activitatea rațiunii umane. A contribuit, astfel, la formarea unei „Europe a culturii”, la intrarea în circuitul întregului continent a ideii de civilizație.

NU ESTE puțin pentru un gînditor care mostenise de la tradiția occidentală o serie de preîudecări, unele prezente încă în opera lui. Precum aceea transmisă de Renaștere care respinsese cultura din primul mileniu, exilată și din istoria voltairiană sub acuzarea de „barbarie gotică”; sau aceea privind civilizația bizantină, rod al unui „despotism orientat”; sau aceea inspirată de ideea de translație imperială care-l făcea să creadă că universală va fi cultura europeană atunci cînd va imita „modelul francez” și nu atunci cînd va îmbrățișa unitatea și fascinantă varietate a tuturor culturilor. Se adăuga impresia în care s-au lăsat prinși cei mai mulți gînditori iluminiști, ezitînd între difuzarea în mase a luminilor și luminarea unei elite; de aceea Voltaire se simtea mai aproape de un străin „compatriot în literatură” decât de compatriotul care muncea în satele Franței. Valorile civilizației rurale i-au rămas străine.

A mers însă mai departe decît veacul lui, atunci cînd a dat o clară prioritate acțiunii asupra elocvenței cu precenții taumaturgice și atunci cînd, beneficiînd de orizonturile europene contemperate în Lorena, a încercat să cuprîndă într-o aceeași sinteză varietatea moravurilor națiunilor. A dezvăluit, ca puținii contemporani ai lui, modul în care precepte de dominație socială se preschimbă în dogme. A combătut, ca nimeni altul, fanatismul, o boală sumbră și crudă care, spunea el, „se ia ca variolă”. Opera lui descrie un sfîrșit și un început de perioadă culturală, și de aceea inspiră permanent meditația asupra istoriei civilizației. „Voiatul lui Candide”, spune Starobinski, este o trecere în revistă quasi-generală a țărîlor lumii; economia timpului narativ asigură desplasarea dintr-un loc într-altul și face, astfel, posibil cummul de experiență privind prostia, intoleranța și abuzurile puterii. Idealismul povestirii face spațiul terestru parcurabil în toate sensurile și permite însumarea realităților ce îngrozesc, dintre care nici una nu este de revocat în dubiu și nici de atribuit fanteziei autorului. Este un text fără precedent, un text care nu vrea să sibă, cu cele care îi sînt anterioare, decît raporturi polemice... Literatură pare să fi ajuns la capătul ei. *Candide* este cartea suplimentară, în care este făcut inventarul trecutului și care vine după inventar; este cartea de dincolo de literatură, de filosofie, care își bate joc de literatură și de filosofie și care, bineînțeles, nu are altceva de făcut decît să propună, la rîndul ei, o altă literatură, o altă filosofie”.

Marea posteritate a operei voltairiene este voltairianismul care ne face să înțelegem rolul esențial al spiritului critic în dezvoltarea culturii. Dealtfel, sub auspiciile spiritului critic, pe care l-a înviat considerabil, a pătruns ea în cultura română din epoca Luminilor. Autorul trăiește în posteritate, nu prin personajele create, care nu au individualitate, ci prin sine însuși; ca gînditor care și-a îmbrățișat epoca, i-a dăruit un chip — „secolul rațiunii” — și a făcut să fie dorite cu nesat leacurile împotriva nălucilor care au bîntuit în vremea lui — nedreptatea, intoleranța, prostia. Surisul lui a redus considerabil forța acestor năluci care nu se lasă stăvilite de cronologie.

Alexandru Dușu

„Franța lui Michelet”

● Sub acest titlu a fost prezentat recent un docu-

mentar T.V. (realizator C. G. Philippe) consacrat evocării lui Jules Michelet, — mai bine spus modulului cum apărea Franța văzută prin ochii marelui scriitor, autor al Istoriei Revoluției Franceze (1847), și, totodată, al poetului, autor al poemului Marea (1861). Michelet a fost unul din istoricii și, totodată, tribunii liberalismului, la cursurile cărora au asistat atîta dintre fruntașii revoluției noastre pașoptiste.

„Un negru — iată ce sint”

● Un document răscolitor care denunță nefastele manifestări ale discriminării rasiale în Africa de Sud este volumul de versuri **Un negru — iată ce sint** a căruia autoare, Zindzi Mandela, în vîrstă de 16 ani, este fiica lui Nelson Mandela, unul din liderii mișcării de eliberare națională din Republica Sud-Africană. Exprimîndu-și cu o maturitate ne-

obișnută pentru vîrsta ei fragedă și cu aleasă măiestrie sentimentele de tristețe și durere pentru destinul tragic al poporului său, talentata poetă deapănă amintiri din propria copilărie, lipsită de bucuriile proprii vîrstei. Volumul este excelent ilustrat cu fotografiile realizate de ziaristul Peter Magubane, el însuși victimă, în repetate rînduri, a rînduiriilor rasiste.

Who's Who 1978

● Richard Fitzwilliam, redactorul șef al publicației anuale americane **Who's Who International**, înmănușind date despre cele mai importante personalități mondiale din diferite domenii, informa recent că a îmbogățit ediția din acest an (a 42-a, 1902 pagini) cu 500 de nume noi. „Lucrarea noastră — declara el — se vrea cea mai vie posibilă. Cel decedat sînt imediat eliminați, ca și oamenii politici și diplomații retrași sau în dizgrație”.

Stagiune plină pe Broadway

● Pe Broadway noua stagiune se anunță deosebit de bogată: 25 de musical-uri, șase spectacole dramatice, o melodramă și o comedie. În luna septembrie sînt programate: **Jucătorii**, de australianul David Williamson, **Eubie**, despre cariera muzicianului „ragtime” Eubie Blake, și nelipsita **Broadway**, **Broadway** a lui Terence Mc Nally. Gogol va fi, de asemenea, cap de afiș luna aceasta cu **Revizorul**, în regia lui Liviu Ciulei, la „The Julliard School” — Drama Division de la Lincoln Center.

John Ruskin, povestitor pentru copii

● Celebrul critic de artă englez din secolul al XIX-lea, John Ruskin, este și autorul unei povești cu zine, **Regele riului de aur**, apreciată de mai multe generații de mici cititori englezi. Povestea micului Gluck, a celor doi frați răi ai săi și a personajului misterios care le schimbă viața prezintă, prin stil și construcție, calități devenite clasice.

Pînă mai acum citiva timp, **Regele riului de aur** era, în mare măsură, rezervat artelor cititorilor de limbă engleză. Acum, datorită unei traduceri tipărite de către Editura Flammarion, cercul cititorilor acestui text a fost considerabil lărgit.

Ediția franceză este ilustrată de Krystyne Turska, deținătoarea premiului englez Kate Greenway Medal, care încununază în fiecare an cea mai bună realizare grafică în domeniul cărții pentru copii.

Tapiseria și poezia

● Operele poetice au inspirat diversele genuri ale artelor plastice, găsiindu-și multiple modalități de ilustrare: în pictură, desen, gravură și chiar sculptură. Mai rar se întîmplă însă ca poezia să-i inspire pe artiști în crearea de tapiserii. Ascemenea rarități sînt prezentate actualmente în Muzeul Hoyerswerda, care posedă o colecție de 30 de gobelinuri semnate de soții Christa și Günther Hoffmann din Senftenberg (R.D.G.), inspirate din creația lui Erwin și Eva Strittmatter. Ciclul este intitulat „Poetul și lumea sa”, după titlul gobelinului pe care-l reproducem aici.

Saroyan la 70 de ani

● Unul din cei mai apreciați scriitori americani, William Saroyan (n. 1908, Fresno — California), a împlinit la 31 august a.c. 70 de ani. Scriitor polivalent, romancier (**Aventurile lui Wesley Jackson**, 1946, **Te iubesc, mamă**, 1956, **Fete și băieți laolaltă**, 1963), dramaturg (**Inima mea e pe înălțimi**, 1937, **Clipe de viață, Oameni frumoși**, 1941, **Oamenii cadrelor**, 1958), povestitor (**Indrăznețul tinăr de pe trapezul zburător**, 1934, **Mă cheamă Aram**, 1940, **Comedia umană**, 1943, **O zi din după-amiaza lumii**, 1964), se află în plină activitate. Anul acesta a publicat volumul de memorialistică **Intîlniri intîmplătoare**, după ce de-a lungul carierei sale scrisese câteva excelente povestiri autobiografice. (**Biciclistul din Beverly Hills**, 1952, **Uite că vine, uite că pleacă, știl tu cine**, 1962, **Nu mor**, 1963). În 1940 i s-a decernat premiul Pulitzer, pe care însă l-a refuzat politicos. Saroyan a dus povestirea modernă la o expresie care-l așază în galeria marilor prozatori americani ai acestui secol.

De la Ermitaj la Tokio

● Obiecte din aur ale sciților și „Danac” de Rembrandt se numără printre comorile artistice ale Ermitajului prezentate acum la Tokio. Este pentru prima oară cînd celebra pictură a maestrului olandez pleacă din Leningrad pentru o călătorie în străinătate.

Nouă ediție Ernst Jünger

● O ediție completă în 18 volume a operelor lui Ernst Jünger urmează să înlocuiască ediția epuizată în zece volume, editată în deceniul șapte de editura Klett-Cotta. Ediția, care va cuprinde și o serie de inedite, va fi terminată în primăvara anului 1982.

Un film Molière

● La Paris se bucură de succes filmul **Molière sau viața unui om de treabă**, film care fusese așteptat și la Festivalul de la Cannes, dar nu era încă... terminat. Este o imagine a marelui om de teatru francez, readus în lumina contemporaneității de către Ariane Mnouchkine. Ea contravine, desigur, imaginii confortabile a manualelor școlare, ceea ce o interesează pe realizatoare fiind, desigur, omul de teatru Jean-Baptiste Molière văzut din interior: de la copilul căruia-i plăcea să se

deghizeze încă de la 12 ani, pînă la marelui actor muribund, dus pe brațe de către camarazii lui de scenă. Și, totuși, filmul nu e nici biografie romanțată, nici spectacol lirico-sentimental sau folclor. Acest **Molière** (ce prezentarea din „Les nouvelles littéraires” din sept.) e „o călătorie imaginară”, în cursul căreia „puțin importă dacă e autentic, pentru că totul e adevărat”. (În imagine: P. Couberé și B. Catillo intruchipînd pe Molière și pe Armande Béjart)

Literatură arabă

● Literatura arabă contemporană începe să fie tot mai apreciată și, ca atare, tradusă în Occident. Astfel, a apărut recent la Paris (ed. Gallimard, 203 pag.) sub titlul **Chronique du figurer barbare** un roman-reportaj în care, pentru prima oară, problema palestiniană este văzută „din interior”, într-o complexitate a vieții de familie cu mișcarea politică, o carte scrisă cu simplitate, într-un spirit militant. Autorul, o femeie: Sarah Khaliffa (în imagine).

În căutarea oamenilor

● „Sînt sătulă de a nefericită și copleșită de rolurile mele” — a spus actrița norvegiană Liv Ullmann, care pînă acum a interpretat invariabil personaje cu destine tragice în filmele regizorului suedez Ingmar Bergman, în ultimul din ele — **Sonata toamnei** — intruchipînd o fiică ardoasă a unei mame criticate (Ingrid Bergman). „Mi-ar place să am puțin leju să comunic ferice și căldură” — a continuat Liv Ullmann, precizînd că este pe cale să a termine un film happy end bazat pe piesa lui Ibsen **Femeia născută și că în toamnă va începe să lucreze într-o nouă versiune a unui musical de pe Broadway**, intitulat **Îmi amintesc de mama**. „După așajungi la o anume vîrstă — a adăugat Liv — te mai preocupă cariera. Ceea ce cauți e să te apropii de oameni. Cred că acest musical mă va ajuta în această direcție”.

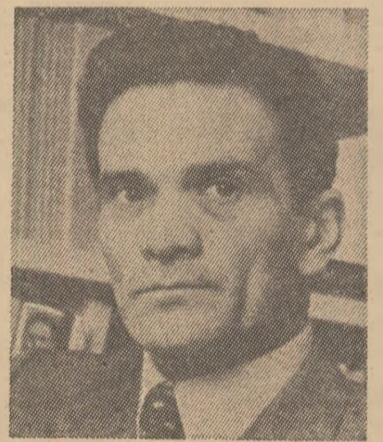
Pier Paolo Pasolini

O educație sentimentală — Rezistența și luminile ei — Lacrimi

Cine am fost? Ce sens avu prezența mea într-un timp pe care acest film îl reia
cu atîta atemporală mîhnire?
Nu sînt în stare acum, dar trebuie mai devreme sau mai tîrziu pînă la capăt să-l pătînesc, pînă la eliberarea totală...
Știu: de abia venit într-o lume în care deoțuinea unui adolescent — bun precum măică-sa, avîntat și nesocotit, monstruos de timid, și străin oricărei tovarășii care să nu fi fost ideale — era un semn strigător de scandal, sfințenie hilară. Era menită să se preschimbe-n viciu: care distruge timpul gingășiei și-l prefăce în obsedat pe cel sfîșiat în sine. Și dacă am aflat din nou sfîșietoarea neprihană a lumii-nselătoare, eu nu-s decît iubire, iubire goală, fără viitor. Scufundat adînc în vuietul lumii, și imorșcat de-amărăciunea unui la fel de trist hohot chaplinian...
Restituit. Umilă voluptate de contemplator, părtaș indurerat — dar inactiv. Umilă regărire a unei bucurii de-a fi cu ceilalți oameni la rău: realul trăit de ei inșiși într-un empireu de locuri minjite, batjocoritoare, pe malurile

unor vesele torente, în jocul munților luminoși, pe pămînturile asuprite de-aceeași veche foame. Era sensul major acest sens care mă pătrunde în micile lucruri de zi cu zi ale noastre: recunoștința pentru această reîntoarcere intactă a lor în mine, supraviețuitorul, cel încă-inăbușit de un plîns demodat.
Nu-i Dragoste. Însă în ce măsură e mea că nu fac din simțămintele mele
Dragoste? Tot mare vină-ar fi, deasemeni, dacă aș putea dintr-o puritate smîntită, dintr-o oarbă milă să trăiesc zi de zi... Scandalizînd blindetea. Dar zbuciumul în care mă conșum, al sensurilor, al intelectului, de atîția ani, era singura cale. În jurul meu la început se afla, capcană instituită, convenită închipuire, doar limba: care intîile neliniști ale unui copil, preamanele nasiuni, deja impure, nu le exprima. Pe urmă
cînd adolescent al națiunii am cunoscut altceva decît bucuria de-a trăi infantil — într-o patrie provincială, dar pentru mine absolută, eroică — fu anarhia. În proaspăta și deja stătuta

burghezie a unei provincii fără puritate, întîia apariție a Europei fu pentru mine ucenicie într-o folosirea pură a expresiei, pe care insuficiența credinței unei clase muribunde o răscumpăra prin nebunia și pajerele
eleganței: a fost nerușinata limpezime a unei limbi care evidențiază
voința de-a nu fi, inconștient, și conștienta voință de a subzista în privilegiul și în libertatea care prin Grație aparțin de stil.
Astfel m-ajunseră zilele Rezistenței: fără a cunoaște altceva decît stilul: fu stil lumina toată, memorabilă conștiința solară. Și nu se degradă nici pentru o clipă, nici atunci cînd Europa căzu în cea mai neagră veghe.
Fugirăm cu lucrurile-ntr-o căruță de la Casarsa într-un sat pierdut printre șanțuri și vii: și era lumină curată.
Fratele meu plecă, într-o dimineață mută, de martie, cu un tren, clandestin, cu pistolu'ntr-o carte: și era lumină curată.
Trăi îndelung în munți, cari se iveau în zori ca niște raiuri în dezolarea-albastră a pusteii friulane: și era lumină curată.

Din lucerna căscioarei mama privea mereu pierdută acei munți, înțelegîndu-și soarta: și era lumină curată.
Cu cîțiva țărani lingă mine trăiam o glorioasă viață de hăituit de crudele edicte: și era lumină curată.
Veni ziua morții și-a libertății, martirizată lumea se recunoștea nouă în lumină...
Acea lumină era nădejdea în dreptate: nu știam care: Dreptatea. Lumina e mereu asemeni oricărei lumini.
Apoi se preschimbă: se preschimbă lumina în zori nedeschuși, zori ce creșteau, se destrămau deasupra pusteii friulane, peste șanțuri.
Iluminînd pămășii cari luptau. Astfel primii zori fură o lumină dîncolo de veșnicia orișicărui stil... În istorie dreptatea fu conștiința unei umane împărțiri a bogăției, și-avu nădejdea altă lumină.
(Din Credința timpului meu)
In românește de
Dan Ciachir

LIRICĂ MEXICANĂ

Xavier Villaurrutia
Nocturna statuii

Să visezi, să visezi, noaptea, strada, scara
și strigătul statuii dispărind după colț.
Să alergi pînă la statuie și să găsești numai strigătul,
să vrei să pipăi strigătul și să ații numai ecoul,
să vrei să legi ecoul și să nu găsești decît zidul,
să alergi pînă la zid și să atingi oglinda.
Să descoperi în oglindă statuia asasinată,
s-o scoți din singele-i de umbră,
s-o-mbraci cît ai clipi din ochi,
s-o mingii ca pe o soră neașteptată
și să te joci cu degetele ei,
să-i șoptești la ureche de o sută, de o sută de sute de
ori
pînă cînd o vei auzi spunîndu-ți : „sînt moartă de
frică“.

Jaime Labastida
Sub umbra plopului

Jocurile copilăriei mele
au avut mereu temperatura singelui.
Vă amintiți ? Ne-am scaldat în riul
unde fuseseră-necați cincizeci de oameni.
Ploplul acela,
neodihnit în legănarea lui,
a îndurat ani în șir
greutatea spinzuratului. Două pendule
egale și adverse au crescut
din aceeași tulpină crudă și nevinovată.
Dar cine știa ? Fericirea noastră
se hrănea numai din necunoaștere.

Copiii mei, fără să știe,
vor crește sub umbra plopului acela.
Se vor recunoaște-n oglinzile apei
și vor azviri cu ultima și prima piatră
pînă cînd din cercurile tot mai largi
își vor culege și-mi vor pierde chipul.

Octavio Paz
Drumul singelui

De minză ești, de ametistă,
eu drum rămin, de singe. Nesfirșitul.
De primăvară ești, cu floare ninsă,
eu jarul sint, ce-aprinde răsăritul.
Dacă ești turnul nopții inlunate,
pe fruntea ta, de foc, eu sint verigă.
De ești marea zorilor, eu sint din toate,
întîia pasăre care te strigă.
De coș frumos tu ești, cu portocale,
eu sint cuțit de umbră și de soare.
De luncă ești, pe orizont culcată,
eu trestie îți sint deasupra verde.

Hugo Gutiérrez Vega
Din golful Californiei

Cînd însuși suspinul, șoarece hămesit,
va zgîria scoarța de copac a casei,
iar bușnița va smulge bucăți de noapte
cu ciocul ei gîlbui și-ncovoiat ;
cînd singurătatea va fi binevenită
și aerul cald și ușor,
cînd soarele se va așeza pe neștiute,
ca un cearceaf peste picioarele infrinte de drum,
iar mîinile se vor odihni peste rană ;
cînd conștiința va fi ca un bandaj,
iar amintirea va hoinări singură prin munți,
căutînd pătrunjel sălbatic ;
atunci voi privi vapoarele
în care nu voi călători niciodată,
voi rupe scrisorile atît de dragi
și bucățile de hirtie vor cădea

Mexic, Academia artelor frumoase

Patricia Felguérez
Corabia și trenul pierdut

Ne-am pierdut în tăcerea pădurii,
după corăbioara de hirtie neagră
și am văzut femei
alergînd dezbrăcate
ca într-un deșert al disperării.
La șase seara, paznici austeri
trăgeau zăvoare peste hățîșurile mute.

Călătoream într-un tren galben,
pe lingă țărnuțul mării,
printre case de lemn putrezit, ars,
acoperit cu desene ancestrale,
cu bucurii primitive.
Și ne-am iubit printre ceasurile
care au măsurat întotdeauna alt timp.

Dacă ești vîntul gata ca să bată,
eu focul sint. Cel care te va pierde.
De ești izvor cu șoapte și murmure,
eu sint țărîna galbenelor spice.
Dacă pădure ești de nori, secure
eu sint, în două s-o despice.
De ești orașul profanat, eu peste
întînsul tău sint ploaia de purificare.
Dacă ești munte galben, sus pe creste
sint mușchiul roșu pentru-mbrățișare.
De soare ești, aprins la răsărit,
sint drumul singelui fără sfîrșit.

ca o ploaie de primăvară
peste frunzele putrezite.
Orele dimineții vor sosi ca niște mumii
îmbălsămate
și nu-mi vor aduce nimic. Doar mîinile ude.
Pe creasta de plumb a mării nemișcate
ochii mei vor rătăci mereu și noaptea
voi face să ardă toate pădurile.
Va fi plăcut să te pierzi printre arborii scheletici,
sfișîind giulgiul de rouă al ierbii,
în timp ce ziua își va mulge turmele
cu mîinile calde
ale vîntului care va rupe crengile dafinului
ca să nu mă mai poți vedea.

In românește de
Darie Novăceanu

Sport

Simbăta morților și simbăta de aur

● SIMBĂTA morților, adică piciorul lui Roznai, simbăta de aur — piciorul lui Dobrin, supra-numit Gîscanul și totodată Pară (dar nu de la fruct ci de la derivat). Îl iubesc pe Dobrin de cînd a dat prima oară cu piciorul în minge și-au început să plîngă Dinamo și Steaua, pînă la apariția lui, invincibile. Dobrin, precum scrie în toate cărțile de fotbal, se hrănește cu fragi, smeură, afine și bea lapte de leu (așa spun turcii rachiu-lui în care ai pus foarte puțină apă minerală : două lacrimi de mamă duloasă și una de fată tăiată de sabia cîntecului „Cine-a pus circiuma-n drum“). Bănuiesc că toată lumea a văzut la televizor meciul F.C. Argeș — F.C. Baia Mare. Cine nu l-a văzut nu merită să-și petreacă toamna între struguri zdrobiți. Eu zic că a fost cea mai frumoasă întîlnire dintre doi mari fotbaliști ai vremii noastre, fiecare solicitat la timpul său, de Real Madrid : Dobrin și Viorel Matecianu. A cîștigat Dobrin, în chip magistral, fiindcă se afla în teren ; a pierdut Viorel Matecianu, cu fruntea sus și demn de toată stima, fiindcă el ședea pe banca rezervată antrenorului și în locul lui lovea mingea un băiat la fel de blond, dar păstrînd pecetea distanței dintre aur și aramă. În rest, dacă stăm și ne uităm bine, rezultatele ni se par normale și din punct de vedere psihologic și din punct de vedere financiar, dar cam bezmetice dacă te gîndești că nu peste prea mult timp vor trebui totuși să înceapă vinzările. Băieți, vă faceți de cap, dar pe urmă ce vindeți ?! Într-un fotbal atît de mic și cusurgiu ca al nostru, trebuie în primul rînd să fim scama de legea cererii și a ofertei, căci, nu-i așa, în cazanule în care se petrecea alchimia vinului (vezi Podul Grant, nu echipa de la piciorul lui), se petrece și mica negustorie a fotbalului, cu simpla și măreața deosebire că voi nu zidiți banii în balconul dinspre piață, ci li-i dați lor să-l pună în borcan, sută peste sută, ca pe folle de viță pentru sărmăluțe din carne de vițel. Mă doare pe dunga sufletului din stînga (parte unde sint din cînd în cînd cînstit) că nici o echipă de A n-a înțeles că rodul pămîntului, puterea ursului și fața parbrizului se află la Buzău. Finul meu, Cornel Dinu, iresponsabil sau răuvoitor cu mine și Băieșu, a pus patru bolovani cît damigeana în drumul spre Pietroasele. Să aple pe această cale că nu-l mai recunosc. Eu, Băieșu și încă patru prieteni sintem lingă Puiu Ionescu (omul nostru din Giulești !) și lingă tămiloasa noastră strămoșească. O întrebare : de ce credeți că e mai bună Steaua decît Buzăul ? Fiindcă a pierdut la Monaco cu 3-0 ? Aferim ! Performanța asta putea să o realizeze și naționala (în fața mea a pierdut la Metalul Ploieni cu 1-0) și Olimpia Rîmnicu-Sărat, bașca Chimia Turnu Măgurele, dar în nici un caz Rapidul. Mindria mea e aceea că țin cu o echipă fără danii (Rapidul), că sint vecin de județ cu Buzăul, care totdeauna ne-a ajutat la vreme de martie (luna cînd se termină molanul în Bărăgan) și că nu am de raportat succese spectaculoase în întîlnirile echipelor noastre cu echipe din Europa. Azi e luni, mîine e marți (cum spune balada), pleacă Costea la Galați, să ia sare la mioare și bolovani la cîrlani — pentru ziua de miercuri, cînd voi privi la televizor cu ochii închiși ca să nu văd cum moare vrabia în zbor înalt, în rarele secunde de avînt și energie crahoveană, timișoreană și de renglote. Merci, al vostru, cu duloșie.

Fănuș Neagu

„România literară“

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVASCU